

Laite-etsinnän EU-oikeudelliset kriteerit ja laite- etsinnän sääntely pakkokeinona

Rikosoikeus, vastuu ja vastuuseen asettaminen
Tutkielma

Laatija:
Juulia Tammelin

15.3.2026

OTM-tutkielma

Oppiaine: Rikosoikeus

Tekijä: Juulia Tammelin

Otsikko: Laite-etsinnän EU-oikeudelliset kriteerit ja laite-etsinnän sääntely pakkokeinona

Ohjaaja: Tatu Hyttinen

Sivumäärä: XIV + 68 sivua

Päivämäärä: 15.3.2026

Tässä tutkielmassa tarkastellaan Euroopan unionin oikeuden vaikutusta kansalliseen rikosprosessioikeuteen analysoimalla pakkokeinolain laite-etsintää koskevaa sääntelyä. Tutkimuksen tavoitteena on selvittää, millaisia oikeudellisia edellytyksiä EU-oikeus asettaa laite-etsinnän käyttämiselle pakkokeinona ja vastaako Suomen pakkokeinolainsäädäntö näitä vaatimuksia. Tutkielman metodi on lainopillinen. Tarkastelu rajautuu esitutkinnassa rikoksen selvittämiseksi toimitettavaan laite-etsintään, jossa rikoksesta epäilty on luonnollinen henkilö.

Tarkastelu perustuu erityisesti Euroopan unionin perusoikeuskirjan yksityiselämän kunnioittamista, henkilötietojen suojaa ja tehokkaita oikeussuojakeinoja koskeviin säännöksiin sekä rikosasioiden tietosuojadirektiiviin. Normien sisältöä täsmennetään unionin tuomioistuimen oikeuskäytännön perusteella. Tutkielman keskeisenä ratkaisuna tarkastellaan CG v. Bezirkshauptmannschaft Landeck -tuomiota, joka johti pakkokeinolain muuttamiseen. Tutkielma kytkeytyy laajempaan kysymykseen poliisin tiedonhankintavaltuuksien ja yksilön perusoikeuksien yhteensovittamisesta digitalisoituvassa toimintaympäristössä.

Analyysin perusteella laite-etsinnällä puututaan merkittävästi yksilön oikeuksiin, sillä tekniset laitteet voivat nykyisin sisältää laajasti yksityiselämää koskevaa tietoa. Tämän vuoksi laite-etsinnän käyttö edellyttää perusoikeuskirjan rajoitusedellytysten täyttymistä sekä henkilötietojen käsittelyä koskevien periaatteiden, kuten käyttötarkoitussidonnaisuuden, tietojen minimoinnin ja välttämättömyyden, toteutumista. Unionin tuomioistuimen oikeuskäytännön mukaan pääsy teknisen laitteen sisältämiin tietoihin, jotka voivat paljastaa arkaluonteisia tai laajasti yksityiselämää koskevia tietoja, edellyttää lähtökohtaisesti tuomioistuimen tai muun riippumattoman viranomaisen suorittamaa etukäteisvalvontaa.

Tarkastelun perusteella pakkokeinolain laite-etsintää koskeva sääntely täyttää EU-oikeudelliset vähimmäisvaatimukset pääosin. Sääntelyyn liittyy kuitenkin täsmenämistarpeita erityisesti etsinnän kohdentamisen, käsiteltävien tietojen rajaamisen ja ilmoitusvelvollisuuden osalta. Lisäksi jälkikäteisiin oikeussuojakeinoihin sisältyy epä johdonmukaisuuksia, jotka voivat rajoittaa rikosepäilyyn nähden sivullisten mahdollisuuksia saattaa toimenpiteen lainmukaisuus tuomioistuimen tutkittavaksi. Tutkielma havainnollistaa, miten EU-oikeus ohjaa lainsäätäjää tasapainottamaan rikostutkinnan tarpeita ja yksilön oikeuksiin puuttumista riittäväillä oikeusturvamekanismeilla.

Avainsanat: laite-etsintä, EU-oikeus, pakkokeinot, yksityisyyden suoja, henkilötietojen suoja

Sisällys

Lähteet.....	V
Lyhenteet.....	XIV
1 Johdanto.....	1
1.1 Tutkimuskysymykset ja lähdeaineisto.....	1
1.2 Tutkimusmenetelmät	3
1.3 Määritelmät ja tutkielman rajaukset	4
1.4 Poliisin toimivaltuuksien ja yksilön oikeuksien yhteensovittamisen haasteet digitalisaation aikakaudella	5
2 Laite-etsintää määrittävät EU-oikeudelliset normit ja niiden asettamat kriteerit laite-etsinnälle	9
2.1 EU-oikeuden vaikutustavat rikosprosessioikeuteen ja yleiset oikeusperiaatteet.....	9
2.2 Henkilötietojen suoja, yksityiselämän kunnioittaminen ja oikeus tehokkaiseen oikeussuojakeinoihin.....	12
2.3 Unionin perusoikeuksien rajoitusedellytykset.....	15
2.4 Rikosasioiden tietosuojadirektiivin asettamat vaatimukset henkilötietojen käsittelylle.....	19
2.4.1 Käsittelyn yleiset periaatteet.....	19
2.4.2 Tarpeellisuusvaatimus ja sen soveltaminen eri henkilötietoryhmien käsittelyyn ...	22
2.4.3 Henkilötietojen käsittelystä ilmoittaminen ja oikeussuojan toteutuminen	24
2.5 Tuomion CG v. Bezirkshauptmannschaft Landeck vaikutus rikosasioiden tietosuojadirektiivin tulkintaan.....	27
2.6 Yhteenveto EU-oikeudellisista kriteereistä ja niiden keskinäisestä suhteesta	32
3 Pakkokeinolaki ja laite-etsintää koskevat säännökset EU-oikeudellisten kriteerien valossa.....	34
3.1 Laite-etsinnän edellytykset ja pakkokeinolain suhteellisuusperiaate	34
3.2 Laite-etsinnästä päättäminen ja etukäteisvalvonta.....	40
3.3 Poikkeaminen tuomioistuimen etukäteisvalvonnasta	45
3.4 Laite-etsinnän toimittaminen.....	51

3.5	Laite-etsinnästä ja sen perusteista ilmoittaminen	56
3.6	Laite-etsintään liittyvät jälkikäteiset oikeussuojakeinot.....	59
4	Johtopäätökset	64

Lähteet

Kirjallisuus

- Aarnio, Aulis, *Tulkinnan taito : ajatuksia oikeudesta, oikeustieteestä ja yhteiskunnasta*. Talentum Media 2006.
- Dimitrova, Diana – De Hert, Paul, *The LED's Right of Access to One's Data: Loopholes on Proper Access, Legality Review and Data Protection Authority Accountability*. *New Journal of European Criminal Law*, 15(1) 2024, s. 12–32.
- Dimitrova, Diana – De Hert, Paul, *Real Transparency and Real Oversight of Law Enforcement Data. The ECHR and the Lack of Accountability of Indirect Access Procedures*. *Utrecht law review* 21(1) 2025, s. 49–69.
- Fredman, Markku – Rautio, Lauri – Tolvanen, Matti – Viitanen, Marko, *Esitutkinta ja pakkokeinot*. 7., uudistettu painos. Alma Insights 2025.
- Groussot, Xavier – Gunnar Thor, Petursson, *Public Security and Public Order in EU Law: Adjudicative Challenges in the Laws of the Internal and Digital Markets*. *European Papers*, 9(3) 2024, s. 1386–406.
- Hallberg, Pekka – Karapuu, Heikki – Ojanen, Tuomas – Scheinin, Martin – Tuori, Kaarlo – Viljanen, Veli-Pekka, *Perusoikeudet*. Sanoma Pro 2005.
- Helesvirta, Jussi, *Esitutkinnan aloittaminen – syytä epäillä-kynnys ja siihen liittyvä harkinta*. *Edilex* 2020/24. (<https://www.edilex.fi/artikkelit/21080.pdf>, Luettu 3.1.2026).
- Hildebrandt, Mireille, *Smart Technologies and the End(s) of Law : Novel Entanglements of Law and Technology*, Edward Elgar Publishing 2015.
- Hirvonen, Ari, *Mitkä metodit? : opas oikeustieteen metodologiaan*. Helsingin yliopisto, Oikeustieteellinen tiedekunta 2011. (<http://hdl.handle.net/10138/225264>, Luettu 11.12.2025).
- Jasserand, Catherine, *Law Enforcement Access to Personal Data Originally Collected by Private Parties: Missing Data Subjects' Safeguards in Directive 2016/680?*. *Computer Law & Security Review*, 34(1) 2018, 154–165.
- Jokela, Antti, *Oikeudenkäynnin asianosaiset ja valmistelu : Oikeudenkäynti II*. 3., uudistettu painos, Talentum 2013.
- Klip, André, *European Criminal Law*. 4., uudistettu painos. Intersentia 2021.

- Leiser, Mark – Custers, Bart, The Law Enforcement Directive: Conceptual Challenges of EU Directive 2016/680. *European Data Protection Law Review*, 5(3) 2019, 367–378.
- Lock, Tobias – Martin, Denis, Article 47 CFR, s. 2214-2226 teoksessa Kellerbauer, Manuel – Klemert, Marcus – Tomkin, Jonathan (toim.), *The EU Treaties and the Charter of Fundamental Rights : A Commentary*. Oxford University Press 2019.
- Lock, Tobias, Article 7 CFR, s. 2016-2020 teoksessa Kellerbauer, Manuel – Klemert, Marcus – Tomkin, Jonathan (toim.), *The EU Treaties and the Charter of Fundamental Rights : A Commentary*. Oxford University Press 2019. (Lock 2019a)
- Lock, Tobias, Article 8 CFR, s. 2021-2027 teoksessa Kellerbauer, Manuel – Klemert, Marcus – Tomkin, Jonathan (toim.), *The EU Treaties and the Charter of Fundamental Rights : A Commentary*. Oxford University Press 2019. (Lock 2019b)
- Lock, Tobias, Article 52 CFR, s. 2248-2260 teoksessa Kellerbauer, Manuel – Klemert, Marcus – Tomkin, Jonathan (toim.), *The EU Treaties and the Charter of Fundamental Rights : A Commentary*. Oxford University Press 2019. (Lock 2019c)
- Lönnblad, Riikka, Yksityisyyttä yli kuoleman. *Lakimies 7–8/2023*, s.1059–1079.
- Mangan, David, Article 7 (Private Life, Home and Communications) – Respect for Private and Family Life, s. 151-194 teoksessa Peers, Steve – Hervey, Tamara – Kenner, Jeff – Ward, Angela (toim.), *The EU Charter of fundamental rights : a commentary*. 2., uudistettu painos. Hart 2021.
- Melander, Sakari, *EU-rikosoikeus*. 2., uudistettu painos. Talentum Media 2015.
- Metsäranta, Tuomas, *Poliisin salaiset tiedonhankintakeinot ja yksityiselämän suoja*. Turun yliopisto 2015.
- Naattijärvi, Markus, AI and Sensitive Personal Data Under the Law Enforcement Directive: Between Operational Efficiency and Legal Necessity, s. 331-357 teoksessa Gill-Pedro, Eduardo – Moberg, Andreas (toim.), *The Governance of Artificial Intelligence in the European Union*. Springer Nature 2022.
- Neuvonen, Riku, Uudistettu yksityiselämän ja kunniansuoja Suomessa. *Defensor Legis* 5/2015, s. 864–882.

- Ojanen, Tuomas, EU-oikeuden perusteita. 3., uudistettu painos. Edita Publishing Oy 2016.
- Plixavra, Vogiatzoglou – Marquenie, Thomas, Assessment of the Implementation of the Law Enforcement Directive. European Parliament 2022.
- Pitkänen, Olli – Tiilikka, Päivi – Warma-Lehtinen, Eija, Henkilötietojen suoja. Talentum 2013.
- Raitio, Juha, Kontekstuaalisuus, Klamin finalismi ja EU-oikeus. Lakimies 4/2014, s. 519–541.
- Rantaeskola, Satu (toim.) – Halme, Kimmo – Kortesalmi, Leo – Lönnroth, Kaarle – Parvianen, Johanna – Saukonieni, Teemu – Springare, Sanna, Pakkokeinoaki – kommentaari. Poliisiammattikorkeakoulu 2014.
- Riekkinen, Juhana, Sähköiset todisteet rikosprosessissa : tutkimus tietotekniikan ja verkkoyhteiskuntakehityksen vaikutuksista todisteiden elinkaareen. Alma Talent 2019.
- Riekkinen, Juhana, The Impact of EU Data Protection Law on National Criminal Procedure Rules: A Finnish Perspective on Two CJEU Cases. Jusletter IT, 30.4.2025, s. 373-382.
- Sajfert, Juraj – Quintel, Teresa, Data Protection Directive (EU) 2016/680 for Police and Criminal Justice Authorities. SSRN Electronic Journal 2017.
(<https://ssrn.com/abstract=3285873>, Luettu 19.2.2026).
- Saifert, Juraj, National implementations, s. 39-48 teoksessa Kosta, Eleni – Boehm, Franziska (toim.), The EU Law Enforcement Directive (LED): A Commentary. Oxford University Press 2024.
- Siltala, Raimo, Oikeustieteen tieteenteoria. Suomalainen Lakimiesyhdistys 2003.
- Taimur, Aimen, Fortifying Privacy Within Policing and Law Enforcement Data Access Practices. European Data Protection Law Review, 1(11) 2025, s. 109–115.
- Talus, Kim – Penttinen, Sirja-Leena, Eurooppaoikeudelliset oikeuslähteet ja niiden tulkinta oikeustieteellistä opinnäytettä kirjoitettaessa, s. 223–245 teoksessa Miettinen, Tarmo (toim.), Oikeustieteellinen opinnäyte : artikkelaita oikeustieteellisten opinnäytteiden vaatimuksista, metodista ja arvostelusta. Edita Publishing Oy 2016.
- Te Molder, Ruben – Fedorova, Masha – Dubelaar, Marieke – Lestrade, Sjarai, The principle of purpose limitation in data-driven policing: A guiding light or an empty shell?. New Journal of European Criminal Law, 14(4) 2023, s. 512–533.

- Tuhkanen, Harri, Pakkokeinolain näyttökynnykset. Lakimies 6/2024, s. 846–871.
- Ward, Angela, Article 47 – Right to an Effective Remedy and to a Fair Trial, s. 1245-1383 teoksessa Peers, Steve – Hervey, Tamara – Kenner, Jeff – Ward, Angela (toim.), The EU Charter of fundamental rights : a commentary. 2., uudistettu painos. Hart 2021.
- Widdershoven, Rob, National Procedural Autonomy and General EU Law Limits. Review of European Administrative Law. 12(2) 2019, s. 5–34.
- Öberg, Jacob, EU Procedural Criminal Law After Lisbon, s. 225-254 teoksessa The Future of EU Criminal Justice Policy and Practice : Legal and Criminological Perspectives. Brill Nijhoff 2019.

Virallislähteet ja lainvalmistelumateriaalit

- HE 222/2010 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle esitutkinta- ja pakkokeinolainsäädännön uudistamiseksi.
- HE 31/2018 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi henkilötietojen käsittelystä rikosasioissa ja kansallisen turvallisuuden ylläpitämisen yhteydessä sekä eräksi siihen liittyviksi laeiksi.
- HE 217/2022 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi pakkokeinolain ja esitutkintalain muuttamisesta sekä niihin liittyviksi laeiksi.
- HE 62/2023 vp, Hallituksen esitys eduskunnalle tietosuojalain ja henkilötietojen käsittelystä rikosasioissa ja kansallisen turvallisuuden ylläpitämisen yhteydessä annetun lain muuttamisesta.
- HE 25/2024 vp, Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi rajavartiolain muuttamisesta ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi.
- HE 70/2025 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi pakkokeinolain 8 luvun muuttamisesta.
- LaVM 13/2025 vp — HE 70/2025 vp. Lakivaliokunnan mietintö hallituksen esityksestä eduskunnalle laiksi pakkokeinolain 8 luvun muuttamisesta.
- PeVL 68/2014 vp — HE 231/2014 vp. Perustuslakivaliokunnan lausunto hallituksen esityksestä eduskunnalle rikoksen johdosta tapahtuvaa luovuttamista ja kansainvälistä perheoikeutta koskevan lainsäädännön muuttamiseksi.

PeVL 32/2025 vp – HE 70/2025 vp. Perustuslakivaliokunnan lausunto hallituksen esityksestä eduskunnalle laiksi pakkokeinolain 8 luvun muuttamisesta.

Sisäministeriön julkaisuja 2025:11. Poliisibarometri 2024 : Kansalaisten arviot poliisin toiminnasta ja Suomen sisäisen turvallisuuden tilasta.

Oikeusministeriön julkaisuja 2025:55. Pakkokeinolain muutostarpeiden arviointi: vangitsemisen edellytykset ja salaiset pakkokeinot (1. vaihe).

Oikeusministeriön julkaisuja 2026:2. Perustuslain 10 §:n tarkistaminen : Työryhmän mietintö.

Dahlberg, Maija, Asiantuntijalausunto perustuslakivaliokunnalle, 23.9.2025.

EOAK/4994/2025, Eduskunnan oikeusasiamies, lausunto lakivaliokunnalle, 4.9.2025.

Helenius, Dan, Asiantuntijalausunto lakivaliokunnalle 5.9.2025.

HHO/3919/2025, Helsingin hovioikeus, lausunto hallituksen esitysluonnokseen pakkokeinolain 8 luvun muuttamisesta, 18.3.2025.

Hyttinen, Tatu, Asiantuntijalausunto lakivaliokunnalle 5.9.2025.

Melander, Sakari, Asiantuntijalausunto perustuslakivaliokunnalle, 23.9.2025.

Oikeusministeriö, vastine eduskunnan lakivaliokunnalle 16.10.2025.

Ojanen, Tuomas, Asiantuntijalausunto perustuslakivaliokunnalle, 24.9.2025.

POL-2025-118183, Keskusrikospoliisi, lausunto lakivaliokunnalle, 5.9.2025.

POL-2025-118210, Poliisihallitus, lausunto lakivaliokunnalle, 8.9.2025.

POL-2025-118323, Helsingin poliisilaitos, lausunto lakivaliokunnalle, 28.8.2025.

SY/2615/2025, Syyttäjälaitos, lausunto hallintovaliokunnalle, 24.9.2025.

TIV/1129/2025, Tuomioistuinvirasto, lausunto lakivaliokunnalle, 2.9.2025.

ÅPM 2025/2016, Ahvenanmaan poliisiviranomainen, lausunto hallintovaliokunnalle, 24.9.2025.

Euroopan unionin virallislähteet

Euroopan komission asiantuntijaryhmä. Minutes of the fifteenth meeting of the Commission expert group on the Regulation (EU) 2016/679 and Directive (EU) 2016/680 20 February 2018, 20.2.2018.

<https://ec.europa.eu/transparency/expert-groups-register/screen/meetings/consult?lang=en&meetingId=3656&fromExpertGroups=true> (Luettu 20.1.2026).

Euroopan komissio. Komission tiedonanto Euroopan parlamentille ja neuvostolle, ensimmäinen kertomus lainvalvontatarkoituksessa käsiteltyjen henkilötietojen suoja koskevan direktiivin (EU) 2016/680 soveltamisesta ja toimivuudesta. COM(2022)364. 25.7.2022.

Euroopan tietosuojavaltuutettu. Assessing the necessity of measures that limit the fundamental right to the protection of personal data: A Toolkit. 11.4.2017. https://www.edps.europa.eu/data-protection/our-work/publications/papers/necessity-toolkit_en (Luettu 9.10.2025). (EDPS 2017)

Euroopan tietosuojavaltuutettu. EDPS Guidelines on assessing the proportionality of measures that limit the fundamental rights to privacy and to the protection of personal data. 25.2.2019. https://www.edps.europa.eu/data-protection/our-work/publications/guidelines/edps-guidelines-assessing-proportionality-measures_en (Luettu 15.11.2025). (EDPS 2019)

WP258, 29 Artiklan mukainen tietosuojatyöryhmä. Lausunto eräistä lainvalvonta-alan tietosuojadirektiiviin (direktiivi (EU) 2016/680) liittyvistä keskeisistä kysymyksistä, 29.11.2017. <https://ec.europa.eu/newsroom/article29/items/610178/en> (Luettu 17.11.2025).

Oikeustapaukset

Eduskunnan oikeusasiamies, EOAK/5471/2018, ratkaisu 21.11.2019

Varsinais-Suomen kärjäoikeus 20.1.2025 päätös, dnro PK 24/4198

Pohjois-Karjalan kärjäoikeus 4.2.2025 tuomio, dnro 1025 6039

Itä-Suomen hovioikeus 15.6.2020 päätös, nro 307

Turun hovioikeus 28.8.2025 päätös, dnro R 25/112

KKO 2007:7

KKO 2009:54

KKO 2019:67

KKO 2019:99

KKO 2022:5

Hoge Raad der Nederlanden, 18.3.2025 tuomio, 22/03889, NL:HR:2025:409

Tuomio 15.7.1964, Flaminio Costa v. ENEL, asia 6-64, EU:C:1964:66

Tuomio 17.9.1997, Dorsch Consult Ingenieurgesellschaft mbH v.

Bundesbaugesellschaft Berlin mbH, C-54/96, EU:C:1997:413

Tuomio 16.12.2008, Tietosuojavaltuutettu v. Satakunnan Markkinapörssi Oy ja

Satamedia Oy, C-73/07, EU:C:2008:727

Tuomio 9.11.2010, Volker und Markus Schecke GbR ja Hartmut Eifert v. Land

Hessen, yhdistetyt asiat C-92/09 ja C-93/09, EU:C:2010:662

Tuomio 8.4.2014, Digital Rights Ireland Ltd v. Minister for Communications, Marine and Natural Resources ym. ja Kärntner Landesregierung ym., yhdistetyt asiat

C-293/12 ja C-594/12, EU:C:2014:238

Tuomio 21.12.2016, Tele2Sverige AB v. Post- och telestyrelsen ja Secretary of State for the Home Department v. Tom Watson ym., yhdistetyt asiat C-203/15 ja C-698/15, EU:C:2016:970

Tuomio 2.3.2021, H.K. v. Prokuratuur, C-746/18, EU:C:2021:152

Tuomio 17.11.2022, Spetsializirana prokuratura, C-350/21, EU:C:2022:896

Tuomio 8.12.2022, VS v. Inspektor v Inspektorata kam Visshia sadeben savet, C-180/21, EU:C:2022:967

Tuomio 26.1.2023, Criminal proceedings against V.S., C-205/21, EU:C:2023:49

Tuomio 7.9.2023, AB v Rayonna prokuratura Lovech, teritorialno otdelenie Lukovit, C-209/22, ECLI:EU:C:2023:634

Tuomio 16.11.2023, Ligue des droits humains ASBL and BA v Organe de contrôle de l'information policière, C-333/22, EU:C:2023:874.

Tuomio 30.1.2024, NG v. Direktor na Glavna direksia "Natsionalna politsia" pri Ministerstvo na vatreshnite raboti – Sofia, C-118/22, EU:C:2024:97

Tuomio 4.10.2024, CG v. Bezirkshauptmannschaft Landeck, C-548/21, EU:C:2024:830

Julkisasiamiehen ratkaisuehdotus 30.6.2022, Criminal proceedings against V.S., C-205/21, ECLI:EU:C:2022:507

Julkisasiamiehen ratkaisuehdotus 20.4.2023, CG v. Bezirkshauptmannschaft Landeck, C-548/21, EU:C:2023:313

Julkisasiamiehen ratkaisuehdotus 15.6.2023, Ligue des droits humains ASBL and BA v Organe de contrôle de l'information policière, C-333/22, EU:C:2023:488

Tuomio 6.9.1978, Klass ym. v. Saksa, 5029/71, CE:ECHR:1978:0906JUD000502971

Tuomio 24.4.1990, Kruslin v. Ranska, 11801/85,
CE:ECHR:1990:0424JUD001180185

Tuomio 12.11.2007, Smirnov v. Venäjä, 71362/02,
CE:ECHR:2007:0607JUD007136201

Tuomio 4.12.2008, S ja Marper v. Yhdistynyt kuningaskunta, 30562/04 ja 30566/04,
CE:ECHR:2008:1204JUD003056204

Tuomio 15.2.2011, Harju v. Suomi, 56716/09, CE:ECHR:2011:0215JUD005671609

Tuomio 15.2.2011, Heino v. Suomi, 56720/09, CE:ECHR:2011:0215JUD005672009

Tuomio 6.1.2010, Vera Fernández-Huidobro v. Espanja, 74181/01,
CE:ECHR:2010:0106JUD007418101

Tuomio 5.9.2017, Bărbulescu v. Romania, 61496/08,
CE:ECHR:2017:0905JUD006149608

Muut lähteet

Kerkelä, Lassi, Oikeus teki tällä viikolla päätöksen, joka saattoi saada poliisit kiroilemaan. Helsingin Sanomat 26.1.2025. <https://www.hs.fi/suomi/art-2000010980853.html> (Luettu 2.11.2025).

Laite-etsintä kumottiin EU-oikeuden vastaisena. Asianajotoimisto Fredman & Månsson, uutinen 20.1.2025. <https://www.fredman-mansson.fi/fi/yleista-tietoa/uutiset/434-laite-etsintae-kumottiin-eu-oikeuden-vastaisena> (Luettu 15.1.2026).

Laite-etsintöjen määrä kasvussa. Tilastokeskus 31.5.2017.
https://stat.fi/til/rpk/2016/14/rpk_2016_14_2017-05-31_tie_001_fi.html (Luettu 10.1.2026).

Suomen virallinen tilasto (SVT): Rikos- ja pakkokeinotilasto. Tilastokeskus.
<https://stat.fi/tilasto/rpk> (Luettu 10.1.2026).

Varsinais-Suomen kärjäoikeus, Keskusrikospoliisin suorittama laite-etsintä EU-oikeuden ja pakkokeinolain vastainen, tiedote 20.1.2025.

<https://tuomioistuimet.fi/karajaoikeudet/varsinais->

suomenkarajaoikeus/fi/index/tiedotteet/2025/keskusrikospoliisinsuorittamalaite-etsintaeu-oikeudenjapakkokeinolainvastainen.html (Luettu 15.1.2026).

Wang, Brady, Average Smartphone NAND Flash Capacity Crossed 100GB in 2020.

Counterpoint Technology Market Research 30.3.2021.

<https://counterpointresearch.com/en/insights/average-smartphone-nand-flash-capacity-crossed-100gb-2020> (Luettu 30.11.2025).

Lyhenteet

EUT	Euroopan unionin tuomioistuin
EIS	Euroopan ihmisoikeussopimus (SopS 19/1990)
EIT	Euroopan ihmisoikeustuomioistuin
ETL	esitutkintalaki (805/2011)
julkisuuslaki	laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta (621/1999)
LED	rikosasioiden tietosuojadirektiivi (EU) (2016/680)
LE-tuomio	Tuomio 4.10.2024, CG v. Bezirkshauptmannschaft Landeck, C-548/21
OK	oikeudenkäymiskaari (4/1734)
PKL	pakkokeinolaki (809/2011)
PL	perustuslaki (731/1999)
rikosasioiden tietosuojalaki	laki henkilötietojen käsittelystä rikosasioissa ja kansallisen turvallisuuden ylläpitämisen yhteydessä (1054/2018)
RL	rikoslaki 39/1889
SEU	Sopimus Euroopan unionista
SEUT	Sopimus Euroopan unionin toiminnasta
yleinen tietosuoja-asetus	Euroopan parlamentin ja neuvoston yleinen tietosuoja-asetus (EU) (2016/679)

1 Johdanto

1.1 Tutkimuskysymykset ja lähdeaineisto

Tutkielmani kohdistuu rikosprosessioikeuteen, ja siihen kuinka EU-oikeus vaikuttaa kansallisen pakkokeinolain sääntelyyn. Unionin lainsäädännöllä on ollut kasvava merkitys rikosprosessin sääntelyssä. Sen harmonisoiva vaikutus näkyy erityisesti erilaisten menettelyllisten takeiden asettamisena yksilön oikeusturvan minimitason määrittämiseksi.¹ Tämän vuoksi lainsäätäjän ja lainsoveltajan on yhä useammin kansallisia prosessinormeja tarkastellessaan huomioitava unionin oikeudesta johtuvat velvoitteet ja rajoitteet.² Tässä tutkielmassa tätä oikeuden pluralismista johtuvaa suhdetta hahmotellaan pakkokeinolain kontekstissa. Tarkempaan tarkasteluun on valittu pakkokeinolain (PKL, 809/2011) 8 luvussa määritelty laite-etsintä.

Tässä yhteydessä on huomioitava, että laite-etsintä on kansallisesti määritelty pakkokeino. Laite-etsinnässä on kyse viranomaisten pääsystä laitteen sisältämiin tietoihin, mikä voi merkitä huomattavaa puuttumista yksilön oikeuksiin. Tällaisen pääsyn edellytyksiä arvioitiin hiljattain Euroopan unionin tuomioistuimen (EUT) 4.10.2024 annetussa ratkaisussa CG v. Bezirkshauptmannschaft Landeck³ (jäljempänä LE-tuomio), jonka vaikutuksesta Suomessa jouduttiin muuttamaan laite-etsintää koskevaa sääntelyä. Tämä tuomio on keskeisessä osassa tutkielmassa, sillä sen kautta voidaan havainnollistaa sitä, miten unionin oikeusjärjestelmä vaikuttaa kansalliseen lainsäädäntöön joka käänteessä. Tutkielman näkökulma kohdistuu ensisijaisesti lainsäätäjään ja siihen, miten EU-oikeutta on implementoitu kansalliseen lainsäädäntöön yksilön oikeuksien ja viranomaisten toimivaltuuksien tasapainottamisen kannalta. Tutkielmassa nostetaan esiin myös lainsoveltajan kannalta merkityksellisiä huomioita.

Tutkielman tavoitteena on selvittää, vastaako laite-etsintää koskeva sääntely unionin oikeudesta johtuvia vaatimuksia. Ensimmäinen tutkimuskysymykseni on: mitä kriteereitä EU-oikeus asettaa laite-etsinnän käyttämiselle pakkokeinona? Tutkimustehtävänä on pyrkiä määrittämään niiden EU-oikeudellisten normien merkitysisältö, jotka vaikuttavat laite-etsintää koskevaan sääntelyyn, jotta voidaan arvioida kansallista lainsäädäntöä niiden valossa.

¹ Klip 2021, s. 36–37.

² Ojanen 2016, s. 99.

³ Tuomio 4.10.2024, CG v. Bezirkshauptmannschaft Landeck, C-548/21, EU:C:2024:830.

Käytännössä käsiteltäviksi säädöksiksi on valittu Euroopan unionin perusoikeuskirja (jäljempänä perusoikeuskirja)⁴ ja rikosasioiden tietosuojadirektiivi (EU) 2016/680 (jäljempänä LED)⁵, joiden tarkastelu on pyritty rajaamaan vain laite-etsinnän kannalta relevantteihin kohtiin. Tutkimustehtävään vastaamiseksi on myös jäsennettävä säännösten keskinäistä yhteyttä ja etusijajärjestystä. Normien merkityssisällön selventämiseksi hyödynnetään EUT:n oikeuskäytäntöä, jonka lisäksi lähdeaineisto koostuu unionin toimielinten raporteista, kansainvälisistä artikkeleista ja oikeuskirjallisuudesta.

Toinen tutkimuskysymys on, vastaako laite-etsinnän edellytyksiä, toimittamista ja oikeusturvajärjestelyitä koskeva pakkokeinolain sääntely EU-oikeudellisia kriteereitä? Tutkimustehtävänä on selvittää, onko poliisin toimivaltuuksia koskeva sääntely EU-oikeuden kanssa yhteensopivaa ja onko niistä aiheutuva puuttuminen yksilön oikeuksiin tasapainotettu riittäväillä suojoitoilla. Aiempi laite-etsinnästä päättämistä koskeva sääntely oli ristiriidassa EU-oikeuden kanssa, mikä ilmenee siitä, että sitä koskeva lainsäädäntöuudistus on toteutettu tutkielman kirjoitusaikana sääntelyn saattamiseksi EU-oikeuden mukaiseksi. Tutkielmassa tarkastellaan kuitenkin laite-etsinnän toimittamista koskevaa sääntelykokonaisuutta laajemmin. Arviointi kohdistuu PKL 8 luvussa laite-etsintää koskevaan sääntelyyn, PKL:n yleisiin periaatteisiin sekä muutoin laite-etsintään soveltuvaan sääntelyyn. Samalla pyritään tarjoamaan ajankohtainen selvennys laite-etsintää koskevan lainsäädännön nykytilasta.

Toisen tutkimuskysymyksen osalta lähdeaineisto nojaa vahvasti virallislähteisiin laite-etsintää koskevan oikeustieteellisen tutkimuksen vähäisyyden vuoksi. Kotimaisessa oikeuskirjallisuudessa laite-etsintää on käsitelty lähinnä kommentaareiksissa, kuten Satu Rantaeskolan, Klaus Helmisen, Matti Kuusimäen, Jari Rantaeskolan, Anne Sainion, Ilkka Raution ja Jukka Välimaan teoksessa Pakkokeinolaki – kommentaari (2014) sekä ajantasaisimmin Markku Fredmanin, Janne Kanervan, Matti Tolvasen ja Marko Viitasen teoksessa Esitutkinta ja pakkokeinot (2025). Lisäksi laite-etsinnällä hankittujen tietojen luonnetta ja käsittelyä sivutaan Juhana Riekkisen väitöskirjassa Sähköiset todisteet rikosprosessissa (2019). Laite-etsintää koskevaa oikeuskäytäntöä on ylipäätään niukasti, jonka lisäksi aiheen ajankohtaisuus rajoittaa osin käytettävissä olevaa lähdeaineistoa. Muita

⁴ Euroopan unionin perusoikeuskirja, EUVL C 202. Annettu 7.6.2016.

⁵ Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi (EU) 2016/680 luonnollisten henkilöiden suojelusta toimivaltaisten viranomaisten suorittamassa henkilötietojen käsittelyssä rikosten ennalta estämistä, tutkintaa, paljastamista tai rikoksiin liittyvien syytetoimien toteuttamista varten sekä näiden tietojen vapaasta liikkuvuudesta ja neuvoston puitepäätöksen 2008/977/YOS kumoamisesta, EUVL L 119. Annettu 4.5.2016. (Law Enforcement Directive).

pakkokeinoja koskevaa kirjallisuutta, kuten Tuomas Metsärannan väitöskirjaa Poliisin salaiset tiedonhankintakeinot ja yksityiselämän suoja (2015) hyödynnetään tutkielmassa analogisena tukena.

1.2 Tutkimusmenetelmät

Tässä tutkielmassa tutkimusmenetelmänä käytetään lainoppia. Lainoppi pyrkii jäsentämään ja systematisoimaan voimassa olevaa oikeutta selvittämällä oikeusnormien sisältöä sekä muodostamalla siitä kannanottoja.⁶ Oikeusnormien merkityssisältö johdetaan sekä institutionaalisista että osittain ei-institutionaalisista oikeuslähteistä ja suhteutetaan käsiteltävään oikeustositteeseen. Oikeudellinen systematisointi asettaa sen käsitteellisen viitekehyksen, jonka puitteissa voidaan määritellä oikeudelliset pääsääntö–poikkeussääntö- jaottelut, ja johon nojautuen yksittäistapauksia koskevat tulkinnat voimassa olevan oikeuden säännöistä tulevat mahdollisiksi.⁷ Tutkielmassa esitetään sekä normikannanottoja koskien sitä, mitkä oikeusnormit kuuluvat voimassaolevaan oikeuteen, että tulkintakannanottoja oikeusnormien merkityssisällöstä. Oikeuslähteoppi määrittää sen oikeudellisen materiaalin, jota tulkinnassa voidaan käyttää, mutta myös oikeuslähteiden keskinäisen etusijajärjestyksen.⁸ Se tulee erityisen merkitykselliseksi muodostettaessa tulkintoja EU-oikeudellisten säännösten keskinäisestä järjestyksestä sekä arvioitaessa kansallisen lain suhdetta EU-oikeuteen.⁹

Tulkintamethodina hyödynnetään ensisijaisesti sanamuodon mukaista tulkintaa, joka pyrkii antamaan lakitekstille joko arkikielen mukaisen tai oikeudellisen merkityksen.¹⁰ Toiseksi hyödynnetään systemaattista tulkintaa, jossa lakitekstin ilmaisua tulkitaan osana oikeusjärjestystä kokonaisuudessaan. Tulkinnassa otetaan huomioon oikeudenalan yleiset opit, lainopinteoriat, muut oikeusnormit sekä oikeusjärjestyksen systematiikka ja logiikka.¹¹ Systemaattinen tulkinta auttaa jäsentämään pluralistista oikeusjärjestelmää, kun EU-oikeuden ja kansallisen sääntelyn suhdetta pyritään selvittämään. EU-oikeudessa systemaattisella tulkinnalla yksittäistä säädöstä tai artiklaa tulkitaan sijoittamalla se asiayhteyteen huomioiden unionin oikeusjärjestyksen normikokonaisuuden.¹²

⁶ Hirvonen 2011, s. 23.

⁷ Siltala 2003, s. 328.

⁸ Hirvonen 2011, s. 41.

⁹ Talus –Penttinen 2016, s. 225.

¹⁰ Hirvonen 2011, s. 38–39.

¹¹ Hirvonen 2011, s. 39.

¹² Ojanen 2016, s. 51.

Myös teleologinen eli tarkoituksiperäopillinen tulkinta tulee merkitykselliseksi erityisesti EU-oikeutta tulkittaessa, jossa sille on annettu korostunut asema johtuen monikielisuudesta ja perussopimukseen sisäänrakennetusta tavoitteellisuudesta.¹³ Teologisen tulkinnan korostumiseen on vaikuttanut myös tehokkuusperiaate, joka edellyttää unionin oikeutta tulkittavan mahdollisimman pitkälle sen tehokasta toteutumista edellyttävällä tavalla. Toisaalta sanamuodonmukaisen tulkinnan merkitys on lisääntynyt, kun EU-säädöksistä on tullut yhä yksityiskohtaisempia ja täsmällisempiä.¹⁴ Tutkimustehtävän kohdistuessa rikosprosessioikeuteen, tulkintakannanottojen muodostamisessa on tukeuduttava myös alan yleisiin oppeihin ja periaatteisiin.

1.3 Määritelmät ja tutkielman rajaukset

Laite-etsintä on suhteellisen uusi pakkokeino. Sitä koskeva sääntely tuli voimaan 2014 PKL:n kokonaisuudistuksen yhteydessä. Aiemmin laite-etsintä sisältyi paikanetsintään, mutta se ei kuitenkaan luontevasti sijoittunut paikkaan kohdistuvan etsinnän säännösten alle, erityisesti viranomaisten toimivaltuuksilta vaadittavan täsmällisyyden kannalta. Lisäksi laitteeseen kohdistuvalle etsinnälle on tarve muutoinkin kuin kotietsinnän yhteydessä.¹⁵ Laite-etsinnän määritelmä löytyy PKL 8 luvun 20 §:stä ja sillä tarkoitetaan tietokoneessa, telepäätelaitteessa tai muussa vastaavassa teknisessä laitteessa tai tietojärjestelmässä etsinnän toimittamishetkellä olevaan tietosisältöön kohdistettavaa etsintää.

Pykälän muotoilu on tarkoitettu teknologianeutraaliksi, eikä etsinnän kohteena ole varsinaisesti laite, vaan laitteessa oleva tieto.¹⁶ Tiedolla tai datalla viitataan tässä tutkielmassa mahdollisesti sähköisenä todistusaineistona käytettävään informaatioon. Yleisjuridisessa merkityksessä tätä voidaan pitää riittävän täsmällisenä, vaikka sähköinen, elektroninen ja digitaalinen eivät tietoteknisestä näkökulmasta ole synonyymejä.¹⁷ Tietosisällöllä tarkoitetaan laissa laitteeseen tai tietojärjestelmään tallennettua, sen muistissa olevaa yksittäistä tietoa, tiedostoa tai tietokokonaisuutta, johon pääsee käsiksi yksinomaan laitteen kautta, sekä tietojärjestelmän käyttämiseksi tarvittavaa tietoa.¹⁸ Laite-etsinnällä saatava tieto voi olla lähes

¹³ Raitio 2014, s. 522.

¹⁴ Ojanen 2016, s. 52.

¹⁵ HE 222/2010 vp, s. 109.

¹⁶ HE 222/2010 vp, s. 108.

¹⁷ Riekkinen 2019, s. 93.

¹⁸ HE 222/2010 vp, s. 306.

mitä tahansa teknisessä muodossa säilytettävää tietoa, kuten kuvia, sijaintitietoja, salasanoja tai selaushistoriaa.

Tutkielma rajautuu tilanteisiin, joissa on rikosilmoituksen perusteella tai muuten syytä epäillä, että on tehty rikos. Kyse on rikosten selvittämisestä, josta on säädetty esitutkintalain (ETL, 805/2011) 3 luvun 3 §:ssä erotteluna rikosten paljastamisesta tai ennalta estämisestä. Näissä eri toiminnoissa poliisin toimivaltuuksien käytön alaraja on eri tasolla, ja yksilön oikeuksiin puuttumisen aste vaihtelee.¹⁹ Tutkielman ulkopuolelle on rajattu myös PKL 8 luvun 21 §:n 1 momentin 1 kohdan mukainen yhteisöosakon tuomitsemiseen liittyvää laite-etsintää.

Näkökulma kohdistuu tilanteisiin, jossa rikoksesta epäilty on täysi-ikäinen luonnollinen henkilö. Itse laite-etsinnän kohteena voi olla muunkin kuin rikoksesta epäillyn laite.

Kohdehenkilöllä tarkoitetaan tästä tutkielmassa laitteen haltijaa tai muuta siihen oikeutettua henkilöä, jonka laite on etsinnän kohteena. Unionin oikeutta käsiteltäessä käytetään täsmällisyyden vuoksi termiä rekisteröity viittaamaan tunnistettuun tai tunnistettavissa olevaan luonnolliseen henkilöön, jota henkilötiedot koskevat. Kaikki mikä koskee EU-oikeudellisten kriteereiden yhteydessä rekisteröityä, soveltuu tässä yhteydessä myös kohdehenkilöön.

Tutkielmassa ei myöskään käsitellä PKL 21 §:n 2 momentin mukaisia tilanteita, jossa laite-etsintä toimitetaan laitteen palauttamiseksi siihen oikeutetulle, jos on syytä olettaa, että se on rikoksella joltakulta viety. Varsinainen EU-oikeudenmukaisuuden arviointi ei kohdistu pakkokeinolain 8 luvun 23–26 §:iin, jotka koskevat muun muassa tietojärjestelmän haltijan avunantovelvollisuutta ja datan säilyttämismääräystä. Tutkielman kohdistuessa poliisin toimesta esitutkinnassa tapahtuvaan laite-etsintään, ulkopuolelle rajautuu muiden viranomaisten, kuten rajavartiolaitoksen tai puolustusvoimien suorittama laite-etsintä sekä poliisin muun lain nojalla suorittama laite-etsintä. Tutkielman ulkopuolelle rajataan myös rajat ylittävät tilanteet.

1.4 Poliisin toimivaltuuksien ja yksilön oikeuksien yhteensovittamisen haasteet digitalisaation aikakaudella

Rikosten selvittämisen kannalta sähköiset todisteet ovat yhä merkittävämmässä roolissa myös perinteisten rikosten selvittämisessä.²⁰ Samoin kuin henkilöt jättävät perinteisillä

¹⁹ Metsäranta 2015, s. 61.

²⁰ Riekkinen 2019, s. 87.

rikostutkinnassa käytettävillä menetelmillä saatavia jälkiä rikospaikalle, kuten sormenjälkiä tai DNA:ta, myös kaikesta sähköisestä kanssakäymisestä jää jälkiä. Esimerkiksi rikoksen tekijän puhelimesta voi ilmetä henkilön sijaintitietoja, verkkoselaushistoriaa tai rikoksen kohdetta koskevaa informaatiota. Tekniset laitteet voivat olla niin rikoksen kohteena kuin rikosentekovälineenäkin. Kaikki teknisistä laitteista saatava tieto ei tietenkään ole hyödyllistä, ja datan suuri määrä aiheuttaa omat haasteensa viranomaisille. Esimerkiksi viimeisimmän kymmenen vuoden aikana keskitasoisen matkapuhelimen sisäinen tallennuskapasiteetti on noin kymmenkertaistunut.²¹ Viranomaisilla on oltava käytössään riittävät, ajantasaiset ja tehokkaat toimivaltuudet, jotta rikostutkinta voidaan suorittaa tehokkaasti. Poliisin on myös voitava tarvittaessa toimia riittävän nopeasti. Samalla poliisin toimivaltuuksien on oltava täsmällisiä ja tarkkarajaisia, sekä yksilön oikeuksien turvaamiseksi on säädettävä riittävästä oikeussuojakeinoista ja valvonnasta. Ilman riittäviä rajoja ja valvontaa mielivallan vaara kasvaa, jolloin toiminta voi vähitellen lipua kohti autoritääristä vallankäyttöä.²²

Teknisten laitteiden käyttötarkoitus osana arkielämää on nopeasti muuttunut, mikä aiheuttaa lainsäädännölle haasteita pysyä perässä. Esimerkiksi älypuhelimessa voi olla tiedot lähikaupan ruokaostoksista, tulevista tapaamisista, auton pysäköintisijainneista tai kuukautiskierron vaiheesta. Tärkeimpiä asiakirjojakaan ei enää säilytetä mapissa kirjahyllyssä. Monia päivittäisiä asioita ei ole mahdollista enää hoitaa muutoin kuin sähköisesti. Digitalisaatio näyttäytyy lähes rajattomana, mutta viranomaisten toimivaltuudet on sidottava lakiin. Yksityisyyden suojan merkitys on muuttunut ja syystäkin korostunut. Metsärannan mukaan yksilöihin kohdistuvan tiedonhankinnan lisääntyessä kasvaa samalla yhteiskunnallinen intressi turvata yksityiselämän suoja.²³ Teknologia mahdollistaa myös poliiseille henkilötietojen ennennäkemättömän laajan käsittelyn.²⁴ Nykypäivänä puhelimen tietosisällön tutkiminen voi tuntua monelle syvemmälle yksityiselämään tunkeutuvammalta kuin poliisin vierailu kotona. Esimerkiksi vuonna 2024 poliisi suoritti laite-etsintöjä noin 25 kappaletta päivässä, joka kertoo siitä, että kyseessä on suhteellisen rutiiniluonteinen toimenpide.²⁵

²¹ Wang 30.3.2021.

²² Metsäranta 2015, s. 5.

²³ Metsäranta 2015, s. 39.

²⁴ LED, johdanto-osan perustelukappale 3.

²⁵ Suomen virallinen tilasto (SVT): Rikos- ja pakkokeinotilasto.

Pakkokeinolain muutosten yhteydessä poliisin keinovalikoimaa on lähtökohtaisesti laajennettu.²⁶ Hankilanoja on katsonut salaisiin tiedonhankintakeinoihin keskittyvässä teoksessaan, että poliisin tiedonhankintakeinojen määrän lisääntyminen ei välttämättä tarkoita tosiasiallisten toimivaltuuksien lisääntymistä.²⁷ Oikeudellistumiskehitys on ainakin salaisten tiedonhankintakeinojen kohdalla kaventanut poliisin mahdollisuuksia toimia.²⁸ Hankilanojan huomautus siitä, että toimivaltuuksien määrä ei ole suoraan verrannollinen toimivallan laajuuteen on relevantti. Laite-etsinnän säätäminen omana toimivaltuutena erillään paikanetsinnästä on kuitenkin laajentanut poliisin mahdollisuutta käyttää sitä. Myös tilastokeskuksen tietojen mukaan laite-etsintöjen määrä lähti selvään nousuun erillistämisen myötä.²⁹ Lisäksi katson, että poliisin toimivaltuuksien laajentuneen jo pelkästään etsinnän kohteena olevan datan lisääntymisen ja luonteen muuttumisen vuoksi, joka lisää samalla henkilön oikeuksiin puuttumisen intensiteettiä. Myös lakivaliokunta on todennut laite-etsinnän merkityksen ja vaikutuksen muuttuneen säätämisaikajankohdasta.³⁰ Vaikka laajentamisen taustalla olevat syyt voivat olla hyväksyttäviä, hintana voi olla suojattavat perusoikeudet, joiden tulisi myös asettaa ääripiste toimivaltuuksien myöntämiselle.³¹

Poliisin toimivaltuuksien laajentamisen perusteluissa toistuu teknologinen kehitys, tarve tehostaa rikostutkintaa sekä vastata ennakkollisesti yhteiskunnan turvallisuuden uhkiin muuttuvassa ja kansainvälistyvässä ympäristössä.³² EU-tasolla korostuu rajat ylittävän poliisiyhteistyön kehittäminen terrorismin ja järjestäytyneen rikollisuuden torjumisen näkökulmasta.³³ Kyse on kollektiivisella turvallisuudella perustelemisesta. Neiglick huomautti jo vuonna 2004, että tällainen perusteleminen on avoin ja päättymätön.³⁴ Se ei kosketa vain olemassa olevaa, vaan myös mahdollista ja todennäköistä. Mikäli onnistutaan iskostamaan riittävä huoli rikollisuuden kasvusta tai kriisitilasta, poliisin on myös helpompi pyytää lisää toimivaltuuksia, eikä jo myönnettyjä toimivaltuuksia oteta herkästi pois.³⁵ Siihen missä määrin poliisille ollaan valmiita myöntämään toimivaltuuksia vaikuttaa myös luottamus toimivaltuuksien käyttäjään.³⁶ Toistaiseksi yhteiskunnallisessa keskustelussa ilmenneet huolet

²⁶ Fredman ym. 2025, s. 4.

²⁷ Hankilanoja 2014, s. 116.

²⁸ Hankilanoja 2014, s. 117; Oikeusministeriön julkaisuja 2025:55, s.114.

²⁹ Laite-etsintöjen määrä kasvussa 31.5.2017.

³⁰ LaVM 13/2025 vp — HE 70/2025 vp, s. 5.

³¹ Neiglick 2004, s. 35.

³² Hankilanoja 2014, s. 117.

³³ Metsäranta 2015, s. 45; Hankilanoja s. 117.

³⁴ Neiglick 2004, s. 33–34.

³⁵ Neiglick 2004, s. 50; Hankilanoja s. 121, 116.

³⁶ Hankilanoja 2014, s. 121.

poliisin toiminnasta eivät ole heijastuneet kansalaisten kokemuksiin. Sisäministeriön poliisibarometrin mukaan kansalaisten luottamus poliisintoimintaan on pysynyt tasaisen korkealla.³⁷

Sähköisten todisteiden hankkimiseksi tarvitaan usein laite-etsinnän kaltaisia pakkokeinoja. Pakkokeinoilla puututaan yksilöiden oikeuspiiriin ja lailla suojattuihin oikeushyviin, jonkun toisen oikeushyvän turvaamiseksi. Pakkokeinojen luonteeseen sisältyy, että niillä puututaan yksilön perustuslailla suojattuihin oikeuksiin, ja puuttuminen on syvemmälle menevää kuin esimerkiksi rikosten ennaltaehkäisevässä toiminnassa.³⁸ Perus- ja ihmisoikeusnäkökulmien korostumiseen on vaikuttanut sekä kansallinen että kansainvälinen kehitys. Pakkokeinolain esitöissä on katsottu, että rikostutkinnassa toimenpiteiden kohteeksi joutuvien oikeuksien korostamisen taustalla on ollut Suomen liittyminen yleissopimukseen ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojaamiseksi (EIS, SopS 19/1990).³⁹ Sama näkökulma on korostunut Euroopan unionin sääntelyssä⁴⁰, joka on myös yleisemmin kiinnittänyt edistyksellisesti huomiota yksityisyyden suojaamiseen myös sähköistyvässä ympäristössä.⁴¹

Perus- ja ihmisoikeuksilla perusteleminen ei itseisarvoa, vaan niillä oikeushyvillä, joita ne suojaavat. Laite-etsinnän kaltaisen pakkokeinon käyttämisestä kohteen yksityisyyden suojalle mahdollisesti aiheutuvaa haittaa ei voida pitää vähäisenä. Samalla rikoksen selvittämisessä kyse on myös asianomistajan oikeuksien turvaamisesta, joka jääkin keskusteluissa usein taka-alalle. Rikostutkinnassa ovat vastakkain rikostenselvittämisen yhteiskunnallinen intressi, asianomistajan oikeuksien turvaaminen ja rikoksesta epäilylle rikostutkinnasta aiheutuvat haitat. Kyse on jatkuvan tasapainon löytämisestä näiden välillä. Viime aikoina on ollut vireillä lainsäädäntöhankkeita, joissa eri pakkokeinojen käyttöön oikeutettujen viranomaisten toimivaltuuksia halutaan laajentaa alentamalla puuttumiseen oikeuttavaa kynnystä esimerkiksi edellyttämättä konkreettista rikosepäilyä.⁴² Tällainen kehitys suunta on huolestuttava. Lainsäätäjän on turvattava, että kaikki näkökohdat otetaan huomioon määrittelemällä viranomaisten toimivaltuudet riittävällä tarkkuudella ja takaamalla yksilön oikeuksiin puuttumisen tapauskohtainen punninta.

³⁷ Sisäministeriön julkaisuja 2025:11, s. 43.

³⁸ Metsäranta 2015, s. 58.

³⁹ HE 222/2010 s. 12.

⁴⁰ Fredman ym. 2025, s. 44–45.

⁴¹ Plixavra – Marquenie 2022, s. 13.

⁴² HE 25/2024 vp, s. 16; Oikeusministeriön julkaisuja 2026:2, s. 68.

2 Laite-etsintää määrittävät EU-oikeudelliset normit ja niiden asettamat kriteerit laite-etsinnälle

2.1 EU-oikeuden vaikutustavat rikosprosessioikeuteen ja yleiset oikeusperiaatteet

Tässä luvussa tarkastellaan unionin oikeuden vaikutustapoja kansalliseen rikosprosessioikeuteen sekä niitä unionin oikeusperiaatteita, jotka lainsäätäjän on sääntelyä laatiessaan otettava huomioon. EU-oikeudellinen yhteistyö rikosasioissa on kehittynyt erityisesti Maastrichtin sopimuksen solmimisen jälkeen vuonna 1993, vaikka rajoja ylittävää yhteistyötä on tehty jo aiemmin.⁴³ Ratkaiseva merkitys oli kuitenkin Lissabonin sopimuksen voimaan tulolla vuonna 2009, jonka jälkeen EU:lla on ollut täysi toimivalta rikosasioissa.⁴⁴ EU on antanut useita merkityksellisiä direktiivejä painottaen erityisesti yksilön oikeuksien sääntelyä rikosprosessissa, kuten direktiivi 2010/64/EU oikeudesta tulkkaukseen ja käännöksiin, direktiivi 2012/13/EU oikeudesta saada tietoa rikosoikeudellisessa menettelyssä sekä direktiivi 2013/48/EU oikeudesta käyttää avustajaa rikosoikeudellisissa menettelyissä.⁴⁵

Rikosprosessioikeuden eurooppalaistuminen on edennyt huomattavasti nopeammin kuin EU:n rikosoikeus, sillä myös Euroopan ihmisoikeussopimuksella ja Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen (EIT) ratkaisukäytännöllä on ollut vaikutusta yksilön asemaan rikosprosessissa jo ennen perusoikeuskirjan muodostumista.⁴⁶ Unionin oikeuden vaikutus direktiivien kautta on huomattava, sillä tietyissä tilanteissa yksilöt voivat vedota niissä taattuihin oikeuksiin suoraan, vaikkei direktiiviä olisi implementoitu jäsenvaltiossa.⁴⁷ Lainsäätäjällä sekä viranomaisilla ja tuomioistuimilla on sopimuksen Euroopan unionista (SEU) 4(3) artiklasta johtuva velvollisuus tulkita kansallista oikeutta mahdollisimman pitkälle

⁴³ Melander 2015, s. 3, 6.

⁴⁴ Öberg 2019, s. 225.

⁴⁵ Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2013/48/EU oikeudesta käyttää avustajaa rikosoikeudellisissa menettelyissä ja eurooppalaisessa pidätysmääräyksessä sekä oikeudesta siihen, että pidätetty ilmoittaa vapaudenmenetyksestään kolmannelle osapuolelle ja kommunikoi kolmansien osapuolten ja konsuliviranomaisten kanssa, EUVL L 294. Annettu 6.11.2013; Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2012/13/EU oikeudesta saada tietoa rikosoikeudellisessa menettelyssä, EUVL L 142. Annettu 1.6.2012; Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2010/64/EU oikeudesta tulkkaukseen ja käännöksiin rikosoikeudellisissa menettelyissä, EUVL L 280. Annettu 26.10.2010.

⁴⁶ Riekkinen 2025, s. 380.

⁴⁷ Klip 2021, s. 301.

EU-oikeuden kanssa yhteensopivalla tavalla sekä turvata yksilön unionin oikeudesta johtuvien oikeuksien toteutuminen tehokkuusperiaatteen mukaisesti.⁴⁸

EU-oikeus vaikuttaa rikosprosessioikeuden alalla pääsääntöisesti etusijaperiaatteen ja tulkintavaikutuksen kautta. Tulkintavaikutuksen myötä lainsoveltajan tulee tulkita kansallista lainsäädäntöä mahdollisimman pitkälle unionin oikeuden sanamuodon ja tarkoituksen mukaisesti, jotta sillä tavoiteltu päämäärä saavutetaan.⁴⁹ EU-oikeuden etusija on oikeuskäytännössä kehittynyt periaate, jonka mukaan kansallisen oikeuden ollessa ristiriidassa unionin oikeuden kanssa, unionin oikeudelle on annettava etusija ja jätettävä soveltamatta ristiriitainen kansallinen säännös.⁵⁰ Etusijaperiaatteen vaikutus ulottuu pitkälle koskien kaikkia kansallisen oikeuden normeja riippumatta niiden hierarkiasta. EU-oikeus voi etusijaperiaatteen nojalla syrjäyttää ristiriitatilanteessa myös jäsenvaltion perustuslain.⁵¹ Tulkinnalla ei saada kuitenkaan ylittää laillisuusperiaatteen asettamia rajoja, jolla on korostunut merkitys rikosoikeudessa.⁵² Periaatteilla on merkitystä lainsäätäjälle, joka tehtävässään joutuu antamaan konkreettisen merkityssisällön unionin oikeudelle. Etusijaperiaate ja tulkintavaikutus takaavat EU-oikeuden tehokasta toteutumista.⁵³ Samoin vastaavuusperiaate edellyttää, ettei unionin oikeuteen perustuvien oikeuksien toteutuminen saa olla vaikeampaa kuin kansalliseen oikeuteen perustuvien.⁵⁴

Prosessiautonomia tarkoittaa sitä, että jäsenvaltiot saavat itse päättää, miten EU-oikeutta sovelletaan ja pannaan täytäntöön omissa menettelyissään vastaavuus- ja tehokkuusperiaatteen rajoissa. EU:n toimivallan laajentuminen on merkittävästi kaventanut prosessiautonomian merkitystä, jota Ojanen on pitänyt nykypäivänä harhaanjohtavana terminä.⁵⁵ Se ei myöskään ole saavuttanut yleisen oikeusperiaatteen asemaa, vaan kyse on ennemminkin lähtökohdasta.⁵⁶ Jäsenvaltiot ovat kuitenkin olleet osin haluttomia luopumaan suvereniteetistaan. Tämä ilmenee esimerkiksi siinä, että unionin tuomioistuimelle annetuissa lausumissa pyritään usein argumentoimaan asian jäävän unionin oikeuden soveltamisalan ulkopuolelle.⁵⁷ Jo tämän tutkielman kysymyksenasettelu havainnollistaa, että EU-oikeuden

⁴⁸ Ojanen 2016, s. 66; Sopimus Euroopan unionista, EUVL C 202, 7.6.2016.

⁴⁹ Ojanen 2016, s. 67.

⁵⁰ Tuomio 15.7.1964, Flaminio Costa v. ENEL, asia 6-64, EU:C:1964:66.

⁵¹ Melander 2015, s. 111–112.

⁵² Melander 2015, s. 105.

⁵³ Ojanen 2016, s. 97.

⁵⁴ Ojanen 2016, s. 101.

⁵⁵ Ojanen 2016, s. 100.

⁵⁶ Widdershoven 2019, s. 13.

⁵⁷ Klip 2021, s. 166–169.

vaikutus ulottuu pitkälle myös rikosasioihin ja voi tulla esiin tilanteissa, jotka ensisilmäyksellä vaikuttavat puhtaasti kansallisilta. Tämä näkyy erityisesti niillä oikeudenaloilla, joissa on useampi EU-oikeudellinen intressi yhtäaikaisesti, ja joiden harmonisointi kehittyy eri tahtia.⁵⁸

LED on tästä hyvä esimerkki, sillä se osuu sekä rikosprosessin että tietosuojalainsäädännön rajapintaan. Se annettiin huhtikuussa 2016 yhdessä yleisen tietosuoja-asetuksen kanssa tarkoituksena varmistaa luonnollisten henkilöiden yhdenmukainen ja korkeatasoinen suoja kaikkialla unionin alueella.⁵⁹ LED:iä sovelletaan toimivaltaisiin viranomaisiin, jotka käsittelevät henkilötietoja rikosten ennalta estämistä, tutkimista, paljastamista tai rikoksiin liittyviä syytetoimia tai rikosoikeudellisten seuraamusten täytäntöönpanoa varten. Muutoin viranomaisten toimintaan sovelletaan Euroopan parlamentin ja neuvoston yleistä tietosuoja-asetusta (EU) 2016/679 (yleinen tietosuoja-asetus).⁶⁰ LED:in erilliseen säätämiseen on vaikuttanut jäsenvaltioiden haluttomuus luopua suvereniteetistaan.⁶¹ Rikosten selvittämistoimintaan liittyy myös erilaisia tarpeita kuin esimerkiksi muiden viranomaisten toimintaan, koska kyse rikosvastuun kohdentamisesta ja sitä kautta myös muiden perusoikeuksien turvaamisesta.⁶² Korkean henkilötietojen suojan tason saavuttaminen rikosprosessioikeuden alalla, jossa jäsenvaltioiden menettelyt ovat kehittyneet pidempään erillisenä aiheuttaa haasteita yhteensovittamisessa.

LED:issä on kyse minimidirektiivistä, jolla määritetään rekisteröidyn oikeuksien suojan vähimmäistaso unionin tasolla.⁶³ Muodoltaan se seuraa pitkälti yleistä tietosuoja-asetusta. Muutoinkin säädösten sisällölliset ja terminologiset ratkaisut on pyritty yhtenäistämään, jonka vuoksi yleisestä tietosuoja-asetuksesta voidaan osin hakea tulkinnallista apua.⁶⁴ Varsinaisten velvollisuuksien osalta sääntely on muotoiltu avoimemmaksi, jättäen jäsenvaltioiden lainsäätäjille liikkumavaraa kansallisen menettelyllisen autonomian säilyttämiseksi. Viimeaikoina unionin tuomioistuin on kuitenkin asettanut melko yksityiskohtaisia vaatimuksia kansallisille menettelyille rikosasioissa näin kaventaen kansallisen

⁵⁸ Saifert 2024, s. 42.

⁵⁹ LED, johdanto-osan perustelukappale 7.

⁶⁰ Euroopan parlamentin ja neuvoston asetusta (EU) 2016/679 luonnollisten henkilöiden suojelusta henkilötietojen käsittelyssä sekä näiden tietojen vapaasta liikkuvuudesta ja direktiivin 95/46/EY kumoamisesta. Annettu 27.4.2016.

⁶¹ Saifert 2024, s. 39–40.

⁶² Ks. Metsäranta 2015, s. 58–60.

⁶³ HE 31/2018 vp, s. 5.

⁶⁴ HE 31/2018 vp, s. 19.

oikeuskulttuurin soveltamisalaa. LED on Suomessa ensisijaisesti implementoitu lailla henkilötietojen käsittelystä rikosasioissa ja kansallisen turvallisuuden ylläpitämisen yhteydessä (rikosasioiden tietosuojalaki, 1054/2018). Direktiivin implementoinnin yhteydessä pakkokeinolakiin ei tehty muutoksia. Tuolloin ei vielä ehkä hahmotettu, miten pitkälle ulottuvia seurauksia direktiivillä tulisi olemaan kansalliseen rikosprosessiin.

2.2 Henkilötietojen suoja, yksityiselämän kunnioittaminen ja oikeus tehokkaisiin oikeussuojakeinoihin

Tässä osiossa käsitellään niitä EU:n perusoikeuskirjassa taattuja oikeuksia, jotka ovat vaikuttaneet LED:in säätämiseen ja siten asettavat edellytyksiä laite-etsinnälle. Tältä kannalta keskeisiä perusoikeuksia ovat yksityiselämän kunnioittaminen, henkilötietojen suoja, ja oikeus tehokkaisiin oikeussuojakeinoihin ja puolueettomaan tuomioistuimeen. Perusoikeuksia käsitellään tässä yleisellä tasolla ja niiden normatiivinen merkitys täsmentyy kirjoituksen edetessä. Perusoikeuksilla viitataan tässä tutkielmassa unionin perusoikeuskirjassa taattuihin oikeuksiin. Kirjoituksessa viitataan myös Suomen perustuslaissa (PL, 731/1999) säädettyyn, mutta tutkimuskysymyksen rajoittuessa laite-etsinnän EU-oikeudellisiin kriteereihin, ei ole tarpeen tarkastella yksityiskohtaisemmin perustuslain asettamia edellytyksiä. Jäsenvaltioiden lainsäädännössä on joka tapauksessa taattava vähintään perusoikeuskirjan suojaa vastaava taso.⁶⁵

Unionin tuomioistuimen ratkaisukäytännön lisäksi tulkinnallista apua voidaan hakea myös EIS:n perus- ja ihmisoikeusnormeista ja EIT:n ratkaisukäytännöstä, koska perusoikeuskirjan 52(3) artiklan mukaan perusoikeuskirjan oikeudet vastaavat merkitykseltään ja ulottuvuudeltaan EIS:ssa taattuja oikeuksia. Perusoikeuskirjassa voidaan kuitenkin tarjota EIS:ta korkeampi suojan taso, jonka vuoksi EIT:n käytäntöä ei voida pitää ratkaisevana. Lisäksi henkilötietojen suojan sisällyttämisen perusoikeuskirjaan sekä yleisen tietosuoja-asetuksen ja LED:in voimaantulon jälkeen EUT:n ja EIT:n ratkaisukäytäntö on jonkin verran erkaantunut toisistaan. Samaan aikaan myös yksityiselämän suojan merkitys on kasvanut rikosoikeuden alalla EUT:n oikeuskäytännössä, jossa onkin asetettu tiukempia vaatimuksia jäsenvaltioille.⁶⁶

⁶⁵ Perusoikeuskirjan artikla 53.

⁶⁶ Neuvonen 2015, s. 865.

Perusoikeuskirjan 7 artiklan mukaan jokaisella on oikeus siihen, että hänen yksityis- ja perhe-elämäänsä, kotiaan sekä viestejään kunnioitetaan. Artikla vastaa EIS:n 8 artiklaa, josta se on myös perusoikeuskirjaan otettu.⁶⁷ Oikeus yksityisyyteen on yksi keskeisimmistä ja yleisimmin tunnustetuista liberaaleista vapausoikeuksista⁶⁸, joka löytyy myös PL 10 §:stä. Yksityisyyden suojaan kuuluu neljä osa-aluetta: yksityiselämä, perhe-elämä, koti ja viestintä, joiden erottelulla kuitenkin on vain vähän merkitystä käytännön soveltamistilanteessa.⁶⁹ Artiklaan sisältyy negatiivinen velvoite jäsenvaltioille olla puuttumatta näihin osa-alueisiin ilman siihen oikeuttavaa perustetta, sekä positiivinen velvoite ottaa käyttöön toimia, joilla varmistetaan yksityisuuden kunnioittaminen yksilöiden keskinäisissä suhteissa.⁷⁰ Laite-etsinnällä puututaan mahdollisesti kaikkiin näistä yksityisyyden osa-alueista pois lukien kodin suojaan, jolla viitataan fyysisiin tiloihin.⁷¹ Voidaan perustellusti katsoa, että nyky-yhteiskunnassa laite-etsinnästä yksityisyyden suojaan aiheutuva puuttuminen on usein voimakkaampaa kuin aikaisemmin, erityisesti etsinnän kohdistuessa henkilökohtaiseen käyttöön tarkoitettuihin laitteisiin.

LED on säädetty pitkälti perusoikeuskirjan 8 artiklassa säädetyn henkilötietojen suojan varmistamiseksi myös rikosasioiden käsittelyssä, sillä LED:in 1 artiklassa säädettyihin toimintoihin ei sovelleta yleistä tietosuojaa-asetusta. Henkilötietojen suoja koskee kaikkia tunnistettua tai tunnistettavissa olevaa luonnollista henkilöä koskevia tietoja sekä niiden keräämistä ja kaikenlaista käsittelyä mahdollisimman teknologianeutraalisti.⁷² Tästä henkilöstä käytetään termiä rekisteröity LED:in 3 artiklan 1 kohdan mukaisesti. Henkilötiedon käsite on tulkittava laajasti ja tarkemmat määritelmät ilmenevät sekundääri sääntelystä, kuten yleisestä tietosuojaa-asetuksesta. Tiedon arkaluontoisuudella ei ole merkitystä henkilötiedon määrittelyssä, mutta se vaikuttaa siihen, millä ehdoilla tietoa saa käsitellä.⁷³ Laite-etsinnällä voidaan saada laaja-alaisesti henkilötietoja, joista osa voi olla hyvinkin arkaluonteisia.

Perusoikeuskirjan 8(2) artiklan mukaan henkilötietojen käsittelyn on oltava asianmukaista, tapahduttava tiettyä tarkoitusta varten ja perustuttava henkilön suostumukseen tai laissa

⁶⁷ Magnan 2021, s. 151–152.

⁶⁸ Lönnblad 2023, s. 1059.

⁶⁹ Magnan 2021, s. 151.

⁷⁰ Lock 2019a, s. 2116.

⁷¹ Magnan 2021, s. 157.

⁷² Pitkänen – Tiilikka – Warma 2013, s. 23–24.

⁷³ Lock 2019b, s. 2123–2124.

säädettyyn oikeutettuun perusteeseen. Jokaisella on lisäksi oikeus tutustua hänestä kerättyihin tietoihin ja saada ne oikaistuiksi. Suostumuksella tarkoitetaan nimenomaista, tietoista ja vapaaehtoista tahdonilmaisua.⁷⁴ Artiklan 8(3) kohdassa säädetään myös riippumattoman viranomaisen valvonnasta. Käytännössä kaikki henkilötietojen käsittely on myös henkilötietojen suojaan puuttumista, joten relevanttia on se, onko puuttuminen oikeutettua perusoikeuskirjan 8(2) ja 54(1) artiklojen mukaisesti.⁷⁵ Henkilötietojen suojan keskeisenä tarkoituksena on suojata henkilön itsemääräämisoikeutta omiin tietoihinsa.⁷⁶ Pakkokeinoilla tätä itsemääräämisoikeutta voidaan rajoittaa, mutta vain jos laissa säädetyt edellytykset täyttyvät.

Henkilötietojen suoja juontuu pitkälti tarpeesta yksityisyyden suojaamiseen. Tällöin voidaan kysyä, onko henkilötietojen suojalla itsenäistä merkitystä. Perusoikeuskirjassa säädetään henkilötietojen suojasta itsenäisenä perusoikeutena toisin kuin perustuslaissa, jossa henkilötietojen suoja on katsottu osaksi yksityiselämän suojaa. PL 10 §:ssä mainitaan, että henkilötietojen suojasta säädetään tarkemmin lailla. Samoin EIT on katsonut henkilötietojen suojan olevan osa yksityiselämän suojaa.⁷⁷ Yksityisyyden ja henkilötietojen suojan suhde perusoikeuskirjassa ei ole täysin selvä.⁷⁸ Käytännössä kaikki yksityiselämää koskevat tiedot ovat lähtökohtaisesti yksityiselämän suojan piirissä, mutta kaikki henkilötiedot eivät automaattisesti kuulu yksityisyyden suojaan.⁷⁹ Esimerkiksi tapauksessa *Tele2Sverige EUT* katsoi, että henkilöistä kerättävistä liikenne- ja sijaintitiedoista voidaan tehdä yksityiskohtaisia päätelmiä henkilön yksityiselämästä, joka merkitsee erittäin vakavaa puuttumista sekä perusoikeuskirjan 7 että 8 artiklan oikeuksiin.⁸⁰

EUT vaikuttaisikin pitävän henkilötietojen suojaa ikään kuin *lex specialis* -säätelynä tarkastellen sitä yhdessä yksityiselämän suojan kanssa puuttumisen kohdistuessa molempiin oikeuksiin samanaikaisesti.⁸¹ Hildebrand on katsonut, että EU:n edistyksellisen tietosuojalainsäädännön merkitys on siinä, että se tarjoaa yksityisille ja julkisille tahoille

⁷⁴ Lock 2019b, s. 2124; Pitkänen – Tiilikka – Warma 2013, s. 60.

⁷⁵ EDPS 2017, s. 7.

⁷⁶ Lock 2019b, s. 2123.

⁷⁷ Ks. Tuomio 4.12.2008, *S ja Marper v. Yhdistynyt kuningaskunta*, 30562/04 ja 30566/04, CE:ECHR:2008:1204JUD003056204, kohdat 66–67.

⁷⁸ Lock 2019a, s. 2116.

⁷⁹ Pitkänen – Tiilikka – Warma 2013, s. 21–25.

⁸⁰ Tuomio 21.12.2016, *Tele2Sverige AB v. Post- och telestyrelsen ja Secretary of State for the Home Department v. Tom Watson ym.*, yhdistetyt asiat C-203/15 ja C-698/15, EU:C:2016:970, kohdat 98-100.

⁸¹ Lock 2019b, s. 2123; Tuomio 8.4.2014, *Digital Rights Ireland Ltd v. Minister for Communications, Marine and Natural Resources ym. ja Kärntner Landesregierung ym.*, yhdistetyt asiat C-293/12 ja C-594/12, EU:C:2014:238, kohdat 34-36.

oikeuden käsitellä henkilötietoja edellyttäen, että käsittely tapahtuu lainmukaisesti. Yksityisyyden suojassa on puolestaan enemmän kyse yksittäisen henkilön vapaudesta tai oikeudesta, joka on luonteeltaan abstraktimpi.⁸² Kyse on positiivisten velvoitteiden konkretisoinnista. Henkilötietojen itsenäisellä suojaamisella turvataan yksityiselämän suojan toteutumista.

Perusoikeuskirjan 47 artiklassa säädetään oikeudesta tehokkaihin oikeussuojakeinoihin ja puolueettomaan tuomioistuimeen, joka on oikeusvaltioperiaatteen keskeinen elementti sekä yleinen EU-oikeudellinen periaate.⁸³ Artiklassa ei tehdä eroa esimerkiksi rikos- tai siviilioikeudellisten menettelyiden välille. Jäsenvaltioiden tulee kunnioittaa tätä oikeutta myös implementoidessaan EU-oikeutta. Artikla 47(1) on luonteeltaan *lex generalis* -säädos, josta artiklan muut oikeudet johdetaan.⁸⁴ Sen mukaan jokaisella, jonka unionin takaamia oikeuksia ja vapauksia on loukattu, tulee olla käytettävissään tehokkaat oikeussuojakeinot tuomioistuimessa. Käsitettä tuomioistuin on tässä tulkittava samoin kuin sopimuksen Euroopan unionin toiminnasta (SEUT) 267 artiklassa siten, että se viittaa riippumattomaan lainkäyttöelimeen, joka voi tehdä ennakkoratkaisupyynnön EUT:lle.⁸⁵

Artiklan 47(2) oikeuteen oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin kytkeytyy ainakin oikeus julkiseen oikeudenkäyntiin, oikeus puolustukseen, velvollisuus perustella ratkaisu, samoin kuin vastavuoroisen oikeudenkäynnin periaate.⁸⁶ Tähän sisältyy ne lähtökohdat, että käsittely on suullista ja henkilöllä on oikeus olla läsnä käsittelyssä. Artiklaan sisältyvät myös oikeus puolustukseen ja oikeusapuun, mutta niiden käsittely jää tutkielman aihepiirin ulkopuolelle. Tutkimuskysymykseen vastaamisen kannalta olennaisempaa on selvittää se, millä perusteilla näistä oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin edellytyksistä voidaan poiketa, koska laite-etsintää koskeviin käsittelyihin liittyy usein ainakin hetkellinen tarve salata toimenpide asianomaisilta rikostutkinnan turvaamiseksi, vaikka laite-etsintä itsessään ei ole salainen pakkokeino.

2.3 Unionin perusoikeuksien rajoitusedellytykset

Edellä käsitellyt perusoikeudet eivät ole absoluuttisia. Niihin voidaan puuttua, mutta vain tietyin perusoikeuskirjassa määritellyin ehdoin. Unionin perusoikeuskirjan

⁸² Hildebrand 2015, s. 189-190.

⁸³ Lock – Martin 2019, s. 2215.

⁸⁴ Ward 2021, s. 1251.

⁸⁵ Tuomio 17.9.1997, Dorsch Consult Ingenieurgesellschaft mbH v. Bundesbaugesellschaft Berlin mbH, C-54/96, EU:C:1997:413, kohdat 22-23; Sopimus Euroopan unionin toiminnasta, EUVL C 202, 7.6.2016.

⁸⁶ Lock – Martin 2019, s.2222, 2224–2225.

rajoitusedellytysten sisältöä pyritään täsmentämään tässä osiossa, koska laite-etsintä on pakkokeino, jolla rajoitetaan henkilön itsemääräämisoikeutta ja samalla perusoikeuksia. EUT:n oikeuskäytännössä perusoikeuskirjan rajoitusedellytykset toimivat usein yleisenä arviointikehyksenä: tuomioistuin jäsentää ennakkoratkaisukysymyksiä sen kautta, onko kyse rajoituksesta ja voidaanko se oikeuttaa, vaikka käsillä oleva EU-säädös sisältäisi oman aineellisen sääntelylogiikkansa.⁸⁷ Näin EUT on myös toiminut tämän tutkielman kannalta keskeisissä ratkaisussa mukaan lukien LE-tuomiossa. Perusoikeuskirjan 52(1) artiklaan sisältyy tyhjentävästi ne edellytykset, joilla perusoikeuksiin puuttuminen voi olla oikeutettu. Lisäksi perusoikeusartikloihin voi sisältyä erityisiä edellytyksiä, kuten 8(2) artiklassa, jotka täytyy huomioida arvioinnissa. Henkilötietojen suojan erityisten rajoitusedellytysten merkitys täsmentyy kuitenkin tarkastellessa tarkemmin LED:issä asetettuja kriteereitä, joista heijastuu vahvasti myös yleisten rajoitusedellytysten sisältö. Yleisten rajoitusedellytysten arviointi etenee portaittain, eikä arvioinnissa ole tarpeen edetä, jos yksikin osatekijä jää täyttymättä, sillä tällöin puuttuminen on oikeudetonta.

Perusoikeuskirjan 52(1) artiklan mukaan perusoikeuskirjassa tunnustettujen oikeuksien ja vapauksien käyttöä voidaan rajoittaa vain lailla ja näiden oikeuksien ja vapauksien keskeistä sisältöä kunnioittaen. Ensimmäinen edellytys on lailla säätämisen vaatimus, jota on tulkittava laajasti sisältäen EU:n primaari- ja sekundaarilainsäädännön sekä jäsenvaltioiden eduskuntatasoisen ja delegoidun lainsäädännön. Se heijastaa laillisuusperiaatetta, joka kumpuaa erityisesti ennakoitavuuden tarpeesta.⁸⁸ Henkilön tulee voida ymmärtää, millä perusteilla hänen yksityisyyteensä tai henkilötietoihin voidaan kajota viranomaisten toimesta. Siksi, kuten EIT:n oikeuskäytännöstä on johdettavissa, mitä vakavampi loukkaus on kyseessä, sitä täsmällisemmin ja selkeämmin lain on oltava muotoiltu.⁸⁹ Oikeuksien keskeisen sisällön määrittäminen on sen sijaan haastavampaa, eikä oikeuksille ole määritelty yksiselitteisiä ydinalueita. Esimerkiksi henkilötiedon käsite on määritelty laajasti ja henkilötietojen kaikenlainen käsittely on artiklaan 8 puuttumista. Siksi henkilötietojen suoja tulee EUT:n mukaan suhteuttaa siihen tehtävään, joka sillä on yhteiskunnassa.⁹⁰ Se onkin arvioinut

⁸⁷ Groussot – Gunnar Thor 2024, s. 1404-1406.

⁸⁸ Lock 2019c s. 2250.

⁸⁹ Lock 2019c s. 2250; ks. Tuomio 24.4.1990, *Kruslin v. Ranska*, 11801/85, CE:ECHR:1990:0424JUD001180185, kohta 33.

⁹⁰ Ks. Tuomio 9.11.2010, *Volker und Markus Schecke GbR ja Hartmut Eifert v. Land Hessen*, yhdistetyt asiat C-92/09 ja C-93/09, EU:C:2010:662, kohta 48.

ydinalueelle puuttumista usein osana suhteellisuusarviointia ja jättänyt määrittelemättä varsinaisen ydinalueen.⁹¹

Suhteellisuusperiaate on yleinen EU-oikeudellinen periaate, josta on säädetty SEU:n artiklassa 5(4). Sen merkityssisältöä rajoitusedellytysten yhteydessä on täsmennetty perusoikeuskirjan 52(1) artiklassa, jonka mukaan ”rajoituksia voidaan säätää ainoastaan, jos ne ovat välttämättömiä ja vastaavat tosiasiallisesti unionin tunnustamia yleisen edun mukaisia tavoitteita tai tarvetta suojella muiden henkilöiden oikeuksia ja vapauksia”.

Suhteellisuusarvioin osatekijöitä on hyväksytty tavoite, soveltuvuus, välttämättömyys ja oikeasuhtaisuus. Hyväksytyllä tavoitteella viitataan SEU:n 3 artiklaan sekä muihin intresseihin, jotka täsmennetään yleensä relevantin säädöksen johdanto-osassa, kuten LED:in johdanto-osan kappaleessa 4. Laite-etsinnällä on siten hyväksytty tavoite eli rikoksen selvittäminen. Soveltuvuus puolestaan tarkoittaa sitä, että keinon, jolla perusoikeuteen puututaan, täytyy edistää hyväksyttyä tavoitetta. Lisäksi keinon on oltava ylipäätään toimiva tavoitteen saavuttamiseksi. Laite-etsinnän kohdalla soveltuvuus muodostuu epätodennäköisesti ongelmaksi, koska sillä saatavista tiedoista voi olla hyötyä hyvin monenlaisten rikosten selvittämisessä. Tämä ei vielä tarkoita, että se on välttämätön keino rikoksen selvittämiseksi.

Toimenpiteen välttämättömyys edellyttää tosiasioihin perustuvaa arviointia siitä, onko toimenpide tehokas tavoitteen saavuttamiseksi ja onko se vähemmän rajoittava verrattuna muihin vaihtoehtoihin saman tavoitteen saavuttamiseksi. Lainvalvonnan alalla tämä voi tarkoittaa esimerkiksi toimenpiteen käytön rajaamista rikoksen vakavuuden perusteella.⁹² Pakkokeinolaissa viranomaisten käytettävissä olevat keinot onkin jaoteltu pääsääntöisesti rikosnimikkeen enimmäisrangaistuksen vakavuusasteen mukaan. Lisäksi laite-etsinnän edellytyksiin on liitetty odotus etsinnän tuloksellisuudesta, jota poliisin on arvioitava ennen etsinnän toimittamista.⁹³ Se ohjaa lainsoveltajaa arvioimaan keinon tehokkuutta yksittäisessä soveltamistilanteessa ja ehkäisee turhia yksilöön kohdistuvia rajoittavia toimenpiteitä.

Välttämättömyysarvioinnista ilmenee EU-oikeudessa kolme eri astetta tai ainakin sanamuotoa: tarpeellisuus (necessity), välttämättömyys (strict necessity) tai ehdoton

⁹¹ Lock 2019c, s. 2251.

⁹² EDPS 2017, s. 5.

⁹³ HE 70/2025, s. 20.

välttämättömyys (absolute necessity).⁹⁴ Kahta ensimmäistä käytetään EU säädöksissä, ja viimeisin on EUT:n tuoreessa oikeuskäytännössä kehittynyt kriteeri. Euroopan tietosuojavaltuutettu on katsonut oikeuskäytännön valossa, että henkilötietojen suojan rajoituksiin sovelletaan aina välttämättömyyttä, vaikka kyse olisi lainvalvonnasta, koska alakohtaista erityissääntelyä ei ole arvioitu toisin EUT:n ratkaisukäytännössä.⁹⁵

Vaikka toimenpide olisi edellä käsitellyllä tavalla välttämätön, on vielä arvioitava, onko se oikeassa suhteessa tavoiteltuun päämäärään. Oikeasuhtaisuuden arvioinnissa on selvitettävä toimenpiteen laajuus ja tehokkuus, toimenpiteellä saavutettavat hyödyt, perusoikeuksiin puuttumisesta aiheutuvat haitat, väärinkäytön ehkäisemiseksi säädetty suojakeinot, sekä miksi muut olemassa olevat tai vähemmän invasiiviset toimenpiteet eivät riitä asian ratkaisemiseen.⁹⁶ Mikäli punninnassa toimenpiteestä aiheutuvat haitat ylittävät sillä saatavat hyödyt, toimenpide ei ole oikeasuhtainen. Suhteellisuusarviointi on aina kontekstuaalista. Tämä tarkoittaa, ettei laite-etsinnän oikeasuhtaisuudelle voida määritellä etukäteisesti yleisiä raameja, vaan jokaisen tehtävän laite-etsinnän osalta oikeasuhtaisuutta on arvioitava yksittäistapauksessa tosiseikkojen valossa.

Jasserandin mukaan arvioinnin merkitys lainvalvonnan kontekstissa poikkeaa muista puuttumistilanteista, koska rajoituksia on sovellettava turvallisuuden ja rikostutkintojen turvaamiseksi.⁹⁷ Tästä syystä, kuten jäljempänä käsitellään, LED:in suhteellisuudesta on määritelty sanamuodoltaan löyhemmäksi kuin yleisessä tietosuoja-asetuksessa, ja lainsäätäjälle on jätetty enemmän liikkumavaraa. Myös direktiivin soveltamisalalla on huomioitava perusoikeuskirjan asettamat vaatimukset, koska rajoitusedellytykset koskevat kaikkia perusoikeuksien rajoittamistilanteita. Lisäksi perusoikeuskirjalla on etusija unionin oikeuden oikeuslähteiden välisessä hierarkiassa.⁹⁸ Kansallisella tasolla esimerkiksi perustuslakivaliokunta kiinnittää näihin vain vähän tai ei lainkaan huomiota. Unionin oikeutta sovellettaessa juuri nämä kriteerit muodostavat kuitenkin sen arviointikehyksen, jonka pohjalta EUT ratkaisee perusoikeuksiin puuttumista koskevat tapaukset, ja nämä ratkaisut velvoittavat etusijaperiaatteen nojalla myös kansallista lainsäätäjää ja lain soveltajaa.

⁹⁴ Naattijärvi 2023, s. 331.

⁹⁵ EDPS 2017, s. 7; ks. Tuomio 16.12.2008, Tietosuojavaltuutettu v. Satakunnan Markkinapörssi Oy ja Satamedia Oy, C-73/07, EU:C:2008:727, kohta 56 ja Tele2Sverige, kohta 56.

⁹⁶ EDPS 2019, s. 8–9; EDPS 2017, s. 6–8.

⁹⁷ Jasserand 2018, s. 163.

⁹⁸ Talus –Penttinen 2016, s. 225–227.

2.4 Rikosasioiden tietosuojadirektiivin asettamat vaatimukset henkilötietojen käsittelylle

2.4.1 Käsittelyn yleiset periaatteet

LED:in 2 luvussa säädetään periaatteista, joita sovelletaan kaikkeen henkilötietojen käsittelyyn rikosten ennalta estämistä, tutkimista, paljastamista tai rikoksiin liittyviä syytetoimia taikka rikosoikeudellisten seuraamusten täytäntöönpanoa varten. Periaatteet soveltuvat myös laite-etsintään, koska siinä kerätään ja käsitellään henkilötietoja. LED:in periaatteet vastaavat pitkälti yleisen tietosuoja-asetuksen toisessa luvussa säädettyjä periaatteita, mutta niitä on mukautettu soveltamisalan erityispiirteisiin. Tässä osiossa pyritään täsmentämään, mitä edellytyksiä ne asettavat laite-etsinnälle. Artiklan 4 kohdassa 1 säädetään käsittelyn yleisistä periaatteista:

1. Jäsenvaltioiden on säädettävä siitä, että

- a) henkilötietoja käsitellään lainmukaisesti ja asianmukaisesti;
- b) henkilötiedot kerätään tiettyjä nimenomaisia ja laillisia tarkoituksia varten, eikä niitä käsitellä näiden tarkoitusten kanssa yhteensopimattomalla tavalla;
- c) henkilötiedot ovat asianmukaisia ja olennaisia eivätkä ne ole liian laajoja niihin tarkoituksiin, joita varten niitä käsitellään;
- d) henkilötiedot ovat täsmällisiä ja tarvittaessa päivitettyjä; on toteutettava kaikki kohtuulliset toimenpiteet sen varmistamiseksi, että käsittelyn tarkoituksiin nähden virheelliset tiedot poistetaan tai oikaistaan viipymättä;
- e) henkilötiedot säilytetään muodossa, josta rekisteröity on tunnistettavissa ainoastaan niin kauan kuin on tarpeen henkilötietojen käsittelytarkoitusten toteuttamista varten;
- f) henkilötietoja käsitellään tavalla, jolla varmistetaan henkilötietojen asianmukainen tietoturva muun muassa suojaamalla niitä luvattomalta ja laittomalta käsittelyltä sekä vahingossa tapahtuvalta häviämiseltä, tuhoutumiselta tai vahingoittumiselta asianmukaisia teknisiä tai organisatorisia toimenpiteitä hyödyntäen.

Artiklan 1 kohdat (d), (e) ja (f) heijastavat yleisesti hyvää tietojenkäsittelytapaa ja koskevat tietojen säilyttämistä sekä käsittelemistä enemmän käytännön tasolla. Kohdat (a) ja (b) asettavat tietojen asianmukaisen käsittelyn periaatteen, jonka mukaan henkilötietoja tulee

käsitellä lain- ja asianmukaisesti vain tiettyä kansallisessa laissa säädettyä tarkoitusta varten.⁹⁹ Artiklassa käytetyt sanamuodot vastaavat perusoikeuskirjan 8(2) artiklassa asetettuja henkilötietojen suojan erityisiä rajoitusedellytyksiä. Kaikessa kansallisessa lainsäädännössä, jossa säännellään direktiivin soveltamisalaan kuuluvaa käsittelyä, tulisi täsmentää tarkoitukset, jotta henkilötietojen käsittelyllä on olemassa laillinen peruste.¹⁰⁰ Tämä heijastaa käsittelyn lainmukaisuusvaatimusta, josta on lisäksi erikseen säädetty LED:in 8 artiklassa. Tietojen käsittelyn on oltava myös läpinäkyvää, mutta direktiivi ei estä esimerkiksi peitetoimia, kunhan riittävät menettelylliset suojatoimet on toteutettu. Täydellinen läpinäkyvyys ei ole tavoiteltavaa, koska se voisi esimerkiksi vaarantaa meneillä olevan rikostutkinnan.¹⁰¹

Kohdassa (1)(b) asetetaan myös käyttötarkoitussidonnaisuuden periaate, joka turvaa käsittelyn ennakoitavuutta ja oikeusvarmuutta, sekä samalla määrittää tietojen käyttökohdetta ja säilytysaikaa.¹⁰² Käsittelyn asian- tai lainmukaisuutta ei voida arvioida ilman tarkoituksen määrittelyä. Tietojen käyttötarkoituksen on oltava selvillä jo, kun tietoja aletaan keräämään.¹⁰³ Muutoinhan ennakoitavuus ei toteutuisi. Käyttötarkoitussidonnaisuuden periaatteen merkitys muodostuu tarkoituksen määrittelystä ja sen arvioinnista, onko tietojen käyttö tarkoituksen kanssa yhteensopivaa vai yhteensopimatonta.¹⁰⁴ On huomautettava, että tarkoituksen määrittely vaikuttaa olennaisesti myös käytettäessä tietoja muuhun kuin alkuperäiseen tarkoitukseen artiklan 4(2) mukaisesti, vaikka tietojen jatkokäyttö rajautuu tutkimuskysymysten ulkopuolelle.

Artiklan 8(2) kohdan mukaan kansallisessa lainsäädännössä, tulee täsmentää ainakin käsittelyn tavoitteet, käsiteltävät henkilötiedot ja käsittelyn tarkoitukset. Tarkoituksen tulee olla yksilöidympi kuin pelkkä rinnastaminen direktiivin artiklan 1(1) soveltamiskohteisiin, kuten rikosten ennaltaehkäisyä varten.¹⁰⁵ Samalla kuitenkin LED:in 1 artikla listaa tyhjentävästi eri toimintojen ryhmät, joita varten henkilötietojen käsittely voi tapahtua direktiivin soveltamisalalla.¹⁰⁶ Direktiivi ei tarjoa tämän tarkempia kriteereitä

⁹⁹ LED, johdanto-osan perustelukappale 26.

¹⁰⁰ Plixavra – Marquenie 2022, s. 42.

¹⁰¹ Leiser – Custers 2019, s. 371.

¹⁰² Te Molder ym. 2023, s. 517.

¹⁰³ LED, johdanto-osan perustelukappale 26.

¹⁰⁴ Te Molder ym. 2023, s. 516.

¹⁰⁵ Euroopan komission asiantuntijaryhmä 2018, s 1.

¹⁰⁶ Tuomio 8.12.2022, VS v. Inspektorata kam Visshia sadeben savet, C-180/21, EU:C:2022:967, kohta 42.

käyttötarkoituksen määrittelylle, jolloin syntyy vaara, ettei se käytännössä aseta rajoja sille, miten poliisi voi käsitellä tietoja.¹⁰⁷ Esimerkiksi laite-etsinnässä ei ole ennakolta selvillä, mitä henkilötietoja tullaan käsittelemään tai mitä laitteesta saatavilla tiedoilla voidaan tarkalleen ottaen osoittaa. Tällöin lainsäätäjälle syntyy houkutus jättää määritelmä avoimeksi, jolloin muutkaan periaatteet eivät tosiasiallisesti rajoita perusoikeuksiin puuttumista, kun niitä arvioidaan suhteessa käyttötarkoitukseen.

Sekä EIT ja EUT ovat olleet haluttomia ottamaan kantaa siihen, milloin tai millä ehdoilla tarkoitukset on määritelty riittävän täsmällisesti, keskittyen mieluummin siihen, onko tarkoitus laillinen ja oikeutettu.¹⁰⁸ Tapauksessa *Criminal proceedings against V.S.* EUT totesi, että ”tietojen käsittelyn tarkoituksia ei voida kuvata liian yleisluonteisin sanamuodoin, vaan ne on määritettävä riittävän täsmällisesti ja konkreettisesti, jotta kyseisen käsittelyn ’ehdotonta välttämättömyyttä’ voidaan arvioida”.¹⁰⁹ Tapaus koski biometristen tietojen säilyttämistä, joille on asetettu tiukennettuja käsittelyehtoja tietojen arkaluonteisuuden vuoksi jäljempänä käsiteltävällä tavalla. Siitä huolimatta ratkaisu indikoi, että riittävä tarkkuus riippuu kerättävien tietojen luonteesta ja sitä tulee arvioida kontekstuaalisesti.¹¹⁰ Tarkoituksen määrittelyn onnistuneisuutta voidaan siis käytännössä arvioida vasten kerättyjen tietojen luonnetta asiayhteydessään.¹¹¹ Tästä ilmenee haasteet, joita unionin oikeuden keskeisten tietosuojalainsäädännön periaatteiden yhteensovittaminen kansallisiin rikosmenettelyihin aiheuttaa. Kansallisen lainsäätäjän tulee huolehtia, että tarkoitukset on määritelty tarkkuudella, joka ei vaaranna käyttötarkoitussidonnaisuuden ja siitä seuraten suhteellisuusarvion toteutumista.¹¹² Tämä on kuitenkin tehtävä ilman unionin lainsäätäjän ja tuomioistuimen selkeitä tulkintalinjoja, jotka vaikuttavat varovan puuttumasta liikaa jäsenvaltioiden liikkumavaraan.

Artiklan kohta (1)(c) asettaa tietojen minimoinnin periaatteen. Tämän periaatteen mukaisesti henkilötietojen keruun on rajoitettava siihen, mikä on tarpeellista käsittelyn tarkoitusten kannalta, ja tietoja saa säilyttää vain niin kauan kuin se on tarpeen näiden tarkoitusten toteuttamiseksi. Laite-etsinnän kohdistuminen laitteen koko tietosisältöön on ongelmallista minimointiperiaatteen näkökulmasta, jos tietojen käsittelyä ei voida perustella riittävän

¹⁰⁷ Te Molder ym. 2023, s. 517, 519.

¹⁰⁸ Te Molder ym. 2023, s. 525.

¹⁰⁹ Tuomio 26.1.2023, *Criminal proceedings against V.S.*, C-205/21, EU:C:2023:49, kohta 124.

¹¹⁰ Te Molder ym. 2023, s. 517.

¹¹¹ Te Molder ym. 2023, s. 518.

¹¹² Te Molder ym. 2023, s. 519.

konkreettisesti. Lisäksi tietoja tulisi käsitellä vain, jos käsittelyn tarkoitusta ei voida kohtuullisesti toteuttaa muilla keinoilla.¹¹³ Käytännön soveltamistilanteessa on siis harkittava esimerkiksi muiden vähemmän puuttuvien pakkokeinojen käyttämistä. Minimointiperiaate heijastaa perusoikeuskirjan suhteellisuusperiaatetta.¹¹⁴

Mikäli tietojen käyttötarkoitus on lainsäädännössä määritelty väljästi, minimointiperiaatteen merkitys väistämättä heikkenee. Periaate on muotoiltu LED:issä väljemmin kuin yleisessä tietosuojasetuksessa. Tämä on katsottu tarpeelliseksi esimerkiksi siksi, että rikosten selvittämistoiminnassa ei välttämättä ole heti selvää, mitkä tiedot ovat tarpeellisia tutkinnassa.¹¹⁵ Toistaiseksi EUT ei ole ottanut kantaa siihen tuleeko minimointiperiaatteen sisältöä tulkita eri tavalla lainvalvonnan kontekstissa. Julkisasiamies Pitruzella on puoltanut kantaa, jonka mukaan periaatteita tulisi tulkita yhtenevästi ja puuttuminen on rajattava suhteellisuusperiaatteen edellyttämällä tavalla ”täysin välttämättömään”.¹¹⁶ Näkemys on linjassa perusoikeuskirjan 52(1) artiklaan sisältyvän välttämättömyysvaatimuksen kanssa.

2.4.2 Tarpeellisuusvaatimus ja sen soveltaminen eri henkilötietoryhmien käsittelyyn

On syytä tarkastella tarkemmin LED:in 8 artiklaa, joka sisältää tarpeellisuus- ja lainmukaisuusvaatimuksen, ja artiklan suhdetta 10 artiklaan, joka asettaa erityisiä henkilötietoryhmiä koskevalle käsittelylle lisäedellytyksiä. Artiklan 10 mukaan erityisen arkaluonteisia ovat henkilötiedot, joista ilmenee ”rotu tai etninen alkuperä, poliittisia mielipiteitä, uskonnollinen tai filosofinen vakaumus”, sekä geneettiset tiedot, terveystiedot, henkilön yksiselitteiseen tunnistamiseen tarkoitettut biometriset tiedot tai seksuaalista käyttäytymistä ja seksuaalista suuntautumista koskevat tiedot. Tähän ryhmään kuuluvista tiedoista käytetään jatkossa nimitystä arkaluonteiset tiedot. Toisin kuin yleisessä tietosuojasetuksessa, tällaisten tietojen käsittelemistä ei ole lähtökohtaisesti kielletty.¹¹⁷

Artiklan 8(1) mukaan ”käsittely on lainmukaista ainoastaan, jos ja vain siltä osin kuin se on tarpeen toimivaltaisen viranomaisen tehtävän suorittamiseksi direktiivin soveltamisalalla ja se perustuu lakiin”. Komission mukaan täyttääkseen nämä vaatimukset, kansallisessa

¹¹³ LED, johdanto-osan perustelukappale 26.

¹¹⁴ Tuomio 30.1.2024, NG v. Direktor na Glavna direktzia ”Natsionalna politsia” pri Ministerstvo na vatreshnite raboti – Sofia, C-118/22, EU:C:2024:97, kohta 41.

¹¹⁵ Plixavra – Marquenie 2022, s. 37.

¹¹⁶ Julkisasiamiehen ratkaisuehdotus 30.6.2022, Criminal proceedings against V.S., C-205/21, ECLI:EU:C:2022:507, kohdat 54-55.

¹¹⁷ Yleinen tietosuojasetus, artikla 10.

lainsäädännössä on täsmennettävä, ”mikä viranomainen on toimivaltainen käsittelemään henkilötietoja, kyseisen viranomaisen suorittamat julkiset tehtävät, jotka oikeuttavat tällaisen käsittelyn, sekä käsittelyn tarkoitus”.¹¹⁸ Arkaluonteisten tietojen käsittely edellyttää, että se on ehdottoman välttämätöntä. Lisäksi on toteutettava rekisteröidyn oikeuksia ja vapauksia koskevat asianmukaiset suojatoimet. Ehdoton välttämättömyys on EUT:n mukaan määritettävä ottaen huomioon tietojen keräämisen täsmälliset, nimenomaiset ja lailliset tarkoitukset.¹¹⁹ Jo sanamuoto ilmentää, että tarpeellisuusvaatimuksen täyttymisen rajakynnys on korkeammalla arkaluonteisia tietoja käsitellessä. Naattijärven mukaan ehdottomasta välttämättömyydestä seuraa, että arkaluonteisten tietojen käsittelyä ei voida pitää ainakaan rutiininomaisena toimenpiteenä.¹²⁰ Näiden tietojen käsittelyyn liittyy huomattavia riskejä perusoikeuksille ja vapauksille, kuten unionin perusoikeuskirjassa taatulle yksityiselämän kunnioittamiselle.¹²¹

Näiden erityisiä henkilötietoryhmiä koskeva tietojen käsittely täytyy lisäksi olla sallittu unionin tai jäsenvaltion lainsäädännössä, käsittelyn on tapahduttava rekisteröidyn tai toisen luonnollisen henkilön elintärkeiden etujen suojaamiseksi, tai rekisteröidyn on täytynyt saattaa tiedot nimenomaisesti julkisiksi. Johdanto-osan (37) mukaan arkaluonteisten tietojen käsittely tulisi sallia, jos rekisteröity on antanut siihen nimenomaisen suostumuksensa, mutta tämä ei itsessään saa muodostaa oikeusperustaa, jonka nojalla tietoja käsitellään. Laite-etsinnän kaltaisia pakkokeinoja käytettäessä on huomioitava, että henkilön suostumukselle voidaan antaa vain rajoitetusti merkitystä, koska pakkokeinojen luonteeseen kuuluu, että ne voidaan toteuttaa suostumuksesta huolimatta.¹²² Perusteltaessa tietojen käsittelyä henkilön suostumuksella, on kiinnitettävä huomiota suostumuksen ilmaisuun ja sen laajuuteen, jonka lisäksi henkilölle tulee selkeästi ilmoittaa suostumuksen vapaaehtoisuudesta samoin kuin sen perumisesta.¹²³

Artiklan 8 sanamuodon tarpeen (necessary) ja artiklan 10 ehdottoman välttämätöntä (strictly necessary) välillä näyttäisi olevan ainakin suomenkielisessä käännöksessä huomattava aste ero. Perusoikeuskirjan 52(1) mukaan kaikkien perusoikeuksien rajoitusten tulisi kuitenkin olla välttämättömiä. Eri käännösversioiden aiheuttaessa epäselvyyttä myös muissa jäsenvaltiossa,

¹¹⁸ Euroopan komissio 2022, s. 15.

¹¹⁹ Te Molder ym. 2023, s. 517.

¹²⁰ Naattijärvi 2023, s. 339.

¹²¹ LE-tuomio, kohta 107.

¹²² Fredman ym. 2025, s. 760–762.

¹²³ WP258 2017, s. 9.

EUT otti ratkaisussa *Criminal proceedings against V.S.* kantaa välttämättömyyden asteeseen arkaluonteisten tietojen käsittelyssä. EUT:n mukaan sanamuoto viittaa siihen, että käsittelyä voidaan pitää välttämättömänä vain rajoitetussa määrässä tapauksia, ja että välttämättömyyttä on arvioitava erityisen tarkasti, ottaen kuitenkin huomioon sen tavoitteen erityinen merkitys, johon tällaisella käsittelyllä pyritään.¹²⁴ Käytännössä EUT:n on katsottu luoneen tapauksessa uuden korkeamman välttämättömyyden kynnyksen arkaluonteisten tietojen käsittelyn LED:n soveltamisalalla.¹²⁵ Samalla ratkaisun on katsottu vahvistavan, että välttämättömyys on yleinen vaatimus direktiivin soveltamisalalla.¹²⁶ On siis huomioitava, että artiklan 8 sanamuoto tarpeen on tulkittava jatkossa välttämättömyydeksi. Välttämättömyydenarviointi on kuitenkin kiinteästi sidottu suhteellisuusarviointiin, joten sitä on käytännössä arvioitava vasten käsittelyn tarkoitusta. EUT onkin todennut, että viime kädessä välttämättömyyden ja oikeasuhtaisuuden arviointi on kansallisten tuomioistuinten tehtävä.¹²⁷

2.4.3 Henkilötietojen käsittelystä ilmoittaminen ja oikeussuojan toteutuminen

Tässä kappaleessa tarkastellaan rekisteröidylle annettavia tietoja, tietojen antamisen rajoittamista sekä niiden suhdetta oikeussuojaan. Tavoitteena on arvioida, edellyttääkö sääntely ilmoittamista laite-etsinnän kaltaisista toimenpiteistä. LED:in 13(1) artiklassa säädetään rekisteröidyn saataville asetettavista tiedoista, joihin sisältyy muun muassa rekisterinpitäjän henkilöllisyys, käsittelyn tarkoitukset, tieto siitä, että rekisteröidyllä on oikeus tehdä valitus.¹²⁸ Näistä saataville asetettavista tiedoista ei ilmene, mitä tietoja on kerätty. Erityistapauksissa rekisteröidylle on annettava artiklan 13(2) nojalla muun muassa käsittelyn oikeusperuste, tietojen säilytysaika, mahdolliset henkilötietojen vastaanottajat. Lisäksi tarpeen mukaan on annettava muitakin lisätietoja varsinkin, jos tiedot kerätään rekisteröidyn tietämättä.

Nämä tiedot on ilmoitettava, jotta rekisteröity voi käyttää oikeuksiaan, jos tiedot ovat tarpeen ottaen huomioon ne erityisolot, joissa tietoja käsitellään, sekä rekisteröidyn tietojen asianmukaisen käsittelyn varmistamiseksi. LED:issä ei avata tarkemmin mitä erityistapauksilla tarkoitetaan. Tietosuojatyöryhmän mukaan niiden ei ole katsottu viittaavan

¹²⁴ *Criminal proceedings against V.S.*, kohdat 117-119, 127

¹²⁵ Naattijärvi 2023, s. 354.

¹²⁶ Naattijärvi 2023, s. 341–342.

¹²⁷ Te Molder ym. 2023, s. 522.

¹²⁸ LED, johdanto-osan perustelukappale 42.

erityisiin rekisteröityihin tai henkilötietoryhmiin, vaan tiettyyn käsittelymenettelyyn.¹²⁹ Tähän viittaa myös artiklassa mainitut salaiset tiedonhankintakeinot, mutta sanamuodon perusteella niitä ei voi tulkita ainoaksi soveltamistilanteeksi. Tietosuojatyöryhmän mukaan erityistapauksiin voi kuulua tietojen kerääminen suoraan rekisteröidyltä, mutta tämän tulkinnan perusteita ei avata.¹³⁰ Tämän perusteella jää epäselväksi kuuluuko laite-etsintä erityistapauksiin.

Artiklan 13(3) mukaan lainsäädännöllä on mahdollista hyväksyä toimenpiteitä, joilla viivytetään, rajoitetaan tai jätetään kokonaan tekemättä ilmoittaminen rekisteröidylle. Artiklassa lueteltuihin tyhjentäviin perusteisiin, joiden nojalla ilmoittamista voidaan rajoittaa, lukeutuu rikostutkinnalle aiheutuvan haitan estäminen. Artiklan 13(4) mukaan lainsäädännössä on mahdollista määrittää käsittelyn ryhmät, joihin rajoittamista sovelletaan osin tai kokonaan. Tässä kohdin on huomattava, että LED:issä jäsenvaltioille annetaan mahdollisuus merkittävästi rajoittaa perusoikeuskirjan 8 artiklassa turvattua oikeutta omiin tietoihin. Tämä on perusteltua rikostutkinnan luonteesta johtuen.

Artiklaan 13(3) sisältyy kuitenkin suhteellisuudesta, jonka mukaan ilmoittamista voidaan rajoittaa, kun rekisteröidyn perusoikeudet ja oikeudet edut otetaan asianmukaisesti huomioon. Dimitrova ja De Hert tarkastelevat artikkelissaan *The LED's right of access to one's data: Loopholes on proper access, legality review and data protection authority* Accountability LED:in 14 ja 15 artikloita, jotka rakenteeltaan vastaavat 13 artiklaa, mutta koskevat rekisteröidyn oikeutta saada pääsy omiin tietoihinsa. He katsovat, että EUT:n oikeuskäytännön valossa rajoitusten tulisi perustua yksilölliseen arviointiin.¹³¹ Luonnollisesti keskeneräiseen rikostutkintaan liittyy tarve rajata tietojen antamista, mutta viimeistään asian siirryttyä syyteharkintaan, tälle ei pitäisi olla estettä.¹³² Artikla 18 mahdollistaa rekisteröidyn oikeuksien käyttämisen ja ilmoittamisen toteuttamisen oikeudellisia menettelyjä koskevien kansallisten menettelysääntöjen mukaisesti, kun tietoja käsitellään rikostutkinnan ja -oikeudenkäynnin yhteydessä.¹³³

Artiklan 13 sanamuodosta ei ilmene, että siinä asetettaisiin varsinaista ilmoitusvelvollisuutta viranomaisille erityistapauksia lukuun ottamatta. Tuomiossa *Tele2Sverige*, joka sijoittui

¹²⁹ WP258 2017, s. 17–18.

¹³⁰ WP258 2017, s. 18.

¹³¹ Dimitrova – De Hert 2024, s. 22–23.

¹³² Ks. Sajfert– Quintel 2017, s. 13.

¹³³ LED, johdanto-osan perustelukappale 49.

aikaan ennen LED:iä, EUT katsoi, että viranomaisten, joilla on oikeus saada yksityiseltä palveluntarjoajalta henkilötietoja rikosten selvittämiseksi, tulee tiedottaa asianomaisia henkilöitä heti, kun se ei vaaranna tutkimuksia.¹³⁴ Ratkaisussa EUT asetti viranomaisille ilmoitusvelvollisuuden, vaikkei se varsinaisesti ilmennyt sähköisen viestinnän tietosuojadirektiivin 2002/58/EY sanamuodosta.¹³⁵ Ilmoittaminen on edellytys sille, että rekisteröity voi käyttää oikeuttaan tehokkaasiin oikeussuojakeinoihin perusoikeuskirjan 47 artiklan edellyttämällä tavalla. Ilman tietoa henkilötietojensa käsittelystä yksilö ei voi arvioida toimenpiteiden lainmukaisuutta eikä saattaa asiaa tutkittavaksi. Tästä syystä ilmoitusvelvollisuuden puuttumista LED:issä on pidetty oikeussuojan toteutumisen näkökulmasta ongelmallisena.¹³⁶

Perusoikeuskirjan lisäksi LED:in 54 artikla velvoittaa jäsenvaltiot säätämään tehokkaita oikeussuojakeinoja rekisteröidyn käytettäväksi silloin, kun tämä katsoo direktiivissä turvattuja oikeuksiaan loukatun. Tämä koskee nimenomaan oikeudellisia keinoja, sillä LED:issä on säädetty useista muistakin oikeussuojakeinoista, kuten oikeudesta tehdä valitus valvontaviranomaiselle ja oikeudesta vahingonkorvaukseen. Näitä ei ole tarkoitettu toisiaan poissulkeviksi.¹³⁷ EUT on tosin sallinut, että rekisteröity voi käyttää näitä oikeuksiaan välillisesti tietosuojavaltuutetun kautta, kunhan rekisteröity voi saattaa jälkimmäisen tarkistusmenettelyn lopettamisesta tekemää päätöstä vastaan tuomioistuimen tutkittavaksi.¹³⁸ Suomessa tämä mahdollisuus lisättiin rikosasioiden tietosuojalakiin jälkikäteisesti komission käynnistämän rikkomusmenettelyn seurauksena.¹³⁹ EU-oikeus asettaa henkilötietojen suojaan puuttumiselle korkeampia vaatimuksia kuin EIT, joka ei aina edellytä oikeudellisia oikeussuojakeinoja EIS:n 8 ja 13 artikloihin puuttumisesta.¹⁴⁰

¹³⁴ Tele2Sverige, kohta 121.

¹³⁵ Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2002/58/EY henkilötietojen käsittelystä ja yksityisyyden suojasta sähköisen viestinnän alalla (sähköisen viestinnän tietosuojadirektiivi), EUVL L 201. Annettu 31.7.2002, sellaisena kuin se on muutettuna direktiivillä 2009/136/EY.

¹³⁶ Jasserand 2018, s. 162.

¹³⁷ Julkisasiameiehen ratkaisuehdotus 15.6.2023, Ligue des droits humains ASBL and BA v Organe de contrôle de l'information policière, C-333/22, EU:C:2023:488, kohta 76.

¹³⁸ Tuomio 16.11.2023, Ligue des droits humains ASBL and BA v Organe de contrôle de l'information policière, C-333/22, EU:C:2023:874, kohdat 47–55.

¹³⁹ Euroopan komissio 2022, s. 9, 13; HE 62/2023 vp.

¹⁴⁰ Dimitrova – De Hert 2025, s. 55.

2.5 Tuomion CG v. Bezirkshauptmannschaft Landeck vaikutus rikosasioiden tietosuojadirektiivin tulkintaan

Edellä esitetystä ilmenee, että LED:in sanamuoto on jätetty osin avoimeksi, jotta jäsenvaltioille jäisi liikkumavaraa kansallisten menettelyjen yhteensovittamiseen, ja koska direktiivi on luonteeltaan minimidirektiivi. Tämän seurauksena unionin tuomioistuin on ratkaisukäytännössään täsmentänyt direktiivin vaatimuksia. Tässä osiossa käsitellään EUT:n 4.10.2024 antamaa tuomiota CG v. Bezirkshauptmannschaft Landeck jonka voidaan perustellusti katsoa muuttaneen LED:in tulkintaa. Tapauksessa Itävallan tulliviranomaiset pysäyttivät CG:lle osoitetun postipaketin, joka sisälsi noin 85 grammaa kannabista. Tämän seurauksena poliisi aloitti tutkinnan ja suoritti kotietsinnän CG:n asunnossa. Etsinnän yhteydessä poliisit pyysivät CG:ltä pääsyä matkapuhelimen yhteystietoihin, ja tämän kieltäytyttyä puhelin takavarikoitiin. Myöhemmin takavarikoidun puhelimen lukitusta yritettiin avata kahdesti siinä onnistumatta. Avausyritykset tehtiin poliisin aloitteesta ilman syyttäjän tai tuomioistuimen lupaa. Lopulta puhelin palautettiin CG:lle, joka sai tiedon puhelimeen kohdistetuista avausyrityksistä vasta ennakkoratkaisua pyytäneessä tuomioistuimessa käydyssä valitusmenettelyssä. EUT otti tapauksen tutkittavaksi, vaikka jo ennen EUT:n pääkäsitelyä oli kansallisesti todettu, että poliisin menettely oli ollut Itävallan lain vastaista ja CG:n oikeuksia oli loukattu.¹⁴¹

Ensinnäkin EUT vahvisti henkilötietojen käsittelyn käsitteen laajan soveltamisalan katsoen, että jo yritys päästä käsiksi puhelimen sisältämiin tietoihin on tulkittava käsittelyksi. Muu tulkinta mahdollistaisi LED:issä säädelyjen periaatteiden ja suojatoimien kiertämisen ja vaarantaisi henkilötietojen suojan korkean tason.¹⁴² Päätelmä on LED:in tavoitteen valossa perusteltu. Varsinainen asiakysymys koski sitä, voidaanko viranomaisille mahdollistaa pääsy matkapuhelimen sisältämiin tietoihin yleisesti rikosten torjuntaa, tutkintaa, selvittämistä ja syyteharkintaa varten ilman, että edellytetään tuomioistuimen tai riippumattoman hallintoelimen etukäteisvalvontaa.¹⁴³

EUT lähti arvioinnissaan siitä, että pääsyä puhelimen sisältämään tietokokonaisuuteen voidaan pitää vakavana tai jopa erityisen vakavana puuttumisena henkilötietojen ja yksityisyyden suojaan. Tähän vaikuttaa se, että ensinnäkään ei voida sulkea pois sitä

¹⁴¹ LE-tuomio, kohdat 20–25.

¹⁴² LE-tuomio, kohdat 72–76.

¹⁴³ LE-tuomio, kohta 81.

mahdollisuutta, että puhelin voi sisältää LED:in 10 artiklassa tarkoitettuja erityisen arkaluonteisia tietoja. Toisekseen tietosisällöstä voidaan saada selville tällaisia tietoja tai muutoin tehdä hyvin tarkkoja päätelmiä henkilön yksityiselämästä.¹⁴⁴ Tämä vastaa tapauksen Tele2Sverige tulkintaa, jonka mukaan merkityksellistä ei ole ainoastaan käsiteltävä tietosisältö, vaan myös päätelmät, joita niistä voidaan tehdä.¹⁴⁵ Näkemys on perusteltu ottaen huomioon henkilökohtaiseen käyttöön tarkoitettun puhelimen käyttötarkoitukset ja sen mahdollisesti sisältämän laajan tietokokonaisuuden.

Toisaalta EUT painotti, että esitutkinnassa tapahtuva tietojen käsittely vastaa unionin tunnustamaa yleisen edun mukaista tavoitetta. Se huomioi puhelimesta saatavien tietojen merkittävyyden rikostutkinnalle sekä direktiivin soveltamisalan erityistarpeet. Mikäli pääsyy puhelimen sisältämiin tietoihin olisi oikeutettua ainoastaan vakavan rikoksen torjunnassa, tämä rajoittaisi huomattavasti viranomaisten mahdollisuuksia tutkia rikoksia ja lisäksi riskiä rikoksen rankaisemattomuudesta.¹⁴⁶ Rikoksen vakavuus on kuitenkin keskeinen tekijä perusoikeuksiin puuttumisen oikeasuhtaisuuden arvioinnissa.¹⁴⁷ LED:issä säädetyt vaatimukset heijastavat nimenomaan perusoikeuskirjan vaatimaa suhteellisuusarviointia.

Perusoikeuskirjan valossa on selvää, että suhteellisuusperiaatteen mukainen punninta on tehtävä kaikissa tapauksissa puuttumisen vakavuudesta riippumatta. Jotta periaatteen vaatima tapauskohtainen ja kaikki merkitykselliset tosiseikat huomioon ottava punninta voidaan taata, EUT:n mukaan edellytetään tuomioistuimen tai riippumattoman hallintoelimen etukäteislupaa silloin, kun kyse on vähintään vakavana pidettävästä perusoikeuksiin puuttumisesta.¹⁴⁸

Lisäksi tuomioistuin painotti, että kun kyse on rikoksesta epäillyn laitteeseen pääsystä, on tärkeää tukea häneen kohdistuvaa epäilyä objektiivisilla ja riittävillä seikoilla.¹⁴⁹ Tätä ei katsoakseni tulisi tulkita siten, että rikoksesta epäillyn laitteeseen pääsy edellyttää korkeampia perusteita. Näkisin olennaiseksi, että ylipäätään rikosepäilystä esitetään riittävää näyttöä, jotta pääsy kenenkään laitteeseen voidaan sallia. Se mikä on laitteen omistajan yhteys rikokseen, on katsoakseni erillinen arviointiperuste.

¹⁴⁴ LE-tuomio, kohdat 93–95.

¹⁴⁵ Tele2Sverige, kohdat 98–99.

¹⁴⁶ LE-tuomi, kohdat 86 ja 97.

¹⁴⁷ LE-tuomio, kohta 96.

¹⁴⁸ LE-tuomio, kohdat 102–103.

¹⁴⁹ LE-tuomio, kohta 101.

Tuomioistuin katsoi, että viranomaisille voidaan sallia lainsäädännössä yleinen pääsy matkapuhelimen sisältämiin tietoihin rikosten torjuntaa, tutkintaa, selvittämistä ja syyteharkintaa varten, jos lainsäädännössä:

- määritellään riittävän täsmällisesti kyseisten rikosten luonne tai niiden ryhmät,
- taataan suhteellisuusperiaatteen noudattaminen ja
- asetetaan asianmukaisesti perusteltuja kiireellisiä tapauksia lukuun ottamatta tämän mahdollisuuden käyttämisen edellytykseksi tuomioistuimen tai riippumattoman hallintoelimen suorittama etukäteisvalvonta.¹⁵⁰

Perusoikeuskirjan rajoitusedellytyksiin sisältyvästä lailla säätämisen ja täsmällisyyden vaatimuksesta seuraa, että rikoksen luonne tai niiden ryhmät, joihin puuttuminen kohdistuu, on määriteltävä riittävän selkeästi.¹⁵¹ Se, että EUT ylipäätään mahdollisesti pääsyn matkapuhelimen tietoihin myös muiden kuin vakavien rikosten tutkinnan yhteydessä poikkesi Prokuratuur tuomiosta, joka koski liikenne- ja paikkatietojen säilyttämistä.¹⁵² Ratkaisussa EUT myös ulotti tapauksien Digital Rights Ireland ja Tele2Sverige oikeusohjeen siitä, että yksilön oikeuksiin puuttumista on tasapainotettava riittävillä menettelyllisillä takeilla, koskemaan myös viranomaisten itse tekemää tiedonhankintaa rikostutkinnassa.¹⁵³ Etukäteisvalvonnan vaatimuksen on tulkittava koskevan kaikki laitteita, joista voi aiheutua vähintään yhtä vakava yksilön oikeuksien loukkaamisen riski, kuin pääsystä matkapuhelimen sisältämiin tietoihin.¹⁵⁴ Tuomion perusteluosan nojalla vaikuttaisi, että etukäteisvalvontaa ei tarvita silloin, kun puuttumista ei ole pidettävä vakavana, mutta tuomiolauselman sanamuoto vaikuttaa tyhjentävältä poikkeuksien suhteen.¹⁵⁵ Toisaalta keskeistä on nimenomaan suhteellisuusperiaatteen toteutuminen, mutta on selvää, että EUT pitää tuomioistuinta parhaana tähän tehtävään.¹⁵⁶ Sen tuomioistuin jättää ongelmallisesti määrittelemättä, mitä tarkoitetaan asianmukaisesti perustelluilla kiireellisillä tapauksilla, jolloin ennakkovalvonnan vaatimuksesta voidaan poiketa.

¹⁵⁰ LE-tuomio, kohta 110.

¹⁵¹ LE-tuomio, kohdat 98–99.

¹⁵² Tuomio 2.3.2021, H.K. v. Prokuratuur, C-746/18, EU:C:2021:152, kohta 45.

¹⁵³ Digital Rights Ireland, kohta 66; Tele2Sverige, kohta 109.

¹⁵⁴ Ks. Riekkinen 2025, s. 278.

¹⁵⁵ Vrt. Taimur 2025, s. 115.

¹⁵⁶ Ks. Prokuratuur, kohdat 54–56.

Toiseksi tuomioistuin käsitteli sitä, voivatko viranomaiset yrittää saada pääsyä puhelimen tietoihin ilmoittamatta tästä rekisteröidylle. Tuomioistuin vahvisti tuomion Spetsializirana prokuratura mukaisesti, että rekisteröidylle on ilmoitettava syyt, joihin etukäteislupa perustuu, heti kun se ei voi enää vaarantaa tutkimuksia, koska muutoin rekisteröity ei voisi käyttää oikeuttaan tehokkaisiin oikeussuojakeinoihin.¹⁵⁷ EUT arvioi tässä LED:in 13 artiklan ja 54 artiklan yhdessä perusoikeuskirjan 47 artiklan kanssa synnyttävän viranomaisille ilmoitusvelvollisuuden. Lisäksi tuomioistuin linjasi, että lainsäädäntö, jossa rekisteröidyltä yleisesti suljettaisiin pois oikeus saada kyseisiä tietoja, olisi unionin oikeuden vastainen. Tapauksessa CG oli tietoinen puhelimensa takavarikoinnista, joten EUT ei pitänyt ilmeisenä, että ilmoittaminen olisi vaarantanut tutkinnan.¹⁵⁸ EUT ei liittänyt ilmoittamista puuttumisen tai rikoksen vakavuuteen. Katson, että se soveltuu kaikkiin laitteisiin, joiden tietosisältöön voidaan pyrkiä saamaan pääsy, vaikka tuomiolauselman sanamuodossa puhutaankin pääsystä matkapuhelimen sisältämiin tietoihin. EUT:n viittaamat artiklat kuitenkin koskevat yleisesti henkilötietojen käsittelyä, ja tulkinta vastaa aiempaa oikeuskäytäntöä.

Tuomioistuin katsoi, että kyseisessä tapauksessa takavarikoinnin lisäksi viranomaisten olisi pitänyt ilmoittaa pääsy-yrityksistä etukäteen.¹⁵⁹ Olisi myös voitu katsoa, että kun poliisi oli takavarikoinut puhelimen ja pyytänyt CG:tä avaamaan sen lukituksen, hän olisi voinut perustellusti olettaa, että laitteeseen kohdistetaan toimenpiteitä, vaikkei niistä olisi erikseen ilmoitettu erityisesti ottaen huomioon häneen kohdistunut rikosepäily. Takavarikoinnin jälkeen ilmoittamatta jättämistä ei kuitenkaan voitu pitää perusoikeuskirjan mukaisesti välttämättömänä rikostutkinnan turvaamiseksi. Katson, että etukäteen ilmoittamista ei edellytetä kaikissa tilanteissa, sillä tuomioistuin viittasi nimenomaisesti tapauksen olosuhteisiin, eikä sisältänyt tätä tuomiolauselmaan. Sen sijaan kokonaan ilmoittamatta jättäminen olisi unionin oikeuden vastaista.¹⁶⁰ Ilmoittamatta jättämiseen heti laitteeseen kohdistuvan etsinnän jälkeen tilanteessa, jossa laite on takavarikoitu, on kuitenkin syytä suhtautua pidättyvästi. Tällöin olisi pystyttävä esittämään tosiasiallisia perusteita sille, miksi ilmoittamatta jättäminen on välttämätöntä ja lisäksi oikeasuhtaista. Julkisasiamiehen mukaan ilmoittaminen ei kuitenkaan itsessään vaikuta käsittelyn lainmukaisuuden arviointiin.¹⁶¹

¹⁵⁷ LE-tuomio, kohta 123; Tuomio 17.11.2022, Spetsializirana prokuratura, C-350/21, EU:C:2022:896, kohta 70.

¹⁵⁸ LE-tuomio, kohta 120–122.

¹⁵⁹ LE-tuomio, kohta 122.

¹⁶⁰ LE-tuomio, tuomiolauselman kohta 2.

¹⁶¹ Julkisasiamiehen ratkaisuehdotus 20.4.2023, CG v. Bezirkshauptmannschaft Landeck, C-548/21, EU:C:2023:313, kohta 103.

Koko perusteluiden ajan EUT:n nojaa vahvasti perusoikeuskirjaan. Perusoikeudelliseen argumentaatioon tukeutuminen LED:n sijaan osoittaa ongelman direktiivin yleisluontoisesta muotoilusta ja tarpeesta täsmentää sitä oikeuskäytännössä, vaikkei tapa ole EUT:lle epätyypillinen. Taimur on katsonut, että tuomioistuimien vahvasti henkilötietojen suojaa soveltamalla LED:iä tapaukseen siitä huolimatta, että useat jäsenvaltiot katsoivat tilanteen jäävän EU-sääntelyn ulkopuolelle, sekä toteamalla, että myös pääsy-yritykset ovat henkilötietojen käsittelyä.¹⁶² LED:in soveltamisala on kuitenkin määritelty varsin yksiselitteisesti, joten taustalla saattaa pikemminkin olla jäsenvaltioiden haluttomuus sitoutua EUT:n ratkaisuun. Samalla tuomioistuimien tunnisti rikostutkinnan erityistarpeet ja rikosten rankaisemattomuuden riskin. Taimur on myös toisaalta esittänyt, että oikeusohje normalisoi lainvalvontaviranomaisten pääsyä arkaluonteisiin tietoihin, mikä voi rapauttaa henkilötietojen ja yksityisyyden suojan ydinaluetta.¹⁶³ Ainakin Suomessa laite-etsinnän säätäminen erillisenä pakkokeinona on jo mahdollistanut tämän, jonka lisäksi lainvalvontaviranomaisten toimintaan liittyy erityinen tarve käsitellä tällaisia tietoja.

Keskeisempää onkin, onko henkilötietojen ja yksityisyyden suojaan puuttuminen oikeassa suhteessa esimerkiksi rikoksen vakavuuteen nähden, jonka vuoksi etukäteisvalvonnan vaatimus parantaa merkittävästi näiden oikeuksien toteutumista lainvalvonnan tiedonhankinnassa. Etukäteisvalvonnan asettaminen nimenomaan tuomioistuimen tai riippumattoman hallintoelimen tehtäväksi on omia turvaamaan punninnan laatua. Poliisilla on rikostutkinnassa oma intressinsä, eikä välttämättä riittävää koulutusta perusoikeustason argumentaatiota vaativan harkintatilanteen ratkaisemiseen. Puuttumisen tasapainottaminen menettelyllisillä takeilla on perusteltua perusoikeusnäkökulmasta, vaikka niiden riittävyyden tasosta olisikin eri mieltä.¹⁶⁴ Tämä on asianmukaista ottaen huomioon toimintaympäristön muutos, jossa näiden perusoikeuksien merkitys on korostunut, mutta myös sähköisten todisteiden hyödynnettävyys on turvattava. Siitä huolimatta, että EUT:n on katsottu ratkaisulla pyrkivän ulottamaan EU oikeuden vaikutuksen pidemmälle kuin mitä jäsenvaltiot olivat ehkä alun perin ajatelleet haastaen menettelyllisen autonomian toteutumisen, ratkaisu on varsin hyvin perusteltu LED:in periaatteisiin ja tavoitteisiin nojaten.¹⁶⁵

¹⁶² Taimur 2025, s. 115, 110.

¹⁶³ Taimur 2025, s. 112.

¹⁶⁴ Ks. Riekkinen 2025, s. 381.

¹⁶⁵ Ks. Riekkinen 2025, s. 380–381.

2.6 Yhteenveto EU-oikeudellisista kriteereistä ja niiden keskinäisestä suhteesta

Laite-etsinnällä puututaan perusoikeuskirjassa turvattuihin ovat yksityiselämän suojaan (7 artikla) ja henkilötietojen suojaan (8 artikla). Henkilötietojen suojaa pidetään EU-oikeudessa itsenäisenä perusoikeutena, mutta käytännössä siihen puuttumista arvioidaan rinnakkain yksityiselämän suojan kanssa. Näiden molempien oikeuksien merkitys on korostunut, kun teknologinen kehitys on mahdollistanut yhä laajempien ja yksityiskohtaisempien tietomassojen käsittelyn, jonka lisäksi arkaluonteisiakin tietoja käsitellään yhä enenevässä määrin. Perusoikeuksiin puuttuminen on mahdollista vain, jos se täyttää 52(1) artiklan rajoitusedellytykset: lailla säätämisen vaatimuksen, oikeuden keskeisen sisällön kunnioittamisen sekä hyväksyttävään tavoitteeseen perustuvan ja suhteellisuusperiaatteen mukaisen puuttumisen. Perusoikeuskirjan 47 artiklan mukaan henkilöllä, jonka oikeuksia tai vapauksia on loukattu, tulee olla käytettävissään tehokkaat oikeussuojakeinot tuomioistuimessa.

LED edellyttää, että henkilötietojen käsittely on lainmukaista ja asianmukaista, perustuu täsmällisesti ennalta määriteltyyn ja lailliseen tarkoitukseen sekä täyttää välttämättömyyden vaatimuksen. Arkaluonteisten tietojen osalta edellytetään vielä korkeampaa, ehdottoman välttämättömyyden kynnystä sekä erityisiä suojatoimia. LED:istä ilmenevät käyttötarkoitussidonnaisuuden ja minimoinnin periaatteet vahvistavat suhteellisuusperiaatteen toteutumista ja rajaavat tietojen käsittelyä. LED:issä asetetut periaatteet ovat osin limittäisiä, ja niitä on sovellettava aina yhdessä. Lisäksi LED edellyttää, että rekisteröity voi käyttää tehokkaita oikeudellisia suojakeinoja direktiivissä taattujen oikeuksien loukkauksesta. LED takaa merkittävästi korkeamman henkilötietojen ja samalla yksityisyyden suojan lainvalvonnan alalla kuin sitä edeltävät säädökset.

Tätä päämäärä kuitenkin heikentää se, että se ei tarjoa kovinkaan selkeitä ohjeita siihen, miten siinä määriteltyjä periaatteita ja käsitteitä tulisi soveltaa tasapainon saavuttamiseksi yksilön oikeuksien ja rikostutkinnan intressien yhteensovittamiseksi.¹⁶⁶ Paljon jää kansallisen lainsäätäjän vastuulle, jonka on huolehdittava siitä, ettei suojan taso jää tarkoitettua heikommaksi¹⁶⁷, erityisesti kun kyse on minimidirektiivistä. Tavoitteena on myös ollut säilyttää tietty joustavuus lainvalvonnan alalla lainvalvonnan erityistarpeista johtuen sekä

¹⁶⁶ Naattijärvi 2023, s. 337.

¹⁶⁷ Plixavra – Marquenie 2022, s. 33.

jättää jäsenvaltioille liikkumavaraa kansallisten menettelyjen yhteensovittamisessa. Tämä on johtanut jäsenvaltioille osin odottamattomiin tulkintoihin unionin tuomioistuimessa. EUT:n ratkaisut ovat kuitenkin linjassa EU:n tavoitteen kanssa turvata henkilötietojen ja yksityisyyden kattava suoja myös rikostutkinnassa.¹⁶⁸ LED:in sanamuodoissa havaittiin ristiriitoja perusoikeuskirjan kanssa esimerkiksi välttämättömyysvaatimuksen osalta. EUT on vahvistanut perusoikeuskirjanmukaista tulkintaa ja asettanut LED:in sanamuotoa korkeampia menettelyllisiä takeita.

LE-tuomion asettama vaatimus tuomioistuimen tai riippumattoman hallintoelimen etukäteisvalvonnasta johti lainsäädäntöuudistuksiin useissa jäsenvaltiossa, mukaan lukien Suomessa.¹⁶⁹ Tämä poikkesi myös EIT:n linjasta, joka on ollut hyväksyväisempi etukäteisvalvonnan puuttumisen kompensoimiseen jälkikäteisillä oikeussuojakeinoilla.¹⁷⁰ Sekä perusoikeuskirjasta, LED:istä, että LE-tuomiosta keskeisimmäksi nousi suhteellisuusperiaatteen takaaminen, joka edellyttää intressipunnintaa rikostutkinnan tarpeiden ja yksilön oikeuksiin puuttumisen välillä. Lisäksi LE-tuomiossa EUT laajensi LED:issä asetettua ilmoitusvelvollisuutta tehokkaan oikeussuojan takaamiseksi. Tuomion jälkeen keskustelu on ollut kiivasta ja huolia on herännyt yhtäältä henkilötietojen ja yksityisyyden suojan merkityksen heikkenemisestä ja toisaalta lainvalvontaviranomaisten tosiasiallisista mahdollisuuksista hyödyntää sähköistä aineistoa rikosten selvittämisessä sekä vaikutuksista viranomaisten toimintanopeuteen ja jäsenvaltioiden järjestelmille aiheutuvaan prosessuaaliseen taakkaan. EUT:n tulkinnat näyttäytyvät kuitenkin perusteltuina perusoikeuskirjan ja unionin oikeuden tavoitteiden valossa.

¹⁶⁸ Taimur 2025, s. 110.

¹⁶⁹ HE 70/2025 vp.

¹⁷⁰ Tuomio 15.2.2011, Harju v. Suomi, 56716/09, CE:ECHR:2011:0215JUD005671609, kohta 44; Tuomio 12.11.2007, Smirnov v. Venäjä, 71362/02, CE:ECHR:2007:0607JUD007136201, kohta 45.

3 Pakkokeinolaki ja laite-etsintää koskevat säännökset EU-oikeudellisten kriteerien valossa

3.1 Laite-etsinnän edellytykset ja pakkokeinolain suhteellisuusperiaate

Tässä osiossa arvioidaan sitä, vastaavatko laite-etsinnälle säädetyt edellytykset EU-oikeudellisia kriteereitä. Arvioitavaksi tulevat PKL 8 luvun 21 §:ssä säädetyt laite-etsinnän varsinaiset edellytykset sekä PKL 1 luvussa 2 §:ssä säädetty suhteellisuusperiaate, joka osaltaan asettaa edellytyksiä laite-etsinnälle. Lisäksi tarkastelemme Varsinais-Suomen käräjäoikeuden 20.1.2025 antamaa päätöstä, jossa poliisin suorittama laite-etsintä kumottiin EU-oikeuden vastaisena.¹⁷¹ Turun hovioikeus on päätöksellään 28.8.2025 pitäytynyt käräjäoikeuden ratkaisussa perusteluista täydentämättä.¹⁷² Oikeuslähdeopin näkökulmasta alioikeuden ratkaisut ovat heikosti velvoittavia oikeuslähteitä, eikä niillä ole vastaavaa ohjaavaa vaikutusta kuin korkeimman oikeuden ratkaisuilla.¹⁷³ Koska laite-etsinnästä on niukasti oikeuskäytäntöä, ratkaisun perusteluista voidaan hakea tulkinnallista apua. Lisäksi ratkaisu on ensimmäinen, jossa laite-etsinnän edellytyksiä ja siitä päättämistä arvioitiin LE-tuomion valossa. Ratkaisu on määrätty osin salassa pidettäväksi, jonka vuoksi tapausta käsitellään tässä pääpiirteittäin ja julkistettujen tietojen valossa.¹⁷⁴ Mainittakoon, että tapaus on herättänyt yhteiskunnallista keskustelua poliisin laajoista toimivaltuuksista ja niiden käytön lainmukaisuudesta.¹⁷⁵

Laite-etsinnällä ei saada kiertää PKL 10 luvussa säädettyjä salaisia pakkokeinoja koskevia tiukempia muotomääräyksiä. Tästä syystä PKL 8 luvun 20 §:n 2 momentti rajaa laite-etsinnän ulkopuolelle sellaiset luottamukselliset viestit, joihin sovelletaan telekuuntelua, televalvontaa ja teknistä tarkkailua koskevaa 10 luvun sääntelyä. Esitöiden mukaan niissä tilanteissa, joissa ei ole kyse edellä mainituista salaisista pakkokeinoista, laite-etsintä voidaan kohdistaa luottamukselliseen viestiin.¹⁷⁶ Esitutkinta ja pakkokeinot -teoksessa on katsottu, että esimerkiksi sellainen viestintäverkossa välitettävä luottamuksellinen viesti, joka ei enää kuulu PKL 10 luvun 3 §:n 1 momentin perusteella telekuuntelun piiriin, voi olla etsinnän

¹⁷¹ Varsinais-Suomen käräjäoikeus 20.1.2025 päätös, dnro PK 24/4198.

¹⁷² Turun hovioikeus 28.8.2025 päätös, dnro R 25/112.

¹⁷³ Aarnio 2006, s. 299–300.

¹⁷⁴ Varsinais-Suomen käräjäoikeus, tiedote 20.1.2025; Laite-etsintä kumottiin EU-oikeuden vastaisena 20.1.2025.

¹⁷⁵ Kerkelä 26.1.2025.

¹⁷⁶ HE 12/2013 vp, s. 15.

kohteena.¹⁷⁷ Perustuslakivaliokunta onkin kiinnittänyt huomiota selvitystarpeeseen laite-etsinnän ja luottamuksellisen viestin suojan suhteesta.¹⁷⁸ Laite-etsinnän piiriin kuuluvat tiedot, jotka ovat laitteessa ennen etsintää tai, jotka tulevat siihen sen toimittamisen aikana.¹⁷⁹ Mikäli laite-etsinnän toimittamisen jälkeen tarvitaan esimerkiksi tietoa puhelimeen tulleista uusista puheluidista, tulee laite-etsinnän edellytysten täyttymistä arvioida uudelleen tai arvioida mahdollisesti PKL 10 luvun toimivaltuuksien käyttöä.¹⁸⁰

PKL 21 §:n 1 momentin 1 kohdan mukaan laite-etsinnän yleisenä edellytyksenä on, että on syytä epäillä, että on tehty rikos, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kuusi kuukautta vankeutta. Vaihtoehtoisesti laite-etsintä saadaan toimittaa, kun selvitettävänä ovat yhteisösakon tuomitsemiseen liittyvät seikat tai kyse on laitteen palauttamisesta siihen oikeutetulle, mutta nämä tilanteet on rajattu tutkimuskysymysten ulkopuolelle. Yleiset edellytykset eivät ole muuttuneet säätämishetkestä, eikä esitöissä niiden sisältöä ole avattu muutoin kuin toteamalla, että ne vastaavat kotietsinnän edellytyksiä.¹⁸¹ Laite-etsinnän erityiset edellytykset löytyvät 21 §:n 1 momentin 2 kohdasta. Etsintä voidaan toimittaa, jos ”etsinnässä voidaan olettaa löytyvän tutkittavana olevaan rikokseen liittyvä 7 luvun 1 §:n 1 tai 2 momentissa tarkoitettu takavarikoitava asiakirja tai tieto taikka 7 luvun 2 §:n nojalla jäljennettävä asiakirja”. Takavarikoitavan asiakirjan tai tiedon osalta täytyy olla syy olettaa, että sitä voidaan käyttää todisteena rikosasiassa. Tämä viittaa odotukseen etsinnän tuloksellisuudesta.¹⁸²

Laite-etsinnän edellytykset on PKL 21 §:ssä sidottu rikosepäilyyn, etsinnän tuloksellisuus odotukseen ja rikoksen vakavuuteen. Sekä Helesvirta että Tuhkanen ovat katsoneet, että syytä epäillä-kynnys on erittäin matalalla, mutta edellyttää kuitenkin aina konkreettisia perusteita ylityäkseen.¹⁸³ Tuhkanen kannattaa näkemystä, jonka mukaan kynnyksen ylittymistä on tarkasteltava näytön ”nettoarvoa”, jossa otetaan huomioon sekä epäilyä puoltava että sitä vastaan puhuva näyttö.¹⁸⁴ Kynnyksen ylittämisessä yksi punninnan kriteeri on selvittämisenintressi, joka kasvaa rikoksen vakavuuden myötä.¹⁸⁵ Rikoksen selvittämistä

¹⁷⁷ Fredman ym. 2025, s. 1019.

¹⁷⁸ PeVL 32/2025 vp – HE 70/2025 vp, s. 4.

¹⁷⁹ HE 222/2010 vp, s. 306.

¹⁸⁰ Rantaeskola ym. 2014, s. 262.

¹⁸¹ HE 222/2010 vp, s. 306.

¹⁸² HE 70/2025 vp, s. 20.

¹⁸³ Tuhkanen 2024, s. 851–852; Helesvirta 2020, s. 28, 26.

¹⁸⁴ Tuhkanen 2024, s. 854.

¹⁸⁵ Helesvirta 2020, s. 25–26, 28.

voidaan pitää käsittelyn tavoitteena, joka vastaa unionin tunnustamaa yleisen edun mukaista tavoitetta, sisältyen SEUT 67 artiklassa tarkoitettuun rikollisuuden ehkäisemiseen ja torjuntaan. Kuuden kuukauden vankeus raja yleisenä edellytyksenä tarkoittaa käytännössä, että laite-etsintää voidaan käyttää rikoslain (RL, 39/1889) mukaan muun muassa huumausaineen käyttörikoksen (RL 50:2a), virkamiehen vastustamisen (RL 16:2) ja ympäristörikkomuksen tutkinnassa (RL 48:3). Olen nostanut tähän nämä esimerkit, koska ne ovat tekemuodoltaan lieviä nimikkeitä.

Laite-etsinnän tarkoituksena on todistusaineiston saaminen tai asiakirjan tai tiedon löytäminen. LED:istä seuraa, että laite-etsinnän tarkoituksen on oltava selvillä, kun tietoja aletaan keräämään. Tuhkasen mukaan PKL 21 §:n 1 momentin 2 kohdan oletuskynnys on erityisen matalalla, eikä edellytä konkreettisia syitä täytyäkseen.¹⁸⁶ Riittävää on esimerkiksi se, että oletus on perusteltu jonkin yleisesti hyväksytyyn rikostutkinnallisen kokemussäännön valossa, kuten silloin, kun asiakirjan voidaan olettaa löytyvän henkilön laitteelta, koska ihmiset tapaavat säilyttää tärkeitä asiakirjoja laitteillaan.¹⁸⁷ EUT:n oikeuskäytännössä katsottiin, että tarkoitukset on määriteltävä riittävän täsmällisesti ja konkreettisesti, jotta välttämättömyysvaatimuksen toteutumista voidaan arvioida.¹⁸⁸

Katson, että ennen etsinnän toimittamista tulisi vähintäänkin olla selvillä, millaista tietoa tai asiakirjaa ollaan etsimässä. Tämä on tarpeen, jotta voidaan osoittaa, että laite-etsintä on tehokas keino rikoksen selvittämiseksi välttämättömyysvaatimuksen edellyttämällä tavalla. Mikä tahansa tutkittavana olevaan rikokseen liittyvä tieto ei mahdollista käyttötarkoitussidonnaisuuden periaatteen arvioimista. Sinänsä laite-etsintä soveltuu hyvin monenlaisten rikosten selvittämiseen, eikä soveltuvuusvaatimuksen täytyminen siten juurikaan muodostu ongelmaksi. Mikäli etsitään asiakirjaa tai tietoa nimenomaan teknisestä laitteesta, laite-etsintä täyttää todennäköisesti välttämättömyysvaatimukseen sisältyvän vähiten rajoittavan keinon valinnan. Muut käytettävissä olevat vaihtoehdot sisältyisivät salaisia pakkokeinoja koskeviin säännöksiin, joissa perusoikeuksiin puuttuminen on voimakkaampaa.¹⁸⁹

¹⁸⁶ Tuhkanen 2024, s. 862–863.

¹⁸⁷ Tuhkanen 2024, s. 870.

¹⁸⁸ Criminal proceedings against V.S., kohta 124.

¹⁸⁹ Fredman ym. 2025, s. 1039.

Laite-etsinnän käyttöä ei ole PKL:ssa rajattu tietyn tyyppisiin rikoksiin. LE-tuomiosta edellytettiin, että lainsäädännössä tulee tarkoin määritellä niiden rikosten luonne tai niiden ryhmät, joiden yhteydessä viranomaisille voidaan sallia yleinen pääsy matkapuhelimen sisältämiin tietoihin. Tämä liittyy keskeisesti perusoikeuksien rajoituksilta vaadittavaan täsmällisyyteen ja tarkkarajaisuuteen.¹⁹⁰ Laite-etsinnän edellytyksiä voidaan pitää sinänsä tarkkarajaisena ja selvänä, kuten Varsinais-Suomen käräjäoikeuskin on katsonut.¹⁹¹ Rangaistusasteikko ei mielestäni välttämättä viittaa rikosten luonteeseen tai ryhmään. Esimerkiksi useiden salaisten tiedonhankintakeinojen yhteydessä kohderikokset on määritelty tyhjentävästi.¹⁹² Pakkokeinolain 8 luvun muutoksen esitöissä on katsottu, että laite-etsinnässä ei ole kyse LE-tuomion tavoin yleisestä pääsystä matkapuhelimen tietoihin.¹⁹³ Tällä on ilmeisesti tarkoitettu sitä, että jotkin salaisilla pakkokeinoilla saatavat esimerkiksi luottamuksellisen viestin suojaavat tiedot on rajattu soveltamisalan ulkopuolelle. Mielestäni laite-etsinnän sisällölliset rajaukset eivät ole sillä tavalla merkittäviä, etteikö puuttumista voida samaistaa LE-tuomioon.

LE-tuomion oikeuskäytäntöviittauksista kuitenkin ilmenee, että rikosten luonteen tai niiden ryhmän määrittelyn tarkoituksena on myös turvata suhteellisuusperiaatteen toteutuminen.¹⁹⁴ Sekä LE-tuomiosta että viitatuissa tapauksissa oli vaara vähintään vakavasta puuttumisesta perus- ja ihmisoikeuksiin. PKL:n säännökset on kirjoitettu teknologianeutraaliksi, joten etsinnän kohteeksi voi tulla myös laitteita, joista ei aiheudu vakavaa puuttumista perusoikeuksiin. Toisaalta laite-etsintää voidaan myös käyttää suhteellisten lievien rikosten tutkinnassa, joissa on vaara vakavasta puuttumisesta. EU-oikeudesta ei johtunut esteitä sille, että viranomaisille sallittaisiin pääsy arkaluonteisia tietoja sisältäviin laitteisiin myös muiden kuin vakavien rikosten yhteydessä. Huomio on kohdistettava suhteellisuusarvioinnin asianmukaiseen toteutumiseen. Erityisen tarkasti rikoksen vakavuutta tulee arvioida, kun laite-etsintä halutaan kohdistaa laitteeseen, josta voi ilmetä LED:in 10 artiklan mukaisia erityisen arkaluonteisia tietoja. Sinänsä rajoituksen ulottuvuudesta on säädetty lainmukaisuus- ja täsmällisyysvaatimuksen edellyttämällä tavalla.

¹⁹⁰ LE-tuomio, kohta 98.

¹⁹¹ Varsinais-Suomen käräjäoikeus 20.1.2025.

¹⁹² Fredman ym. 2025, s. 693.

¹⁹³ HE 70/2025 vp, s. 5.

¹⁹⁴ NG v. Natsionalna politzia, kohta 68; S ja Marper v. Yhdistynyt kuningaskunta, kohdat 125–126.

PKL 1 luvun 2 §:n mukaan pakkokeinoja voidaan käyttää vain, jos niiden käyttö on suhteellisuusperiaatteen mukaisesti puolustettavaa ottaen huomioon rikoksen vakavuus, rikoksen selvittämisen merkitys, pakkokeinon käytöstä epäillylle tai muille aiheutuvat oikeuksien loukkaukset sekä muut asiaan vaikuttavat seikat. PKL:n yleisiin periaatteisiin kuuluva suhteellisuusperiaate pyrkii yhtäältä kohdistamaan viranomaisten resursseja tarkoituksenmukaisiin toimiin ja rajaamaan pakkokeinojen kohteen oikeuksiin puuttumista asian laadun perusteella.¹⁹⁵ Punninnan tulee tapahtua sekä rikoksen selvittämisintressin, että epäillyn oikeusturvan näkökulmasta.¹⁹⁶ Periaatteet toimivat usein viranomaisen toimintaa rajoittavasti, varsinkin yhdessä perusoikeusmyönteisen tulkinnan kanssa.¹⁹⁷ Arvioinnissa on huomioitava perusoikeuksien loukkauksen vakavuus ja rikoksen konkreettinen vakavuusaste. Mitä lievemmästä rikoksesta on kyse, sitä lievempiä keinoja voidaan käyttää, kuten myös pakkokeinojen käytölle määritellyistä keinokohtaisista edellytyksistä ilmenee. Toimenpiteen tulee olla järkevässä ja hyväksyttävässä suhteessa rikoksen laatuun nähden.¹⁹⁸

Edellä käsitellyssä käräjäoikeuden asiassa rikosnimikkeitä olivat seksuaalinen ahdistelu (RL 20:6) sekä kunnianloukkaus (RL 24:9), joten laite-etsinnän yleiset edellytykset täyttyivät. Poliisi oli rikosepäillyn nojalla suorittanut koti- ja laite-etsinnän, jonka yhteydessä epäilyltä oli takavarikoitu ainakin useita matkapuhelimia, kannettava tietokone ja tablettitietokone. Osa laitteista kuului henkilöille, joilla ei ollut yhteyttä rikosepäilyyn, kuten epäillyn perheenjäsenille sekä hänen työnantajalleen. Näistä oli mahdollista saada selville rikoksesta epäillyn tietojen lisäksi kolmansien henkilöiden yksityisyyden suojaan kuuluvia arkaluonteisiakin tietoja ja mahdollisesti työnantajan liikesalaisuuksia. Sivullisten henkilöiden yksityisyyden suojaan puuttuminen tapahtuu ikään kuin aiheetta ja edellyttää intressipunnintaa myös heidän oikeuksiinsa puuttumisen osalta.¹⁹⁹ Katson, että rikosnimikkeiden luonteesta johtuen olisi myös ollut epätodennäköistä, että näistä laitteista olisi saatu olennaisia tietoja rikoksen selvittämisen kannalta.

Tuomioistuimien kiinnitti huomiota rikosepäillyn vakavuuteen ja piti sakkorangaistusta todennäköisenä seuraamuksena katsoen, että rikoksen vakavuus ei puoltanut pakkokeinon käyttöä. Etsintä olisi ollut mahdollista rajata kohdistamalla se vain sellaisiin laitteisiin, joiden

¹⁹⁵ Fredman ym. 2025, s. 88.

¹⁹⁶ Helesvirta 2020, s. 28.

¹⁹⁷ Fredman ym. 2025, s. 80.

¹⁹⁸ Fredman ym. 2025, s. 89.

¹⁹⁹ Metsäranta 2015, s. 27–28.

käytöstä epäiltyjen tekojen yhteydessä oli olemassa perusteltu epäily. Tuomioistuin päätyi arvioinnissa siihen, ettei laite-etsintää voitu pitää puolustettavana kyseisissä olosuhteissa, eikä sen käyttäminen toteutetussa laajuudessa ollut välttämätöntä. Tapauksessa laite-etsintä katsottiin laittomaksi nimenomaan suhteellisuusperiaatteen eli pakkokeinolain yleisten säännösten nojalla.²⁰⁰ PKL 1:2 §:n suhteellisuusperiaate voi siten käytännön soveltamistilanteessa toimia unionin oikeuden edellyttämällä tavalla keinon käyttöä rajaavasti, tosin tässä tapauksessa vasta jälkikäteisesti. Käräjäoikeuden pohdinta poliisin tekemien valintojen vaikutuksesta puuttumisen asteeseen ja eri osapuolille aiheutuvista haitoista on hyödyllinen myös jatkossa asiaa arvioiville lain soveltajille. Suhteellisuusperiaatteen toteutuminen kussakin konkreettisessa yksittäistapauksessa edellyttää kaikkien relevanttien tosiseikkojen arviointia.

Sääntelyä olisi mahdollista täsmentää niin sanotulla yhdistelmämallilla, jossa rikoksen enimmäisrangaistukseen viittaamisen lisäksi luetellaan lista rikoksista, joiden selvittämiseen pakkokeinoa voidaan käyttää.²⁰¹ Tämän tyyppinen sääntelymalli on tullut yhä suosittumaksi. Metsärannan mukaan rikostorjunnan intressin painoarvoon vaikuttaa rikoksen vakavuuden lisäksi se, minkälainen rikos on toimivaltuuden käytön perusteena.²⁰² Esimerkiksi henkeen ja terveyteen kohdistuvien rikosten selvittämisellä voidaan nähdä olevan vahvempi painoarvo kuin talousrikoksilla, koska niiden selvittämiset turvaavat sekä kollektiivisia että yksilön intressejä. Pakkokeinolaki – kommentaari teoksessa nostetaan esiin esimerkiksi liikennevalvonnan diagrammalevyihin eli ajopiirtureihin liittyvä tulkinnallinen ongelma. Mikäli kuljettajan epäillään tahallaan tai vähintään törkeästi huolimattomuudesta laiminlyöneen tieliikennepalvelulain (320/2017) 45 §:n mukaisen velvollisuuden käyttää ajopiirturia, ja kuljettaja kieltäytyy piirturin lukemisesta, poliisi tarvitsee laite-etsintäpäätöksen ajopiirturin tietojen saamiseksi.²⁰³ Yhdistelmämallilla voitaisiin mahdollistaa laite-etsinnän kohdistaminen paremmin sellaisiin rikoksiin, joissa sen käyttö on tarkoituksenmukaista.²⁰⁴ Tämä vastaisi myös paremmin EU-oikeudellisia kriteereitä, kun suhteellisuusperiaate ilmenisi suoraa laista.

²⁰⁰ Varsinais-Suomen käräjäoikeus 20.1.2025

²⁰¹ Fredman ym. 2025, s. 693.

²⁰² Metsäranta 2015, s. 129.

²⁰³ Rantaeskola ym. 2014, s. 262–263.

²⁰⁴ Ks. Ojanen, asiantuntijalausunto perustuslakivaliokunnalle, 24.9.2025, s. 3–4.

3.2 Laite-etsinnästä päättäminen ja etukäteisvalvonta

Laite-etsinnästä päättämistä koskevaa PKL 8 luvun 29 §:ää muutettiin 10.12.2025. Aiemmin laite-etsinnästä päätti pidättämiseen oikeutettu virkamies tai kiireellisissä tilanteissa poliisimies. Tällainen sääntely oli ristiriidassa unionin oikeuden asettamien vaatimusten kanssa. LE-tuomion jälkeen välitilan aikana joitain poliisin tekemiä laite-etsintöjä kumottiin ja laite-etsinnällä saatuja aineistoja asetettiin hyödyntämiskieltoon.²⁰⁵ Muutos tehtiin kiireellisesti, jotta laite-etsinnästä päättäminen saataisiin EU-oikeuden mukaiseksi, eikä samalla tarkasteltu laajemmin laite-etsintää koskevia pakkokeinolain säännöksiä. Katson, että muutostarve oli olemassa jo ennen LE-tuomiota, koska aiempi sääntely ei riittävällä tavalla huomionnut yksityiselämän suojaan kohdistuvan puuttumisen vakavuutta, kun otetaan huomioon pakkokeinon merkityksen muuttuminen teknologisen kehityksen myötä johdannossa kuvatulla tavalla. Alla tarkastellaan sitä, miten laite-etsinnästä päättäminen vastaa LE-tuomion vaatimukseen etukäteisvalvonnasta. Seuraavassa luvussa tarkastellaan etukäteisvalvonnasta poikkeamista.

LE-tuomiossa edellytettiin joko tuomioistuimen tai riippumattoman hallintoelimen etukäteisvalvontaa. Suomessa päädyttiin tuomioistuimeen, koska syyttäjän riippumattomuutta ei pidetty täysin selvänä.²⁰⁶ Tässä arvioinnissa huomioitiin EUT:n ratkaisu Prokuratuur, jossa syyttäjän ei katsottu täyttävän riippumattomuuden vaatimusta. Asiaan ei sovellettu LED:iä, mutta siinä edellytettiin vastaavaa etukäteisvalvontaa.²⁰⁷ Esimerkiksi Alankomaissa syyttäjä on päättänyt pääsystä laitteiden sisältämiin tietoihin jo aikaisemmin, tosin joissain tapauksissa tutkintatuomarin luvalla. Nyt Alankomaiden korkein oikeus on tulkinnut, ettei syyttäjän tekemä päätös ole linjassa LE-tuomion kanssa tapauksissa, joissa on vaara vakavasta puuttumisesta perusoikeuksiin.²⁰⁸

Suomessa syyttäjä ei ole varsinainen esitutkintaviranomainen, mutta syyttäjällä on rooli esitutkinnassa ja hän voi tietyissä tapauksissa toimia tutkinnanjohtajana.²⁰⁹ Syyttäjä on myös voinut aiemmin päättää laite-etsinnästä pidättämiseen oikeutetun virkamiehen asemassa pakkokeinolain 2 luvun 9 §:n nojalla. Valtakunnansyyttäjä on lausunnossaan katsonut, ettei

²⁰⁵ Pohjois-Karjalan käräjäoikeus 4.2.2025 tuomio, dnro 1025 6039; Varsinais-Suomen käräjäoikeus 20.1.2025.

²⁰⁶ HE 70/2025 vp, s. 6–7.

²⁰⁷ Prokuratuur, kohdat 51, 54–57.

²⁰⁸ Hoge Raad der Nederlanden, 18.3.2025 tuomio, 22/03889, NL:HR:2025:409.

²⁰⁹ Riekkinen 2019, s. 205–206.

syyttäjän rooli ja toimivaltuudet ole neutraalissa asemassa asianosaisiin nähden.²¹⁰ Laite-etsinnästä päättämisen siirtäminen tuomioistuimelle on paremmin linjassa sekä EU-oikeuden että PKL:n systematiikan kanssa. Myös EIT on katsonut, että tuomioistuin on parhaiten soveltuva elin arvioimaan yksityiselämän suojaan puuttumista.²¹¹

Nykyisen PKL 8 luvun 29 §:n mukaan laite-etsinnästä päättää tuomioistuin pidättämiseen oikeutetun virkamiehen vaatimuksesta. Asian käsittelyssä tuomioistuimessa sovelletaan soveltuvin osin PKL 3 luvun 1, 3, 8 ja 10 §:n vangitsemisasian käsittelyä koskevia säännöksiä. Näin ollen vaatimus on esitettävä kirjallisesti ja selvitys tutkittavan olevasta rikoksesta jää suppeaksi. Erityistä kotietsintää koskevat 8 luvun 15 ja 17 §:n säännökset koskevat soveltuvin osin laite-etsintää, jos vaatimus koskee PKL 8 luvun 1 §:n 3 momentissa tarkoitettua tietoa, kuten asianajosalaisuuden piirin kuuluvaa viestintää. Tällöin tuomioistuin määrää muun muassa etsintävaltuutetun. Esitöiden mukaan vaatimuksen perustelujen tulee kohdistua laite-etsinnän toimittamisen tarpeellisuuteen edellytysten täyttymisen kannalta, erityisesti suhteellisuusperiaatteen valossa.²¹²

Vaatimuksessa tulee ”riittävällä tarkkuudella yksilöidä: 1) laite-etsinnän kohteena olevat laitteet, 2) ne seikat, joiden perusteella laite-etsinnän edellytysten katsotaan olevan olemassa huomioiden erityisesti suhteellisuusperiaate, 3) se mitä laite-etsinnällä pyritään löytämään, ja 4) mahdolliset erityiset laite-etsinnän rajoitukset”.²¹³ Korkein oikeus on painottanut teknistä kuuntelua koskevan ratkaisun yhteydessä, että virkamiehen vaatimuksessa ei riitä viittaus tutkinnassa saatuihin tietoihin tai niistä tehtyihin johtopäätöksiin. Vaatimuksen tueksi on esitettävä konkreettisia tosiseikkoja, jotka mahdollistavat syytä epäillä -kynnyksen sekä kyseisen pakkokeinon edellytysten täyttymisen arvioinnin.²¹⁴ Tätä edellytettiin myös LE-tuomion perusteluissa.

Tuomioistuin käsittelyn julkisuuteen liittyen Helsingin poliisilaitos toi valmisteluvaiheessa esiin huolensa siitä, että julkisuus voi vaikuttaa negatiivisesti esitutkintaan tai altistaa asianomistajan tai todistajan vaikuttamisyrityksille.²¹⁵ Tähän oikeusministeriö on todennut, että laite-etsintä ei ole salainen pakkokeino, ja että mahdollista tarvetta julkisuuden

²¹⁰ SY/2615/2025, s. 1.

²¹¹ Tuomio 6.9.1978, Klass ym. v. Saksa, 5029/71, ECHR:1978:0906JUD000502971, kohdat 55–56.

²¹² HE 70/2025 vp, s. 31.

²¹³ HE 70/2025 vp, s. 31.

²¹⁴ KKO 2007:7, kohta 5.

²¹⁵ POL-2025-118323, s. 3.

rajoittamiselle arvioidaan lain oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa (370/2007) mukaisesti.²¹⁶ Mahdolliset käsittelyn julkisuuden rajoittamistarpeet on tuotava esiin virkamiehen vaatimuksessa.²¹⁷ Pidän tätä asianmukaisena perusteluna.

Virkamiehen vaatimus on otettava tuomioistuimessa viipymättä käsiteltäväksi ja ratkaistava kiireellisesti. Säädöstekstin mukaan asia voidaan vaatimuksesta ratkaista ilman istutokäsittelyä, mikäli tuomioistuin katsoo sen soveliaaksi, mutta perusteluiden mukaan tämä on tarkoitettu pääsäännöksi.²¹⁸ Mikäli istutokäsittely järjestetään, se voidaan tehdä käyttämällä etäyhteyttä. Tuomioistuimen harkinnassa on, kuuleeko se vaatimuksen tehnyt tai asiaan perehtynyt virkamiestä. Laitteen haltijaa tai muuta laitteeseen oikeutettua ei kuulla asian ratkaisemisessa. Tätä on perusteltu sillä, että tuomioistuin voi käytössä olevien tietojen pohjalta arvioida etsinnän edellytysten täyttymistä ja suhteellisuusperiaatteen toteutumista.²¹⁹ Oikeusministeriön mukaan kuulematta jättäminen ei johdu kiire- tai resurssikysymyksistä, mutta sitä voidaan kuitenkin puolustaa prosessiekonomialla.²²⁰

Oikeus tulla kuulluksi eli kontradiktorisuuden periaate liittyy vahvasti sekä PL 21 §:n että perusoikeuskirjan 47 artiklan oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin.²²¹ Lakivaliokunnalle annetuista asiantuntijalausunnoista ilmeni huoli siitä, että suhteellisuusarviointi perustuu yksipuoliseen aineistoon, kun tuomioistuinkäsittelyn tarkoituksena on erityisesti turvata yksityiselämän ja tietosuojan toteutuminen.²²² Kuulemisella olisi mahdollista saada tietoa esimerkiksi laitteen tietosisällön luonteesta tai siitä, sisältyykö laitteeseen takavarikointikiellon alaista aineistoa. Samalla se kuitenkin pidentäisi käsittelyaikaa sekä takavarikoinnin kestoa ja siten laitteen haltijalle aiheutuvaa haittaa. Esimerkiksi erityistä kotietsintää koskeva vaatimus ratkaistaan kuulematta sitä henkilöä, jonka luona etsintä toimitetaan. Kuulematta jättäminen on siten johdonmukainen PKL:n systematiikan kanssa. Toisaalta kuuleminen on pääsääntö pääosin muiden kuin salaisten pakkokeinojen osalta, joiden luonteeseen se ei luonnollisesti sovi.²²³

²¹⁶ Oikeusministeriön vastine eduskunnan lakivaliokunnalle 16.10.2025, s. 18–19.

²¹⁷ HE 70/2025 vp, s. 31.

²¹⁸ HE 70/2025 vp, s. 13.

²¹⁹ OM vastine lakivaliokunnalle 16.10.2025, s. 5.

²²⁰ OM vastine lakivaliokunnalle 16.10.2025, s. 4–5.

²²¹ Lock – Martin 2019, s. 2222; Hallberg ym. 2005, luku 17, alakohta 'Kuuleminen', luku päivitetty 21.10.2010.

²²² EOAK/4994/2025, s. 5; HHO/3919/2025, s. 3.

²²³ Fredman ym. 2025, s. 717.

Laite-etsintä päätöksessä on kyse etukäteisvalvonnasta esitutkinnan alkuvaiheessa suoritettavaan tutkintatoimenpiteeseen, eikä vielä asian pääkäsittelystä, jossa syyllisyyskysymys ratkaistaan. LE-tuomiossa ei käsitelty kohdehenkilön kuulemista tapauksen tosiseikoista johtuen, mutta siinä painotettiin tasapainottamista tutkinnallisten tarpeiden ja kohdehenkilön perusoikeuksien kunnioittamisen välillä.²²⁴ Sekä EIT:n että EUT:n ratkaisukäytännöstä ilmenee, että poikkeukset kuulemisperiaatteeseen ovat sallittuja erityisesti tutkintavaiheessa, kunhan se ei vaaranna oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin toteutumista kokonaismenettelyssä.²²⁵ Kuulemisoikeuden rajoittaminen esitutkinnassa, ei tee oikeutta oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin vielä tyhjäksi, sillä epäillyllä on mahdollisuus riitauttaa todisteiden lainmukaisuus asian pääkäsittelyssä. Kuulematta jättäminen on ongelmallisempi niiden sivullisten kannalta, joiden yksityisyyteen puututaan, mutta joita koskeva asia ei koskaan etene pääkäsittelyyn. Katson, että unionin oikeudesta ei aiheudu estettä kuulematta jättämiselle tässä yhteydessä.

Laite-etsinnän laajan soveltamisalan vuoksi arvioitavaksi voi tulla hyvin erilaisia ja eri henkilöiden hallussa olevia laitteita. Lausuntokierroksella Hyttinen ehdotti muotoilua, joka olisi mahdollistanut, muttei edellyttänyt laitteen haltijan kuulemista.²²⁶ Ehdotus olisi mielestäni tukenut paremmin suhteellisuusperiaatteen toteutumista ja tilannekohtaista arviointia. Nyt huomio kiinnittyy laite-etsintä vaatimuksen valmistelun laatuun. Tarvittaessa tuomioistuimen olisi syytä järjestää istuntokäsittely, jotta se voi käyttää kyselyoikeuttaan varmistuakseen, että sillä on riittävät tiedot arvioinnin tukena.²²⁷ KKO:n mukaan pakkokeinoasioissa tuomioistuimen tehtävänä on huolehtia rikoksesta epäillyn ja sivullisten oikeusturvasta etenkin silloin, kun he eivät voi itse valvoa etujaan.²²⁸

Tuomioistuimen päätöksessä tulee mainita vaatimuksen hyväksymisen tai hylkäämisen peruste. Hyväksytyyn vaatimuksen osalta riittää viittaus vaatimuksen perusteisiin, mutta kielteisen päätöksen peruste tulee kirjata selvästi esille.²²⁹ KKO on katsonut, että tuomioistuimen on perusteltava pakkokeinoa koskeva päätöksensä siten, että sen

²²⁴ HHO/3919/2025, s. 3; LE-tuomio, kohta 103.

²²⁵ Ks. Tuomio 7.9.2023, AB v Rayonna prokuratura Lovech, teritorialno otdelenie Lukovit, C-209/22, ECLI:EU:C:2023:634, kohta 55; ks. Tuomio 6.1.2010, Vera Fernández-Huidobro v. Espanja, 74181/01, CE:ECHR:2010:0106JUD007418101, kohdat 108–114.

²²⁶ Hyttinen, asiantuntijalausunto lakivaliokunnalle 5.9.2025, s. 5.

²²⁷ Ks. KKO 2009:54, kohta 12.

²²⁸ KKO 2009:54, kohta 9.

²²⁹ HE 70/2025 vp, s. 32.

lainmukaisuutta voidaan arvioida jälkikäteen.²³⁰ LE-tuomiossa katsottiin, että tuomioistuimella on oltava riittävät valtuudet evätä pääsy tai rajoittaa sitä, jos puuttumista ei ole pidettävä oikeasuhtaisena.²³¹ Esitöiden mukaan vaatimus on mahdollista hyväksyä tai hylätä osittain. Perustelut näyttäisivät kattavan ainakin tilanteet, joissa vaatimus käsittää useita laitteita.²³² Perusteluissa ei ole mainittu tuomioistuimen mahdollisuutta rajata etsinnän kohdistamista laitteen sisällön kannalta.

Etukäteisvalvonnan tarkoituksena on taata suhteellisuusperiaatteen toteutuminen. EU-oikeudellisia kriteereitä tarkasteltaessa korostettiin, että periaatetta on arvioitava aina kontekstuaalisesti ja yksittäistapauksessa merkityksellisten tosiseikkojen valossa. Tuomioistuimelta edellytetään aitoa punnintaa, jotta ennakkovalvonta voi toimia tehokkaana oikeusturvan menettelyllisenä takeena. Ensimmäisen luonnoksen lausuntokierroksella esitettiin myös uuden etukäteisvalvontaa suorittavan hallintoelimen perustamista esimerkiksi poliisiorganisaatioon.²³³ Tällainen ratkaisu olisi voinut sujuvoittaa päätöksentekoa ja vähentää tuomioistuimiin kohdistuvaa kuormaa, mutta se ei olisi ollut johdonmukainen PKL:n systematiikan kanssa. Lisäksi muutostarpeen kiireellisyyden vuoksi uuden hallintoelimen perustaminen ei ollut perusteltua.

Etukäteisvalvonnan asettamista tuomioistuinten tehtäväksi on vastustettu lähinnä resurssikysymysten vuoksi.²³⁴ Tähän liittyen sivuhuomautuksena todettakoon, että laite-etsinnän saattamista etukäteisvalvontaan on käsitelty aikaisemmin pakkokeinolain muutoksen yhteydessä. Siihen ei päädytty siksi, että se olisi ristiriidassa PKL sisäisen systematiikan kanssa ja aiheuttaisi merkittäviä kustannuksia sekä resurssivajetta tuomioistuimille.²³⁵ Tästä huolimatta viimeisimmän muutoksen yhteydessä katsottiin, ettei sillä ole talousarviovaikutuksia, ja että etukäteisvalvonta pitää pystyä järjestämään nykyisten määrärahojen puitteissa tuomioistuinten työtä tehostamalla.²³⁶ On tärkeää varmistaa, että tuomioistuimilla on myös tosiasiallisesti riittävät valmiudet vaatimusten huolelliseen käsittelyyn. Muutoin syntyy vaara, että etukäteisvalvonta toimii kumileimaisiin-tyyppisenä muodollisuutena.

²³⁰ KKO 2009:54, kohta 9.

²³¹ LE-tuomio, kohta 105.

²³² HE 70/2025 vp, s. 32.

²³³ Helsingin hovioikeus lausunto 18.3.2025.

²³⁴ TIV/1129/2025, s. 1–2.

²³⁵ HE 217/2022 vp, s. 95–96.

²³⁶ HE 70/2025 vp, s. 38.

3.3 Poikkeaminen tuomioistuimen etukäteisvalvonnasta

Laite-etsinnästä päättää lähtökohtaisesti tuomioistuin ennen laite-etsinnän toimittamista. Pykälään on kuitenkin otettu tähän jotain poikkeustilanteita, jolloin pidättämiseen oikeutettu virkamies voi päättää laite-etsinnästä. Nykyään laite-etsinnästä ei enää missään tilanteessa pääätä poliisimies, joka itsessään parantaa suojan tasoa aiempaan oikeustilaan verrattuna. Etukäteisvalvonnasta poikkeamismahdollisuudet kohdistuvat myös muihin, kuin LE-tuomiossa nimenomaisesti mainittuihin asianmukaisesti perusteltuihin kiiretapauksiin. Ensimmäinen poikkeus koskee tilanteita, joissa ”laitteen sijainnin, käyttötarkoituksen tai -toimintojen tai muiden vastaavien seikkojen perusteella on perusteltu syy olettaa, ettei laite sisällä erityisiin henkilötietoryhmiin kuuluvia tietoja, muita arkaluonteisia tietoja eikä tietoja henkilön yksityiselämästä” (PKL 8:29.3). Näistä tiedoista käytetään jatkossa yhteisnimitystä arkaluonteiset tiedot, ellei niitä ole erikseen eritelty. Esitöiden mukaan tällaisessa tilanteessa ei olisi kyse vakavasta puuttumisesta perusoikeuskirjassa suojattuihin oikeuksiin, minkä vuoksi etukäteisvalvontaa ei ole pidetty tarpeellisena.²³⁷ Edellä todettiin, että tällaisten tilanteiden voidaan katsoa jäävän LE-tuomion soveltamisalan ulkopuolelle.

Haasteena tässä ratkaisussa on se, että etukäteen ei voida tietää, mitä tietoja laite sisältää. Mikäli laitteesta ilmenee tietoja, joiden myötä puuttumista voidaan pitää vakavana tai erittäin vakavana, etsintä tulee välittömästi keskeyttää ja saattaa mahdollisimman pian ja viimeistään 24 tunnin kuluttua tuomioistuimen käsiteltäväksi (PKL 8:29.3). Edellä todettiin, että laite-etsinnästä päätettäessä kohdehenkilöä ei kuulla tuomioistuimessa. Esitöiden mukaan PKL 1 luvun 3 §:n vähimmän haitan periaatteeseen kuuluu, että pakkokeinon kohdetta tulisi mahdollisuuksien ja tarpeen mukaan kuulla toimenpiteen edellytyksiä arvioitaessa, vaikka kuulemisesta ei olisi kyseisen pakkokeinon osalta erikseen säädetty, sillä kohteella voi olla nimenomaan keinosta aiheutuvaan haittaan liittyviä tietoja.²³⁸ Mikäli poliisi suunnittelee laite-etsinnästä päättämistä sillä perusteella, ettei laite sisällä arkaluonteisia tietoja, laitteen mahdollista tietosisältöä voitaisiin selventää kuulemalla kohdehenkilöä.

Erytisiin henkilöryhmiin kuuluvien tietojen osalta esitöissä viitataan rikosasioiden tietosuojalain 11 §:n 1 momenttiin, joka vastaa sisällöltään LED:in 10 artiklaa. Artikla 10 edellyttää korkeampia suojatoimia puuttumisen tasapainottamiseksi sekä tietojen käsittelyn tarpeellisuudelta perusoikeuskirjan valossa ehdotonta välttämättömyyttä. Muilla

²³⁷ HE 70/2025 vp, s. 33.

²³⁸ HE 222/2010 vp, s. 245.

arkaluonteisilla tiedoilla tarkoitetaan esimerkiksi maksukorttitietoja, tilitietoja, rikostuomioita ja rikoksia sekä sosiaalihuoltoa koskevia asiakastietoja.²³⁹ Yksityiselämään liittyvillä tiedoilla tarkoitetaan puolestaan sellaisia tietoja, jotka mahdollistavat päätelmien tekemisen henkilön yksityiselämästä, kuten elintavoista, oleskelupaikoista ja sosiaalisista piireistä.

Etukäteisvalvonnasta poikkeamismahdollisuus ei kohdistu päivittäiseen henkilökohtaiseen käyttöön tarkoitettuihin laitteisiin, kuten matkapuhelimiin, tablettitietokoneisiin, tietokoneisiin tai vastaaviin laitteisiin, koska on lähtökohtaisesti odotettavissa, että ne sisältävät tällaisia tietoja. Lisäksi esitöissä on ehdotettu, että jos laitteelta voidaan olettaa löytyvän suuri määrä henkilötietoja, jotka mahdollistavat laaja-alaisen kuvan muodostamisen henkilöstä tai henkilöistä, asia tulisi saattaa tuomioistuimen käsiteltäväksi.

Pakkokeinolain lähtökohtana on teknologianeutraalius, jonka vuoksi pykälää ei ole otettu tyhjentävää listaa laitteista, joihin poikkeaminen kohdistuu. Sen sijaan esitöissä on painotettu viranomaisen tapauskohtaista harkintaa. Perustuslakivaliokunnan totesi lausuntokierroksella, että sääntely jää täsmällisyys- ja tarkkarajaisuusvaatimuksen kannalta jossakin määrin väljäksi, kuitenkin tarkemmin ottamatta kantaa miten.²⁴⁰ Sen myötä pykälään otettiin kuitenkin mukaan esimerkinluonteinen lista seikoista, joiden perusteella voidaan olettaa, ettei laitteeseen sisälly arkaluonteisia tietoja. Esimerkkeinä laitteista, jotka eivät lähtökohtaisesti sisältäisi tällaisia tietoja on mainittu muun muassa työmaakoneet, kameravalvontalaitteet, kulkuneuvojen tietotekniset laitteet, ohjainlaitteet ja -palvelimet, teollisuuden koneet ja datan muodossa olevat kirjanpidot.²⁴¹ On kieltämättä haastavaa laatia tyhjentävää listaa tällaisista laitteista, jonka lisäksi se olisi ristiriidassa teknologianeutraaliuden kanssa. Katson myös, että liian yksityiskohtaiset esimerkit ovat omiaan ohjaamaan viranomaista kaavamaiseen päätöksentekoon yksittäistapauksellisen arvioinnin sijaan. Arvioinnissa on myös LE-tuomion edellyttämällä tavalla otettava huomioon tiedoista tehtävät päätelmät. Esimerkiksi kulkuneuvojen tietotekniset laitteiden osalta on huomioitava, että useiden uusien autojen tietojärjestelmistä voi saada sijaintitiedot, joista voidaan tehdä yksityiskohtaisia päätelmiä henkilön liikkumisesta.

Pidättämiseen oikeutettu virkamies voi tehdä päätöksen laite-etsinnästä myös, jos laitteen haltija tai muu laitteeseen oikeutettu vapaaehtoisesti käsillä oleva tilanne huomioon ottaen suostuu siihen ja edellytykset laite-etsinnän toimittamiselle muutoin täyttyvät (PKL 8:29.3).

²³⁹ HE 70/2025 vp, s. 33.

²⁴⁰ PeVL 32/2025 vp — HE 70/2025 vp, s. 4.

²⁴¹ HE 70/2025 vp, s. 33-34.

Sääntelyn mukaan laitteen haltija voi siis luopua etukäteisvalvonnasta. Suostumus on ongelmallinen konstruktio pakkokeinojen yhteydessä, koska niiden luonteeseen kuuluu, että ne voidaan toteuttaa pakolla suostumuksesta riippumatta. Perusoikeuslakivaliokunnan mukaan suostumukseen perusoikeuksiin puuttumisen perusteena on syytä suhtautua pidättyväisesti, mutta kuitenkin oikeudellisesti relevantille suostumukselle voidaan antaa merkitystä.²⁴² Tällöinkin on korostettava, ettei perusoikeussuojaa saa jättää riippumaan asianomaisen suostumuksesta.²⁴³

Esitöissä katsottiin, että suostumisen mahdollisuutta tukee EUT:n ratkaisu C-205/21, jossa EUT ei puuttunut Bulgarian lainsäädäntöön, joka mahdollisti sormenjälkien ottamisen, valokuvaamisen ja DNA-profiilin määrittämisen rekisteröitävän suostumuksella tai suostumuksen puuttuessa tuomioistuimen etukäteisluvalla.²⁴⁴ Tapauksessa ei kuitenkaan ollut kyse rekisteröidyn suostumuksesta, koska hän oli nimenomaan kieltäytynyt toimenpiteestä.²⁴⁵ Näin ollen suostumuksen yhteensopivuus ei ollut asiassa edes käsiteltävänä. Katson samoin kuin Melander, että kyseisestä ratkaisusta ei voida tehdä päätelmiä suostumusperusteisen laite-etsinnän hyväksyttävyydestä EU-oikeuden kannalta.²⁴⁶

LE-tuomiossa ei käsitelty kohdehenkilön suostumuksen vaikutusta, sillä kohdehenkilö ei ollut tietoinen pääsy-yrityksistä. Melander on katsonut, että LE-tuomiossa etukäteisvalvonta ja oikeasuhtaisuusarviointi linkittyvät keskeisesti toisiinsa, ja sääntely siirtää tosiasiallisesti tätä kohdehenkilölle, jota hän ei pidä valtiosääntöoikeudellisesti tai EU-oikeudellisesti hyväksyttävänä.²⁴⁷ Perusoikeuskirjan 8(2) artiklan mukaan henkilötietoja voidaan käsitellä rekisteröidyn suostumuksella. LED:in johdannossa on kuitenkin katsottu, että suostumus ei voi muodostaa käsittelyn oikeusperustaa, mikäli kyse on lakisääteisen velvoitteen noudattamisesta.²⁴⁸ Samoin arkaluonteisten tietojen osalta on erikseen mainittu, ettei se voi toimia itsessään käsittelyn oikeusperustana.²⁴⁹ LED:in johdannossa on kuitenkin todettu, että jäsenvaltioilla on oltava mahdollisuus säätää laissa, että rekisteröity voi antaa suostumuksensa esimerkiksi DNA-testeihin rikostutkinnassa. Katson, että suostumusperusteinen laite-etsintä

²⁴² PeVL 32/2025 vp — HE 70/2025 vp, s. 2.

²⁴³ PeVL 32/2025 vp — HE 70/2025 vp, s. 3.

²⁴⁴ HE 70/2025 vp, s. 47.

²⁴⁵ Criminal proceedings against V.S, kohta 37.

²⁴⁶ Melander, asiantuntijalausunto perustuslakivaliokunnalle, s. 5.

²⁴⁷ Melander, asiantuntijalausunto perustuslakivaliokunnalle, s. 5.

²⁴⁸ LED, johdanto-osan perustelukappale 35.

²⁴⁹ LED, johdanto-osan perustelukappale 37.

on LED:in ja perusoikeuskirjan sanamuodon perusteella sallittu, mutta suostumus ei voi olla ainut oikeusperusta.

Pakkokeinolain 8 luvun 29 §:n 3 momentin mukaan suostumuksen vaikutus on ainoastaan tuomioistuimen etukäteisvalvonnasta poikkeaminen, joten pidän ratkaisua hyväksyttävänä. Esitöissä on painotettu kohdehenkilön suostumuksen vapaaehtoisuutta ja selvillä oloa oikeuksistaan. Vapaaehtoisuuden arvioinnissa on huomioitava vallitsevat olosuhteet, kuten henkilökohtaiset ominaisuudet tai päihtymystila, ja suostumus täytyy vahvistaa kirjallisesti vähintään jälkikäteisesti.²⁵⁰ Myös kohdehenkilön asema esitutkinnassa tulisi ottaa huomioon ja erityisesti ETL 4 luvun 3 §:n mukainen epäillyn oikeus olla myötävaikuttamatta rikoksen selvittämiseen. Suostumusta tulee pitää henkilökohtaisena, koska toisen oikeuksiin puuttumiseksi annettua suostumusta ei voida pitää pätevänä. Esitöissä tämä on huomioitu siten, että esimerkiksi työnantaja tai muu vastaava antaa suostumusta puhelimeen kohdistettavaan etsintään, joka on työntekijän hallinnassa ja käytettävissä.²⁵¹ Tämä vastaa EIT:n linjaa, jonka mukaan on huomioitava perusteltu odotus yksityisyyden tasosta.²⁵²

Muiden kuin ankarien pakkokeinojen kuten vangitsemisen osalta suostumus voi joissain tapauksissa korvata pakkokeinojen edellytyksissä olevan puutteen tai epävarmuustekijän, mutta lähinnä, kun toimenpide tehdään asianomaisen omassa intressissä.²⁵³ Esimerkiksi OA on kotietsintää koskevassa ratkaisussa todennut, ettei poliisin tulisi itse esittää pakkokeinon käyttämisen mahdollisuutta, vaan tyytyä keinoon käytön edellytysten arviointiin. Mikäli kohde itse haluaa, että pakkokeinoa käytetään, tulisi kohteelle selvittää oikeus kieltäytyä ilman haitallisia seuraamuksia.²⁵⁴ Myös Hyttinen on katsonut, että poikkeuksen soveltamistilanteet tulisi typistää vain selviin tilanteisiin, joissa laitteen haltijaa toivoo etsinnän toimittamista.²⁵⁵ Esitöissä on kuitenkin katsottu, että esitutkintaviranomainen voi esittää mahdollisuuden käyttää suostumusperusteita laite-etsintää, eikä suostumuksen peruuttamisesta ole mainintaa.²⁵⁶ Helenius on esittänyt huolen siitä, että suostumus muodostaa faktisesti oikeusperustan, jonka nojalla viranomaiset käsittelevät tietoja.²⁵⁷

²⁵⁰ HE 70/2025 vp, s. 34.

²⁵¹ HE 70/2025 vp, s. 34.

²⁵² Tuomio 5.9.2017, *Bărbulescu v. Romania*, 61496/08, CE:ECHR:2017:0905JUD006149608, kohdat 70-73.

²⁵³ Fredman ym. 2025, s. 699.

²⁵⁴ EOAK/5471/2018, s. 2–3.

²⁵⁵ Hyttinen, asiantuntijalausunto lakivaliokunnalle 5.9.2025, s. 7–8.

²⁵⁶ HE 70/2025 vp, s. 34; Dahlberg asiantuntijalausunto perustuslakivaliokunnalle 23.9.2025, s. 7–9.

²⁵⁷ Helenius, asiantuntijalausunto lakivaliokunnalle 5.9.2025, s. 6.

Eduskunnan oikeusasiamies on todennut, että poliisin esittämät pyynnöt voidaan helposti tulkita käskyksi tai kehotukseksi.²⁵⁸ Esitöiden tarjoama mahdollisuus on osin ristiriitainen sen maininnan kanssa, ettei suostumuksen antaminen saisi perustua oletukseen kehotuksesta.²⁵⁹ Kansalaisen näkökulmasta esittämisen ja kehotuksen välinen ero on vaikeasti tunnistettavissa. Poliisihallitus kannatti suostumusperusteista laite-etsintää erityisesti sillä perusteella, että laite-etsinnän välittömällä toimittamisella voidaan välttää odottelu ja takavarikko.²⁶⁰ Ahvenanmaan poliisi puolestaan toi esiin, että pakkokeinon toimeenpanon yhteydessä esitetyt valitukset ovat yleensä koskeneet takavarikointiaikaa laitteesta etsityn tietosisällön sijaan.²⁶¹ Myös esitöiden perusteluissa painottuu joutuisuus sekä viranomaisen että kohdehenkilön näkökulmasta, ja viranomaisresursseja vähentävä vaikutus.²⁶² Perusoikeuksista ei voida poiketa joutuisuuden vuoksi, mutta suostumus voidaan huomioida puuttumisesta aiheutuvan haitan arvioinnissa. Soveltamistilanteessa kohdehenkilöä tulee selvästi tiedottaa oikeudesta saattaa asia tuomioistuimen etukäteisvalvontaan tai poliisin tekemän laite-etsinnän jälkikäteisesti saattamiseksi tuomioistuimen tutkittavaksi.

Uuteen pykälään on otettu mukaan myös LE-tuomiossa nimenomaisesti mainittu poikkeus eli kiiretilanne. Tällöin pidättämiseen oikeutettu virkamies voi päättää laite-etsinnästä, jos sen välitön toimittaminen on asian kiireellisyyden vuoksi välttämätöntä (PKL 8:29.4). Etsintä on vielä saatettava tuomioistuimen päätettäväksi viimeistään 24 tunnin kuluessa laite-etsinnän aloittamisesta. LE-tuomiossa ei otettu kantaa siihen, mitä asianmukaisesti perustellulla kiiretilanteella tarkoitetaan. Esitöissä tällaisiksi on katsottu tilanteet, joissa voidaan olettaa olevan korostunut riski siitä, että rikoksen selvittämiseen tarvittavat olennaiset tiedot häviävät lyhyen ajan kuluessa tai epäilty tuhoaa materiaalin. Lähtökohtaisesti laite-etsinnän tulisi tällöin rajoittua tietojen kopiointiin, ellei tarkempi tutkiminen ole välttämätöntä toisen henkilön suojelemiseksi tai uusien rikosten tai vahinkojen estämiseksi, jolloin tarkastelun tulee edelleen rajautua tilanteiden estämiseksi välttämättömään.²⁶³ Esitöiden mukaan, jos laitteen asettaminen lentokonetilaan olisi riittävä toimenpide tietojen häviämisen estämiseksi, kyse ei olisi enää välttämättömästä kiiretilanteesta.²⁶⁴

²⁵⁸ EOAK/4994/2025, s. 7.

²⁵⁹ HE 70/2025 vp, s. 40.

²⁶⁰ POL-2025-118210, s. 3.

²⁶¹ ÄPM 2025/2016, s. 2.

²⁶² HE 70/2025 vp, s. 10.

²⁶³ HE 70/2025 vp, s. 35.

²⁶⁴ HE 70/2025 vp, s. 35.

Asiantuntijalausunnoissa tuotiin esiin, että edellä käsitelty laitteen asettaminen lentokonetilaan, ei aina estä tietojen hävittämistä. Keskusrikospoliisin mukaan erityisesti järjestäytyneen rikollisuuden toimijat käyttävät järjestelmiä, jota tuhoavat tiedot automaattisesti.²⁶⁵ Käytännön ongelmana tässä on, että etukäteen ei voida tietää sisältääkö laite tällaisia ominaisuuksia, ja on epätodennäköistä, että laitteen haltija kertoisi tästä oma-aloitteisesti. Poliisi onkin tuonut esiin, että ”tekninen kiirevaatimus koskee käytännössä kaikkia tapauksia lievemmistä rikoksista vakaviin”.²⁶⁶ Tällöin on olemassa vaara siitä, että poikkeamismahdollisuudesta tulee pääsääntö. Esitöissä tietojen katoamisen osalta käytetään sanamuoto korostunut riski, joten poikkeamista ei tulisi käyttää rutiiniluontoisesti. Mikäli laite-etsintä suoritetaan esimerkiksi järjestäytyneen rikollisuuden tutkinnassa, tällöin voisi mahdollisesti kokemussäännön nojalla katsoa, että tietojen hävittämiselle on korostuneempi riski.

Laite-etsintää koskeviin säännöksiin sisältyy myös mahdollisuus antaa datan säilyttämismääräys (PKL 8:24), jos ”ennen laite-etsinnän toimittamista on syytä olettaa, että data, jolla voi olla merkitystä tutkittavana olevan rikoksen selvittämiselle, häviää tai sitä muutetaan”. Säilyttämismääräys voi myös koskea dataa, jonka voidaan olettaa tulevan laitteeseen tai tietojärjestelmään. Tämän mahdollisuuden käyttämisestä tulisi mielestäni harkita etukäteisvalvonnasta poikkeamisen sijasta, jos laite kuuluu muulle kuin rikoksesta epäillylle, johon pykälää ei voida soveltaa. Tyypillisesti säilyttämismääräys kohdistuu tietojärjestelmän haltijaan, kuten puhelinoperaattoriin.²⁶⁷ Poikkeaminen etukäteisvalvonnasta kiiretilanteessa on tarpeellinen ja hyväksytty mahdollisuus, mutta välttämättömyyden arviointiin on kiinnitettävä huomiota. Esimerkiksi sillä, voidaanko poikkeamisella estää verkkohuijaria siirtämästä varoja tavoittamattomiin vai selvittää anonyymien kouluammuntauhkauksen lähettäjän henkilöllisyys, on eri painoarvo toimenpiteiden arvioinnissa. Käytännössä tuomioistuinten tulee valvoa sitä, ettei kiiretilanteeseen vedota liian kevyesti päättäessään jälkikäteisesti poliisin tekemästä laite-etsinnästä.

Etukäteisvalvonnasta poikkeamistilanteet liittyvät siis tilanteisiin, joissa puuttumista perusoikeuksiin ei ole pidettävä vakavana, kohdehenkilö antaa suostumuksensa tai kyse on välttämättömästä kiiretilanteesta. Poikkeamiset katsottiin sinänsä hyväksytyiksi EU-oikeudellisten kriteerien valossa, mutta niihin liittyy ongelmakohtia, jonka vuoksi sääntelyn

²⁶⁵ POL-2025-118183, s. 2.

²⁶⁶ POL-2025-118323, s. 2.

²⁶⁷ Fredman ym. 2025, s. 1020–1021.

toimivuutta käytännössä tulee seurata. Poikkeukset koskevat etukäteisvalvontaa, eivätkä laite-etsinnän edellytyksiä. Varsinaisten edellytysten lisäksi tulee huomioida suhteellisuusperiaatteen toteutuminen erityisesti, jos on syytä olettaa, että laitteella on arkaluonteisia tietoja. Samalla on huomattava, että muutos rikkoo PKL:n sisäistä systematiikkaa. Esimerkiksi yleisestä kotietsinnästä päättää lähtökohtaisesti pidättämiseen oikeutettu virkamies. Tämän muuttamista ei katsottu tarpeelliseksi LE-tuomion kohdistuessa nimenomaisesti matkapuhelimiin ja LED:in soveltamisalaan.²⁶⁸ Myös muutoksen kiireellisyys vaikutti asiaan. Tämä ei kuitenkaan poista sitä mahdollisuutta, että EUT:n tutkittavaksi voi jatkossa päätyä tapauksia, jotka edellyttävät myös kotietsintää koskevien säännösten tarkastelua, sillä molemmat etsintätyypit merkitsevät merkittävää puuttumista yksityisyyden suojaan ja EUT korostaa vahvasti perusoikeuskirjan roolia. Myös EIT:n oikeuskäytännöstä on havaittu viitteitä siihen, että kotietsinnänkin osalta saatetaan tulevaisuudessa edellyttää tuomioistuimen päätöstä.²⁶⁹

3.4 Laite-etsinnän toimittaminen

Tässä osiossa tarkastellaan laite-etsinnän toimittamisen sääntelyä EU-oikeudellisten kriteereiden näkökulmasta. Laite-etsintä voidaan käytännössä toimittaa ottamalla laite haltuun (PKL 8:22.1), takavarikoimalla laite (PKL 8:22.2), etäetsintänä (PKL 8:27) tai paikkaan kohdistuvan etsinnän yhteydessä (PKL 8:28). Mikäli etsintää ei voida toimittaa viivytyksettä, laite on takavarikoitava. Tulevaisuudessa takavarikot tulevat todennäköisesti lisääntymään, sillä etsintää ei voida lähtökohtaisesti toimittaa ilman tuomioistuimen lupaa.

Takavarikoimisen yhteydessä on muistettava, että laite-etsinnän kohdetta rajaa PKL 7:3 säädetyt takavarikoimis- ja jäljentämiskiellot. Esimerkiksi lääkärin salassapitovelvoitteen alaista terveydentilaa koskevaa arkaluonteista tietoa ei saa jäljentää oikeudenkäymiskaaren (OK, 4/1734) 17:14 §:n nojalla. Mikäli laite-etsintä suoritetaan paikanetsinnän yhteydessä, tulee huomioida paikanetsinnän edellytykset, kuten esimerkiksi etsintävaltuutetun läsnäolo erityisessä kotietsinnässä (PKL 8:7).

Mikäli laite-etsintä suoritetaan kotietsinnän yhteydessä, kohdehenkilölle on PKL 8:5 mukaan varattava tilaisuus olla läsnä etsinnässä. Tällaiset tilanteet tulevat oletettavasti vähenemään PKL 8 luvun 21 §:n 3 momentin kumoamisen myötä, joka mahdollisti paikkaan kohdistuvan päätöksen ulottamisen koskemaan samalla myös etsinnän toimittamispaikassa sijaitsevaan

²⁶⁸ HE 70/2025 vp, s. 18; Oikeusministeriön vastine eduskunnan lakivaliokunnalle 16.10.2025, s. 17.

²⁶⁹ HE 222/2010 vp, s. 104–106.

tekniseen laitteeseen tai tietojärjestelmään.²⁷⁰ Laite-etsinnät suoritetaan tyypillisimmin poliisilaitoksella, varsinkin jos avuksi tarvitaan ICT-asiantuntijaa. Mikäli etsintä suoritetaan poliisilaitoksella, läsnäoloa voidaan rajoittaa PKL 8:6.3:n nojalla muun muassa silloin, jos läsnäolijan tietoon voisi muutoin tulla lain nojalla salassa pidettäviä tietoja. Mikäli etsintää ei suoriteta kohdehenkilön luona, läsnäolon soveltamisala jää käytännössä olemattomaksi.²⁷¹ Laite-etsintä voidaan toimittaa myös etäetsintänä rikostutkinnan tarkoituksenmukaisuuteen liittyvistä syistä tai asian kiireellisyyden sitä edellyttäessä (PKL 8:27). Kynnys etäetsinnän toimittamiselle ei ole korkea.²⁷²

PKL:n yleiset periaatteet eli suhteellisuusperiaate, vähimmän haitan periaate ja hienotunteisuusperiaate, joista säädetään vastaavasti esitutkintalaissa, on otettava huomioon laite-etsintää toimitettaessa. Hienotunteisuusperiaate edellyttää PKL 1 luvun 4 §:n mukaan, että on vältettävä tarpeettoman huomion herättämistä sekä muutenkin toimittava hienotunteisesti pakkokeinoja käytettäessä. Periaate liittyy myös läheisesti PL 21 §:n syyttömyysolettamaan, sillä esitutkintatoimenpiteet tulee pyrkiä suorittamaan niin, ettei kohdehenkilö leimaudu epäilynalaiseksi.²⁷³ Periaate on syytä huomioida erityisesti laite-etsinnän kohdistuessa muun kuin epäillyn laitteeseen. PKL 1 luvun 3 §:n vähimmänhaitan periaatteen mukaan pakkokeinon käytöllä ei saa puuttua kenenkään oikeuksiin enempää kuin on välttämätöntä käytön tarkoituksen saavuttamiseksi, eikä aiheuttaa tarpeettomasti vahinkoa tai haittaa. Yleisesti periaate tarkoittaa sitä, että pakkokeinon käytöstä aiheutuva haitta pyritään minimoimaan, joka tulee huomioida myös pakkokeinon ajallisessa kestossa.²⁷⁴ Tulkinnanvaraisissa tilanteissa pakkokeinoja koskevia säännöksiä tulisi tulkita perusoikeusmyönteisesti.²⁷⁵

Tyypillisesti ennen laite-etsinnän toimittamista koko laitteen tietosisältö jäljennetään tai kopioidaan.²⁷⁶ Tämä on siitä näkökulmasta tarkoituksenmukaista, että laite voidaan palauttaa viivytyksettä omistajalle aiheuttamatta enempää haittaa, eikä jäljentämisen jälkeen dataa voida muokata tai hävittää.²⁷⁷ Laite-etsinnän toimittamista on myös tulkittu niin, että kyse on etsinnästä siihen asti, että tietosisällöstä on otettu jäljennös, jonka jälkeen kyse on

²⁷⁰ HE 70/2025 vp, s. 8.

²⁷¹ Rantaeskola ym. 2014, s. 279.

²⁷² HE 222/2010 vp, s. 309.

²⁷³ Fredman ym. 2025, s. 92.

²⁷⁴ Fredman ym. 2025, s. 91.

²⁷⁵ Jokela 2013, s. 192–193.

²⁷⁶ Rantaeskola ym. 2014, s. 271.

²⁷⁷ Riekkinen 2019, s. 225–226.

jäljennöksen tutkimisesta.²⁷⁸ Riekkinen on väitöskirjassaan suhtautunut kriittisesti siihen, että laitteen tietosisällön kopioiminen nähdään PKL 7 luvun 2 §:ssä tarkoitettuna jäljennöksenä, koska se mahdollistaa laite-etsinnän edellytysten kiertämisen. Laite-etsinnän määritelmä ei myöskään tuo tätä näkemystä.

Riekkisen mukaan laite-etsinnässä on ennemminkin kyse tietosisällöstä tehtyyn peilikopioon kohdistuvasta etsinnästä, josta yksilöitävissä oleva asiakirja tai tieto pyritään löytämään.²⁷⁹ PKL 8 luvun muutoksen esitöistä ilmenee, että jo tietosisällön kopioiminen on laite-etsintää.²⁸⁰ Tässä huomio kiinnittyy sanaan kopioiminen, joka näyttää viittaavaan siihen, ettei kyse ole PKL:n mukaisesta jäljennöksestä. Riekkisen mukaan kopioiminen on sallittua PKL 7 luvun 3 §:n 4 momentin nojalla, jonka mukaan asiakirja tai muu kohde saadaan pitää takavarikoituna tai jäljennettynä, jos sen irrottaminen tai erottaminen muusta takavarikon kohteesta ei ole mahdollista.²⁸¹ Hän katsoo, että säännös kattaa myös takavarikoimisen ja jäljentämisen. Mikäli tästä aineistosta ilmenee takavarikoimis- tai jäljentämiskiellonalaista aineistoa, sitä ei saa hyödyntää esitutkinnassa, vaikka se on poliisin hallussa.²⁸² Tämä on kuitenkin LED:iin sisältyvän minimointivaatimuksen kannalta ongelmallista.

Minimointivaatimus on implementoitu rikosasioiden tietosuojalain 6 §:ään noudattaen LED:in (1)(c) artiklan sanamuotoa. Edellä kuitenkin ilmeni, että LED:in sanamuoto on ristiriidassa perusoikeuskirjan välttämättömyysvaatimuksen kanssa, ja sitä tulisi tulkita jälkimmäistä noudattaen. Lainsäätäjä vaikuttaa tulkinneen LE-tuomion sallivan yleisen pääsyn matkapuhelimen sisältämiin tietoihin.²⁸³ Katson kuitenkin, että tapauksessa on ennemminkin tarkoitettu pääsyä tietoihin yleisesti rikosten torjuntaa, tutkintaa, selvittämistä ja syyteharkintaa varten, kuten tuomion perusteluista ilmenee.²⁸⁴ Epäselvyys näyttäisi johtuvan suomenkielisessä tuomiolauselmassa sanan yleinen sijoittelusta, joka kuitenkin selvästi ainakin englannin, ranskan ja saksankielisissä versioissa viittaa näihin toimintoihin eikä dataan. Lisäksi LE-tuomiossa EUT ottaa huomioon minimointiperiaatteen merkityksen ja etukäteisvalvontaa suorittavan toimielimen toimivaltuudet pääsyn epäamisestä tai

²⁷⁸ Rantaeskola ym. 2014, s. 268.

²⁷⁹ Riekkinen 2019, s. 223.

²⁸⁰ HE 70/2025 vp, s. 35.

²⁸¹ Riekkinen 2019, s. 246.

²⁸² HE 222/2010 vp, s. 276.

²⁸³ HE 70/2025 vp, s. 5.

²⁸⁴ LE-tuomio, kohta 81.

rajaamisesta.²⁸⁵ Katson, että EUT:n tarkoituksena ei ole ollut heikentää minimointiperiaatteen merkitystä.

KKO on katsonut, että PKL 1 luvun 2 §:n suhteellisuusperiaatteen edellyttämä etuvertailu voi johtaa siihen, että sinänsä tarpeellisen keinon käytöstä voidaan joutua luopumaan tai sen käyttöä on rajattava olosuhteisiin sopivaksi.²⁸⁶ Myös vähimmän haitan periaate edellyttää tietojen tarkastelun rajaamista välttämättömään. Molempien periaatteiden soveltamistilanteessa on huomioitava myös käsiteltävien tietojen luonne kohdehenkilölle aiheutuvan haitan näkökulmasta. Varsinais-Suomen käräjäoikeuden ratkaisussa laite-etsinnän laajuus vaikutti viittaavan laitteiden määrään ja niiden käyttäjiin.²⁸⁷ KKO:n ratkaisussa 2018:77 etsinnän kohteet oli rajattu tiettyyn verkkolevyn osaan ja sähköpostitiliin, joten ainakin tällainen rajaaminen on mahdollista.²⁸⁸ Se oliko ennen tätä tehty jäljentämistä tai kopioimista laajemmasta tietokokonaisuudesta, ei ilmene ratkaisusta. Riekkisen mukaan laitteen tietosisällön kopioimisen rajaaminen on mahdollista, muttei tarkoituksenmukaista. Käytännössä rajaamisen tarvittaisiin ICT-asiantuntijaa, menettely veisi valtavasti resursseja sekä vaarantaisi datan eheyden ja siten luotettavuuden todisteena.

Edellä todettiin, että pidättämiseen oikeutetun virkamiehen laite-etsintää koskevassa vaatimuksessa on yksilöitävä, mitä etsinnällä pyritään löytämään. Tämä ilmenee ainoastaan lain esitöistä. Laite-etsinnän tarkoituksenmukaista kohdentamista voitaisiin vahvistaa sisällyttämällä vaatimus nimenomaisesti lakiin, kuten on tehty esimerkiksi kotietsintäpäätöksen osalta (PKL 8:16). Sinänsä tietojen tarkastelua rajaa ainakin PKL 7 luvun 11 §, jonka mukaan takavarikoitavaksi taikka jäljennettäväksi aiotun suljetun yksityisen asiakirjan avaaminen edellyttää tutkinnanjohtajan, syytäjän tai tuomioistuimeen lupaa. Suljettua asiakirjaa saa tarkastella asianomaisen rikoksen tutkijat, ja vain avaamisesta päättävän tahon luvalla asiantuntija tai muu henkilö, jota käytetään apuna rikoksen selvittämisessä tai jota muuten kuullaan asiassa (PKL 7:11.3). Tällainen voi olla esimerkiksi sähköpostiviesti, joka on suojattu käyttäjätunnuksella tai salasanalla.²⁸⁹ Tämän ei ole katsottu tarkoittavan kaikkia viestejä, jotka ovat käyttäjätunnuksen ja salasanan takana, vaan sellaisia, jotka on nimenomaisesti suojattu.²⁹⁰ Toisaalta Riekkinen on suhtautunut kriittisesti

²⁸⁵ LE-tuomio, kohta 79, 105.

²⁸⁶ KKO 2019:99, kohta 21.

²⁸⁷ Varsinais-Suomen käräjäoikeus 20.1.2025.

²⁸⁸ KKO 2018:77, kohta 20.

²⁸⁹ HE 222/2010 vp, s. 208.

²⁹⁰ Rantaeskola ym., s. 175–176.

viranomaisten toimivaltuuksia laajentavaan ja yksityisyyden suojaa kaventavaan tulkintaan lakitekstin sanamuodosta. Hänen mukaansa asiakirjan käsite voi kattaa ainakin salatun kansiorakenteen tai verkkolevyn osan, jossa on useita asiakirjoja.²⁹¹

Pakkokeinolain 8 luvun muutoksen esitöissä on katsottu, että laitteen voi asettaa lentokonetilaan ilman, että tätä katsotaan vielä etsinnäksi. Laitteen lentokonetilaan laittamisen on katsottu sisältyvän haltuunottoon tai takavarikoimiseen.²⁹² Esitöissä huomioidaan, että monet äylaitteet voi nykyään asettaa lentokonetilaan avaamatta laitteen lukitusta, eikä muutoinkaan laitteen ulkopuolinen tarkastelu tai laitteen yksilöivien tunnisteiden tarkastelu kohdistu laitteen tietosisältöön.²⁹³ Pakkokeinolaissa laite fyysisenä objektina ei ole laite-etsinnän kohteena.²⁹⁴ LE-tuomiossa katsottiin, että yritys päästä matkapuhelimen tietoihin kuuluu LED:in soveltamisalaan.²⁹⁵ Lentokonetilaan asettamisessa ei kuitenkaan ole kyse yrityksestä saada pääsy tietoihin, vaan teknisluonteisesta toimenpiteestä, jolla turvataan tietojen säilyminen. Kyse on sen mahdollisuuden estämisestä, että laitteella olevat tiedot hävitetään tai niitä muokataan etäyhteyksin.

Helenius toi asiantuntijalausunnossaan esiin, että esimerkiksi puhelimen näyttökuvasta saattaa käydä ilmi tietoja henkilön yksityiselämästä, kuten seksuaalisesta suuntautumisesta tai perhe-elämästä.²⁹⁶ Ottaen huomioon, että puhelimen lukitusnäytölle valittu kuva tulee todennäköisesti ilmi esimerkiksi sivullisillekin julkisilla paikoilla oleskeltaessa, ei siitä aiheutuva haitta ylitä rikostutkinnan turvaamisintressiä. Lisäksi toisenlainen näkemys muodostaisi käytännöllisen mahdottomuuden, sillä esimerkiksi useat kosketusnäyttöpuhelimet esittävät näyttökuvan, kun nostat puhelimen käteen. Sen sijaan suurempana ongelmana pitäisin sitä, että laitekohtaiset asetukset saattavat mahdollistaa luottamuksellisten viestien lukemisen lukitusnäytöltä. On kuitenkin muistettava, että suhteellisuusperiaatteen mukaisesti epäilylle tai muille pakkokeinon käytöstä aiheutuva oikeuksien loukkaaminen on vain yksi punnissa vaikuttavista tekijöistä. Tältä osin voidaan katsoa, että mahdollinen yksityisyyden suojaan puuttuminen on oikeassa suhteessa tavoiteltuun päämäärään nähden. Mikäli

²⁹¹ Riekkinen 2019, s. 243.

²⁹² HE 70/2025, s. 15.

²⁹³ HE 70/2025, s. 32.

²⁹⁴ Riekkinen 2019, s. 223–224.

²⁹⁵ LE-tuomio, kohta 77.

²⁹⁶ Helenius, asiantuntijalausunto lakivaliokunnalle 5.9.2025, s. 5.

esimerkiksi tällä tavalla ilmenisi rikostutkinnan kannalta olennaista tietoa, asiaa tulisi arvioida OK:n hyödyntämiskieltoa koskevien säännösten valossa.

Laite-etsinnän käytännön toimittamista koskeva sääntely on osin puutteellista. Siitä mitä toimenpiteitä laite-etsinnän toimittaminen kattaa tulisi säätää lainmukaisuusvaatimuksen mukaisesti, jotta ei synny epäselvyyttä siitä, mitä sääntöjä sovelletaan. Erityisesti koko laitteen tietosisällön kopioimisen salliminen tulisi kirjata nimenomaisesti lakiin täsmällisyys- ja tarkkarajaisuusvaatimuksen vuoksi. Laite-etsinnässä varsinaisen tietosisällön tarkastelun kohdistaminen tulisi sitoa selvemmin laite-etsinnän tarkoitukseen, vaikka lakia on mahdollista tulkita EU-oikeusmyönteisesti. Minimointiperiaatteen ja suhteellisuusperiaatteen kannalta olisi asianmukaista selkeyttää lakia sen suhteen, kuka saa tarkastella ja mitä tietoja. Mielestäni EU-oikeudessa ei sallita tuomioistuimen etukäteisluvalla automaattisesti pääsyä kaikkiin laitteen sisältämiin arkaluonteisiin tietoihin, jota rajoittaisi ainoastaan takavarikoimis- ja jäljentämiskiellot tai suljettua asiakirjaa koskevat rajoitukset. Tietosisällön tarkastelun rajaamiseen on mahdollista ottaa kantaa laite-etsintä päätöksessä. Lakia tulisi EU-oikeuden valossa tulkita siten, että sellaisten tietojen tarkastelu, joilla ei ole yhteyttä siihen mitä laite-etsinnällä ollaan etsimässä, on minimointi- ja käyttötarkoitussidonnaisuuden periaatteen vastaiseksi. Minimointiperiaate näyttäisi toteutuvan laissa minimitasolla.

3.5 Laite-etsinnästä ja sen perusteista ilmoittaminen

LE-tuomiossa EUT vahvisti ilmoitusvelvollisuuden myös LED:in soveltamisalalla. Siten 13 artiklasta seuraa, että yrityksistä saada pääsy matkapuhelimen tietoihin on ilmoitettava heti, kun se ei voi vaarantaa rikostutkintaa.²⁹⁷ Kohdehenkilölle on ilmoitettava syyt, joihin tuomioistuimen lupa perustuu. LED:issä tai LE-tuomiossa ei sinänsä otettu kantaa ilmoituksen muotoon. Perusoikeuskirjan 47 artiklan oikeus tehokkaiseen oikeussuojakeinoihin edellyttää, että henkilö saa tiedon häntä koskevan päätöksen perusteista, jotta hän voi puolustaa oikeuksiaan ja tarpeen mukaan saattaa asian toimivaltaisen tuomioistuimen käsiteltäväksi.²⁹⁸ Tämä ei ole mahdollista, jos hän ei tiedä laitteelle kohdistetusta etsinnästä. Pakkokeinolain 8 luvun muutoksen yhteydessä ilmoitusvelvollisuuteen ei ole juurikaan kiinnitetty huomiota. Laite-etsintää koskeviin säännöksiin ei PKL:ssa sisälly varsinaista ilmoitusvelvollisuutta, ellei laite-etsintää toimiteta paikanetsinnän yhteydessä.

²⁹⁷ LE-tuomio, tuomiolauselman kohta 2.

²⁹⁸ LE-tuomio, kohta 118.

PKL 7 luvun 9 §:n mukaan esineen, omaisuuden tai asiakirjan haltuunottamisesta takavarikoimista tai jäljentämistä varten on viipymättä ilmoitettava. On muistettava, että laite-etsintä on mahdollista toimittaa myös etäetsintänä ilman laitteen fyysistä haltuunottoa.

Ilmoittaminen on tehtävä sille, jonka luona haltuunotto on tehty, jos hän ei ole ollut paikalla haltuunoton tapahtuessa. Tarvittaessa ilmoitus on tehtävä myös henkilölle, jonka esineeseen, omaisuuteen tai asiakirjaan toimenpide kohdistuu. Pykälään sisältyy myös säännökset ilmoituksen viivyttämisestä. Tämän nojalla ilmoittaminen tulee tehdä, jos laite takavarikoidaan tai sen sisältämää tietosisältöä takavarikoidaan tai jäljennetään.

Jälkimmäisessä tapauksessa ilmoitus tapahtuu laite-etsinnän toimittamisen jälkeen. LE-tuomiossa katsottiin, että matkapuhelimen takavarikoinnin lisäksi on ilmoitettava pääsyy-yrityksistä. Kyseisessä tapauksessa ilmoittaminen olisi tullut tehdä etukäteen.

Etukäteisilmoitus ei sovellu kaikkiin tilanteisiin, mutta LE-tuomion perusteella takavarikoinnin jälkeen etsinnästä ilmoittamiselle ei lähtökohtaisesti pitäisi olla estettä.

Laite-etsinnästä päättämiseen tuomioistuimessa sovelletaan PKL 3 luvun 10 §:ää, jonka mukaan päätöksessä on mainittava lyhyesti peruste. Lisäksi lähtökohtana on asianosaisjulkisuus, joten lain oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa 12 §:n nojalla kohdehenkilö saa tiedon laite-etsinnän perusteista, ja tiedoksiannosta huolehtii lähtökohtaisesti tuomioistuin OK 11:1 nojalla. On epäselvää, että onko EUT tarkoittanut, että lisäksi varsinaisesta tietosisällön tarkastelusta tulisi ilmoittaa erikseen. Katson kuitenkin, että tältä osin nykyinen kansallinen lainsäädäntö täyttää EU-oikeudelliset vaatimukset, koska saatuaan tiedon päätöksen perusteluista, kohdehenkilöllä on riittävät tiedot käyttääkseen oikeuttaan tehokkaisiin oikeussuojakeinoihin. Suostumukseen perustuvassa laite-etsinnässä kohdehenkilö saa siitä tiedon välittömästi, ja etsintä voidaan mahdollisesti suorittaa saman tien. Kiiretilanteessa tehdyt laite-etsinnät puolestaan viittaavat tapauksiin, joissa ilmoittamisen lykkäämiselle on perusteltu syy. Katson siten riittäväksi, että kohdehenkilö saa tiedon kiiretilanteessa jälkikäteen tehdyn tuomioistuimen päätöksen perusteluista.

Mikäli taas päätöksen laite-etsinnästä tekee pidättämiseen oikeutettu virkamies sillä perusteella, ettei laite sisällä arkaluonteisia tietoja, on epäselvää, miten kohdehenkilö saa tiedon päätöksestä ja sen perusteluista. Edellä katsottiin, että ilmoitusvelvollisuus ei ole riippuvainen laitteen tai puuttumisen vakavuudesta. Tämä on erityisen tärkeää, jotta kohdehenkilö voi saattaa etsinnän tuomioistuimen tutkittavaksi PKL 8 luvun 29 §:n 5 momentin mukaan, jos hän esimerkiksi katsoo, että laite sisältää tietoja, joiden tarkastelu olisi edellyttänyt tuomioistuimen etukäteislupaa. Vaatimus tulee tehdä 30 päivän kuluessa laite-

etsinnän toimittamisesta tai siitä myöhemmästä ajankohdasta, jolloin hän on saanut tiedon etsinnän toimittamisesta.

Laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta (julkisuuslaki, 621/1999) sääntelee oikeutta saada tietoa viranomaisten päätöksistä ja toimenpiteistä, mutta se ei aseta ilmoitusvelvollisuutta pakkokeinoista, vaan niistä säädetään keinokohtaisesti PKL:ssa. Lisäksi julkisuuslain 11 §:ssä on nimenomaisesti rajattu asianosaisten oikeutta tiedonsaantiin esitutkinta-asiakirjoista ennen tutkinnan lopettamista, jos tiedon antamisesta aiheutuisi haittaa asian selvittämiseksi. Lisäksi se koskee asianosaisten oikeutta saada tieto, ei viranomaisen ilmoitusvelvollisuutta.

Rikosasioiden tietosuojalain 22 §, joka heijastaa LED:in 13 artiklaa, velvoittaa ilmoittamaan käsittelyn tarkoitukset ja oikeusperusteen vain yksittäistapauksissa sekä kyseisen lain 4 luvussa säädettyjen oikeuksien käyttämiseksi. Tästäkään ei voida johtaa varsinaista ilmoitusvelvollisuutta. Tutkimuskysymyksen kohdistuessa pakkokeinolakiin, ei ole mahdollista syventyä yksityiskohtaisesti kaikkeen muuhun sääntelyyn, joka voisi mahdollistaa ilmoitusvelvollisuuden. Mikäli tällaisia säännöksiä on, niiden soveltuvuus ei ilmene laite-etsintää koskevista säännöksistä.

Laite-etsinnästä ja sen perusteista ilmoittamisesta ei ole säädetty laissa niissä tapauksissa, joissa päätöksen tekee pidättämiseen oikeutettu virkamies, eikä etsintää suoriteta paikanetsinnän yhteydessä. Esitöissä on korostettu, että laite-etsintä ei ole salainen pakkokeino.²⁹⁹ Laite-etsinnästä on ainakin joissakin tapauksissa ilmoitettu ennakkollisesti, mutta ilmoittamisen oikeusperuste jää epäselväksi. Katson, että laite-etsinnästä ilmoittamisesta olisi systemaattisinta säätää nimenomaisesti erikseen, kuten on pääosin säädetty myös muiden pakkokeinojen osalta. Pakkokeinolain johdonmukaisuuden lisäksi EU-oikeuden tehokkuusperiaate tukee tätä tulkintaa. Nimenomainen säädös myös ehkäisisi toimintatapojen eriytymistä viranomaisten välillä, erityisesti ottaen huomioon poliisiviranomaisten lausunnoissa voimakkaasti esille noussut intressi salata tai viivyttää laite-etsinnästä kohdehenkilölle annettavaa informaatiota. EU-oikeudesta ei johtunut esteitä sille, että ilmoittamista viivytettäisiin, jos se on perusteltua rikostutkinnan turvaamiseksi, eikä ilmoittaminen ei myöskään vaikuta suoraan etsinnän lainmukaisuuteen. Lainsäädännön selkeyttäminen olisi tarpeen, jotta viranomaiset tietävät, miten toimia, ja jotta kohdehenkilö voi käyttää oikeuksiaan tehokkaasti.

²⁹⁹ HE 70/2025 vp, s. 13.

3.6 Laite-etsintään liittyvät jälkikäteiset oikeussuojakeinot

Tässä osiossa käsitellään laite-etsintään liittyviä muita oikeusturvajärjestelyitä. Arvioinnin pääpaino on muutoksenhaku mahdollisuudessa tuomioistuimen päätökseen, mutta myös muita oikeussuojakeinoja käsitellään lyhyesti. Perusoikeuskirjan 47 artikla edellyttää, että jokaisella, jonka oikeuksia ja vapauksia on loukattu, on oltava käytettävissään tehokkaat oikeussuojakeinot tuomioistuimessa. Lisäksi LED:in 54 artikla edellyttää, että rekisteröidyllä on käytössään tehokkaita oikeussuojakeinoja direktiivissä turvattujen oikeuksien loukkaamisesta. Edellä käsitelty ilmoitusvelvollisuus liittyy keskeisesti siihen, että kohdehenkilö voi tosiasiaassa käyttää oikeussuojakeinoja. Esitutinnan julkisuuskontrolli ei ole yhtä vahva kuin monissa muissa viranomaisasioissa.³⁰⁰ Tässä mielessä pakkokeinoin liittyvillä menettelyllisillä takeilla on erityinen merkitys. Samalla pakkokeinot ovat kuitenkin vain yksi osa rikosprosessia.

Tuomioistuimen tekemään etukäteisvalvontaan perustuvaan päätökseen ei saa hakea muutosta valittamalla (PKL 8:29.6). Pidättämiseen oikeutetulla virkamiehellä on kuitenkin oikeus kannella päätöksestä ilman määräaikaa, ja kantelu on käsiteltävä kiireellisesti. Mikäli pidättämiseen oikeutettu virkamies on päättänyt laite-etsinnästä, joko sillä perusteella, että laite ei sisällä arkaluonteisia tietoja tai siihen on saatu asianmukainen kohdehenkilön suostumus, tuomioistuimen tulee laitteen haltijan tai muun laitteeseen oikeutetun henkilön vaatimuksesta tutkia, ovatko laite-etsinnän toimittamisen edellytykset olleet olemassa (PKL 8:29.5). Myöskään välttämättömässä kiiretilanteessa pidättämiseen oikeutetun virkamiehen tekemästä päätöksestä ei voi valittaa, sillä virkamiehen on joka tapauksessa saatettava asia tuomioistuimen käsiteltäväksi. Niissä etukäteisvalvonnasta poikkeamistilanteissa, joissa laite-etsinnästä on päättänyt ensin virkamies ja myöhemmin tuomioistuin, saa jäljemmästä päätöksestä valittaa erikseen. Valituksen tekeminen ei estä laite-etsinnän toimittamista.

Aiemmin muutoksenhakuoikeus koski vain osaa laite-etsinnöistä. Nyt jokainen laite-etsintä kuuluu joko tuomioistuimen etukäteisvalvonnan piiriin tai sen voi saattaa tuomioistuimen tutkittavaksi jälkikäteen, joka on selvä parannus oikeusturvan kannalta edeltäneeseen oikeustilaan nähden.³⁰¹ Etukäteisvalvonnan painottaminen on toimivampi ratkaisu erityisesti yksityisyyden suojan toteutumisen kannalta, sillä jo tapahtunutta loukkausta ei voi peruuttaa, vaan ainoastaan siitä aiheutunutta haittaa voidaan pyrkiä minimoimaan. Sivuhuomiona

³⁰⁰ Fredman ym. 2025, s. 718.

³⁰¹ OM vastine lakivaliokunnalle 16.10.2025, s. 15.

mainittakoon, että Helsingin hovioikeus on tosin katsonut, että yleisesti käytännössä muutoksenhakufrekvenssiin ei ole vaikuttanut se, mikä elin on tehnyt alkuperäisen päätöksen pakkokeinoasioissa.³⁰²

Omaksuttu ratkaisu kohdehenkilön muutoksenhakuaineiden osalta on kuitenkin osin epäjohtonmukainen. Niissä tapauksissa, joissa tuomioistuin on suorittanut etukäteisvalvontaa, laite-etsinnän laillisuus ei tule jälkikäteisesti arvioitavaksi. Puolestaan tilanteissa, joissa tuomioistuin arvioi laite-etsinnän edellytyksien olemassa oloa jälkikäteisesti, on säädetty erillinen valitusoikeus. Vaikuttaa epätodennäköiseltä, että jälkimmäisessä tapauksessa tilanne muuttuisi ratkaisevasti ratkaisutilanteiden välillä. Etukäteisvalvonta taas tehdään ennen tietoa laitteen sisällöstä kuulematta kohdehenkilöä.

LE-tuomiossa tuomioistuimen ilmoittamista koskeva pohdinta ilmentää, että etukäteisvalvonnan vaatimuksen tarkoituksena ei ole ollut heikentää muita oikeussuojakeinoja.³⁰³ Etukäteisluvan perusteista pitää ilmoittaa kohdehenkilölle, jotta hän voi arvioida, onko asia tarpeen saattaa tuomioistuimen käsiteltäväksi. Perusoikeuskirjan 47 artiklassa ja PL 21 §:ssä turvattu oikeus tehokkaaseen oikeussuojaan ei ole ehdoton oikeus. Siihen sisältyvää muutoksenhakuoikeutta voidaan rajoittaa, mutta poikkeukset eivät saa muuttaa oikeusturvatakeiden asemaa pääsääntönä, eivätkä vaarantaa yksilön oikeutta oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin.³⁰⁴ Pakkokeinojen osalta oikeusturvajärjestelyiden osalta haasteita aiheuttaa toimenpiteen kiireellisyys ja niiden sijoittuminen rikosprosessin alkuvaiheeseen. Oikeusturvan toteutumista on siis arvioitava koko prosessin näkökulmasta.

Nyt käsillä olevia rajoituksia on perusteltu sillä, että päätöksenteon siirtyminen etukäteisvalvontaan parantaa kohdehenkilön oikeusturvaa merkittävästi aiempaan nähden, eikä prosessin yksittäiseen vaiheeseen kohdistuva rajoitus muuta oikeusturvatakeen asemaa pääsääntönä tai yksittäistapauksessa.³⁰⁵ Laite-etsintää koskeva ratkaisu on alustava vaihe koko rikosprosessissa ainakin epäillyn osalta, jolla on mahdollisuus riitauttaa laite-etsinnällä hankittujen todisteiden lainmukaisuus mahdollisen syytteen käsittelyn yhteydessä.

Lisäksi on huomioitava laite-etsinnän tarkoitus eli takavarikoitavan asiakirjan tai tiedon taikka jäljennettävän asiakirjan löytäminen. PKL 7 luvun 15 § mahdollistaa takavarikon tai

³⁰² HHO/3919/2025, s. 2.

³⁰³ LE-tuomio, kohdat 117–120.

³⁰⁴ HE 70/2025, s. 43; PeVL 68/2014 vp — HE 231/2014 vp, s. 3.

³⁰⁵ HE 70/2025, s. 43–43.

jäljentämisen saattamisen tuomioistuimen tutkittavaksi sen henkilön vaatimuksesta, jonka oikeutta, etua tai velvollisuutta asia koskee. Tämä kattaa muutkin henkilöt, joiden laitteeseen etsintä on kohdistettu. Tästä syystä perustelluksi ei ole katsottu päällekkäisten oikeussuojakeinojen säätämistä.³⁰⁶ Tällöin tutkittavaksi näyttäisi tulevan ainakin takavarikon tai jäljentämisen edellytykset sekä menettelyn lainmukaisuus.³⁰⁷ Sanamuodon perusteella laite-etsinnän edellytykset eivät tule tutkittavaksi, eikä näin ollen esimerkiksi suhteellisuusperiaatteen toteutuminen.

Tilanne on ongelmallisempi niiden sivullisten kannalta, jotka eivät asianosaisina rikosprosessissa, jos laite-etsintä ei ole tuloksellinen. Edellä katsottiin, että tietosisällön kopioimista ei tulisi pitää PKL 7 luvun mukaisena jäljennöksenä, joten tässä tilanteessa 15 § ei sovellu. Aineisto, jonka pohjalta tuomioistuin tekee ratkaisunsa, on laadittu esitutkintaviranomaisten toimesta ja perustuu arvioon rajallisen tiedon valossa, kun laitteen todellinen tietosisältö ei ole päätöksentekohetkellä tiedossa. Laitteen haltijalle ei ole varattu tilaisuutta tulla kuulluksi prosessin missään vaiheessa, eikä hänellä ole muutoksenhakuoikeutta. Tällöin henkilöön tosin ei ole kohdistumassakaan rikosoikeudellisia seuraamuksia, mutta se ei poista yksityisyyden suojaan kohdistuvaa puuttumista. On mahdollista, että tuomioistuin on esimerkiksi epäonnistunut suhteellisuusarvioinnissa. Metsärannan mukaan sivullisten oikeuksiin puuttuminen voidaan nähdä jopa vakavampana kuin sellaisen henkilön, jolla on yhteys rikosepäilyyn, koska moitteettomasti toimivalla yksilöllä on oikeus luottaa siihen, ettei häneen kohdisteta toimenpiteitä aiheutta.³⁰⁸ Tällöin käytettäväksi voi tosin tulla muita oikeussuojakeinoja.

Muita laite-etsinnän kohdehenkilön käytettävissä olevia oikeussuojakeinoja ovat ensinnäkin kantelu valtioneuvoston oikeuskanslerille tai eduskunnan oikeusasiamiehelle. Pakkokeinoja ja esitutkintaa koskevat kantelut käsittelee käytännössä eduskunnan oikeusasiamies.³⁰⁹ Ylimpien laillisuusvalvojen rooli on luonteeltaan valvova ja muita valvontamekanismeja täydentävä.³¹⁰ Niiden pakkokeinojen ja esitutkintatoimenpiteiden osalta, jotka eivät tule tuomioistuimen käsiteltäväksi, ratkaisukäytännöllä on ollut käytäntöä ohjaava vaikutus. Kantelu johtaa

³⁰⁶ HE 70/2025, s. 44.

³⁰⁷ KKO 2019:67, kohta 19.

³⁰⁸ Metsäranta 2015, s. 130.

³⁰⁹ Fredman ym. 2025, s. 727.

³¹⁰ Metsäranta 2015, s. 312.

harvemmin toimenpiteisiin, jotka korjaisivat jo tapahtunutta oikeuden loukkausta. Kyse on ennemminkin viranomaisten toiminnan valvonnasta.

Mikäli on syytä uskoa, että menettelyssä on tapahtunut virhe, esimerkiksi suostumus on ollut pätemätön tai jokin etsinnän edellytyksistä on jäänyt täyttymättä, pakkokeinon kohteella on PL 118 §:n nojalla mahdollisuus ajaa virkamiestä vastaan virkarikossyytettä tai vahingonkorvauskannetta. Myös virkamiehen tulisi pitää tämä mielessään epäselvissä tilanteissa, kuten pohtiessaan etukäteisvalvonnan tarpeellisuutta. Metsärannan mukaan EIT:n oikeuskäytännössä tällaisilla oikeussuojakeinoilla on ollut merkitystä tehokkaiden oikeussuojakeinojen olemassaolon arvioinnissa.³¹¹ Pakkokeinojen osalta oikeuskäytännössä korvauksia on määrätty myös kärsimyksestä esimerkiksi kotietsinnässä tapahtuneen menettelyvirheen vuoksi.³¹²

LED:in ilmoitusvelvollisuutta ja oikeusturvaa käsittelevässä osiossa katsottiin, että rikosasioiden tietosuojalakiin on implementoitu epäsuora valitusoikeus. Lain 56 §:n nojalla rekisteröity voi saattaa asian tietosuojavaltuutetun käsiteltäväksi, jos hän katsoo, että hänen henkilötietojensa käsittelyssä on rikottu henkilötietojen käsittelyä koskevaa lakia. Tilanne voisi olla esimerkiksi sellainen, että etsinnän kohdehenkilö epäilee, että hänen tietojaan on käsitelty käyttötarkoituksen kanssa yhteensopimattomalla tavalla. Tämä keino ei siis sovellu laite-etsinnän edellytysten arviointiin. Esitöiden mukaan myös hallintokantelu virkamiehen tai syyttäjän tekemästä ratkaisusta tämän esihenkilölle on yksi valvontakeino.³¹³ Hallintolain (434/2003) 4 §:n mukaan esitutkinta on rajattu soveltamisalan ulkopuolelle. Hallintovalitus ei siten ole mahdollinen pakkokeinoa koskevasta viranomaisen ratkaisusta.³¹⁴

EIT on edellyttänyt Suomelta vähintään jälkikäteisten oikeussuojakeinojen säätämistä paikkaan kohdistuvien etsintöjen lainmukaisuuden saattamiseksi tuomioistuimen tutkittavaksi.³¹⁵ Tästä syystä säädettiin PKL 8 luvun 18 § kotietsinnän tai paikanetsinnän saattamisesta tuomioistuimen tutkittavaksi. KKO sittemmin laajensi jälkikäteisten oikeussuojakeinojen ulottamista koskemaan myös laite-etsintää³¹⁶, jonka seurauksena nyt

³¹¹ Metsäranta 2015, s. 114.

³¹² Itä-Suomen hovioikeus 15.6.2020 päätös, nro 307; ks. myös KKO 2022:5.

³¹³ HE 70/2025, s. 44.

³¹⁴ Fredman ym. 2025, s. 724.

³¹⁵ Harju v. Suomi, kohta 45; Tuomio 15.2.2011, Heino v. Suomi, 56720/09, CE:ECHR:2011:0215JUD005672009, kohta 46.

³¹⁶ KKO:2018:77.

kumottu PKL 8:29a § alun perin säädetiin.³¹⁷ Kumotun PKL 8:29a §:n nojalla oli mahdollista saattaa paikanetsinnän yhteydessä tutkittavaksi se, ovatko laite-etsinnän toimittamisen edellytykset olleet olemassa. Nyt toki laite-etsintään kohdistuu etukäteisiä oikeussuojakeinoja, mutta laite-etsintää ei voi saattaa tutkittavaksi esimerkiksi sen vuoksi, että on syytä olettaa, että kohteeksi on joutunut erityisen kotietsinnän piiriin kuuluvaa tietoa.

Muutoksenhakukielto tuomioistuimen päätöksen osalta vastaa esimerkiksi erityistä kotietsintää koskevasta tuomioistuimen päätöksestä säädettyä (PKL 8:17.3). Kotietsinnän edellytykset ja menettely on kuitenkin mahdollista saattaa erikseen tutkittavaksi (PKL 8:18). Ottaen huomioon, että laite-etsintää koskeva ratkaisu on vain yksi alustava vaihe koko rikosprosessissa, ovat oikeussuojakeinot riittäviä ainakin rikoksesta epäillyn osalta. Oikeusturvajärjestelyiden osalta keskeistä ei ole se, miten monta oikeussuojakeinoa on käytettävissä, vaan se miten hyvin ne toimivat käytännössä. Mikäli tuomioistuimen etukäteisvalvonta toimii toivotulla tavalla, jälkikäteisiin oikeussuojakeinoihin ei tarvitse tukeutua.

Oikeusasiamies on katsonut, että oikeussuojakeinot eivät ole riittävät PL 21 §:n kannalta niiden sivullisten osalta, joissa tuomioistuimen etukäteisluvan perusteella on tehty laite-etsintä, josta saatua materiaalia ei käytä todisteena, eivätkä he ole myöhemmässä oikeudenkäynnissä asianosaisena.³¹⁸ Yhdyn tähän näkemykseen, sillä laite-etsinnällä voidaan puuttua vakavasti rikosepäilyyn nähden sivullisen oikeuksiin. On myös mahdollista, että jälkikäteisesti ilmenee, että tietojen tarkastelu olisi edellyttänyt esimerkiksi etsintävaltuutetun läsnäoloa. Lisäksi on olemassa riski sille, että etukäteisvalvonnasta tulee käytännön tasolla muodollisuus. Suhteellisuusarvioinnin toteutumista tulisi voida arvioida myös jälkikäteisesti, kun laitteen tosiasiallinen tietosisältö on selvillä niiden henkilöiden osalta, joita ei kuulla koko prosessissa. Vähintään tulisi perustella, miksi tällaisten henkilöiden oikeussuoja olisi eri asemassa muihin tilanteisiin verrattuna.

³¹⁷ HE 217/2022 vp, s. 32, 120.

³¹⁸ EOAK/4994/2025, s. 9.

4 Johtopäätökset

Tutkielman tavoitteena oli selvittää lainopin menetelmin, mitä kriteereitä EU-oikeus asettaa laite-etsinnän käyttämiselle pakkokeinona sekä arvioida, vastaako pakkokeinolain laite-etsintää koskeva sääntely näitä vaatimuksia. Tarkastelu kohdistui erityisesti Euroopan unionin perusoikeuskirjan 7, 8 ja 47 artiklaan sekä rikosasioiden tietosuojadirektiiviin, joiden tulkintaa täsmennettiin unionin tuomioistuimen oikeuskäytännön, erityisesti LE-tuomion, perusteella. Tämä tutkielma selventää laite-etsintää koskevan lainsäädännön nykytilaa ja havainnollistaa samalla EU-oikeuden tulkintavaikutuksen laajuutta sekä sen merkitystä kansalliselle lainsäätäjälle.

Tutkielman perusteella voidaan todeta, että laite-etsinnällä puututaan merkittävällä tavalla sekä perusoikeuskirjan 7 artiklassa turvattuun yksityiselämän kunnioittamiseen että 8 artiklassa turvattuun henkilötietojen suojaan. Nämä oikeudet muodostavat unionin oikeudessa keskeisen suojakohteen, ja niiden merkitys on korostunut erityisesti digitalisaation myötä, kun yksilöistä kerättävän ja käsiteltävän tiedon määrä on kasvanut huomattavasti. Niihin puuttuminen edellyttää perusoikeuskirjan 52(1) artiklan mukaisten rajoitusedellytysten täyttymistä. Puuttumisen tulee perustua lakiin, kunnioittaa oikeuksien keskeistä sisältöä, edistää hyväksytyä tavoitetta sekä täyttää suhteellisuusperiaatteen vaatimukset. Lisäksi henkilöllä, jonka oikeuksia on loukattu, on oltava käytössään tehokkaat oikeussuojakeinot tuomioistuimessa perusoikeuskirjan 47 artiklan edellyttämällä tavalla. LED konkretisoi näitä vaatimuksia rikosprosessin kontekstissa asettamalla henkilötietojen käsittelylle muun muassa käyttötarkoitussidonnaisuuden, minimoinnin ja asianmukaisen käsittelyn periaatteet sekä välttämättömyyden ja tarpeellisuuden vaatimuksen.

Unionin tuomioistuimen oikeuskäytäntö on osoittanut, että LED:in yleisluonteinen sääntely jättää huomattavan tulkintavastuun kansalliselle lainsäätäjälle. LE-tuomiossa EUT täsmensi direktiivin tulkintaa korostamalla erityisesti suhteellisuusperiaatteen ja menettelyllisten suojakeinojen merkitystä. Tuomion oikeusohje on, että viranomaisten pääsy matkapuhelimen tai vastaavan laitteen sisältämiin tietoihin merkitsee vähintään vakavaa puuttumista yksityiselämän ja henkilötietojen suojaan. Tämän vuoksi puuttumiselta tulee lähtökohtaisesti edellyttää tuomioistuimen tai riippumattoman hallintoelimen suorittamaa etukäteisvalvontaa. Tehokkaan oikeussuojan toteutuminen edellyttää rekisteröidylle annettavaa ilmoitusta tietojen käsittelystä ja sen perusteista, kun se ei enää vaaranna rikostutkintaa. Ratkaisulla on siten merkittävästi täsmennetty LED:n tulkintaa ja vahvistettu perusoikeuskirjan keskeinen asema

myös LED:in arviointikehyksenä. Laajemminkin EUT:n oikeuskäytäntö on vahvistanut LED:in perusoikeuskirjan mukaista tulkintaa.

Suomen pakkokeinolain laite-etsintää koskeva sääntely täyttää EU-oikeudelliset kriteerit pääosin vähimmäistasolla, mutta sääntelyssä on joiltain osin täsmentämisen tarvetta. Laite-etsinnällä on unionin oikeudessa hyväksytty yleisen edun mukainen tavoite eli rikoksen selvittäminen. Pakkokeinolain 8 luvun 21 §:ssä säädetty laite-etsinnän edellytykset perustuvat rikosepäilyyn, rikoksen enimmäisrangaistukseen sekä oletukseen etsinnän tuloksellisuudesta. Sääntelyä voidaan pitää lainmukaisuusvaatimuksen mukaisesti selkeänä ja tarkkarajaisena, kun edellytyksissä on määritelty kohderikosten luonne tai niiden ryhmät. Laite-etsinnän soveltamisala on kuitenkin laaja, ja sitä voidaan käyttää myös suhteellisen lievien rikosten tutkinnassa tilanteissa, joissa puuttuminen yksityisyyden suojaan voi olla huomattavan voimakasta. Tästä syystä sääntelyä katsottiin mahdolliseksi kehittää kohderikosten osalta siten, että se tukisi sekä laite-etsinnän tarkoituksenmukaista kohdentamista että suhteellisuusperiaatteen toteutumista. Pakkokeinolain teknologianeutraalius kuitenkin puolsi laajaa soveltamisalaa, sillä laite-etsintä soveltuu laaja-alaisesti erilaisista teknisistä laitteista saatavaan tietoon.

Suhteellisuusperiaatteen toteutumista turvaa laite-etsinnästä päättämisen siirtäminen tuomioistuimille. Etukäteisvalvonta on sääntelyuudistuksella saatettu vastamaan LE-tuomiossa asetettuja vaatimuksia perusoikeuksiin kohdistuvan vakavan puuttumisen tasapainottamisesta menettelyllisillä takeilla. Tuomioistuimen suorittama etukäteisvalvonta parantaa suhteellisuusperiaatteen toteutumista ja vahvistaa yksilön oikeusturvaa tilanteessa, jossa puuttuminen voi kohdistua laajaan ja arkaluonteiseen tietoaineistoon. Sääntelyratkaisu tosin rikkoo pakkokeinolain sisäistä systematiikkaa. Keskeisiä esille nousseita ongelmakohtia etukäteisvalvontaan liittyen ovat kontradiktorisuuden puute ja päätöksen pohjalla olevan aineiston yksipuolisuus. Sääntelymuutoksen on odotettavissa vähentävän laite-etsinnän rutiininluonteista käyttämistä. Kehityssuunta vastaa paremmin laite-etsinnän nykyistä luonnetta pakkokeinona.

Tuomioistuimen etukäteisvalvonnasta on kansallisen lain nojalla mahdollista poiketa myös muissa kuin nimenomaisesti LE-tuomiossa mainituissa tilanteissa. Ratkaisu katsottiin hyväksytyksi unionin oikeuden valossa niiden laitteiden osalta, joiden ei katsota sisältävän arkaluonteisia tietoja. Samoin välttämättömiä kiiretilanteita koskeva poikkeus oli asianmukaisesti perusteltu ja toteutettu, sekä unionioikeudessa nimenomaisesti hyväksytty.

Kiirepoikkeuksen liian laajaa soveltamista turvaa tuomioistuimen jälkikäteinen arviointi. Suhteellisuusperiaatteen toteutumista heikentää suostumuspoikkeus, joka on omiaan siirtämään puuttumisen oikeasuhtaisuuden arviointia kohdehenkilölle. Suostumuksen käyttäminen etukäteisvalvonnasta poikkeamisen perusteena katsottiin LED:in ja perusoikeuskirjan sanamuodon perusteella hyväksytyksi, kun se ei muodosta puuttumisen yksinomaista oikeusperustaa. Käytännön soveltamistilanteisiin huomattiin liittyvän tekijöitä, jotka voivat heikentää suostumuksen tosiasiallista vapaaehtoisuutta.

Kaikkien pakkokeinojen käytössä vaikuttavan PKL 1 luvun 2 §:n suhteellisuusperiaatteen katsottiin edellyttävän, että oikeasuhtaisuutta arvioidaan puuttumisen luonteen ja laajuuden perusteella, ei yksin yksilön suostumuksen perusteella. Suostumuksen voitiin kuitenkin nähdä vaikuttavan kohteelle aiheutuvan puuttumisen vakavuuden arviointiin.

Suhteellisuusperiaatteen arvioinnissa tulisi jatkossa huomioida myös unionin oikeuden vaikutus sen tulkintaan. Pidättämiseen oikeutetun virkamiehen on ehdottomasti saatettava päättäminen tuomioistuimen käsiteltäväksi, mikäli poikkeamistilanteisiin liittyy epävarmuutta. Kokonaisuutena arvioiden PKL 8 luvun 29 §:n uudistus turvaa yksilön oikeuksiin puuttumisen tasapainottamista huomattavasti aiempaa oikeustilaa paremmin.

Lisäksi tutkielmassa havaittiin, että laite-etsinnän käytännön toimittamista koskeva sääntely on osittain puutteellista. Erityisesti laitteen koko tietosisällön kopioimisen ja myöhemmän tarkastelun suhde LED:n minimointiperiaatteeseen jää epäselväksi. Vaikka pakkokeinolain yleiset periaatteet, kuten suhteellisuusperiaate ja vähimmän haitan periaate, voivat rajoittaa toimenpiteen laajuutta, lakiteksti ei sisällä täsmällisiä säännöksiä siitä, miten tietosisällön tarkastelu tulee rajata etsinnän tarkoituksen mukaisesti. EU-oikeuden tulkintavaikutuksen näkökulmasta olisi perusteltua täsmentää sääntelyä siten, että tietojen käsittely rajataan selkeämmin etsinnän tarkoituksen kannalta välttämättömään. Sääntelyä on mahdollista tulkita siten, että se täyttää EU-oikeudelliset kriteerit. Kuitenkin käytännön soveltamistilanteissa laite-etsintää koskevassa vaatimuksessa tulee riittävän täsmällisesti yksilöidä etsittävä tieto ja päätöksessä tarvittaessa rajata etsinnän laajuutta.

Kansallinen sääntely täyttää laite-etsinnästä ilmoittamista koskevat vaatimukset tilanteissa, joissa laite-etsinnästä päättää tuomioistuin, mutta sääntelyyn jää epäselvyyksiä erityisesti tapauksissa, joissa päätöksen tekee pidättämiseen oikeutettu virkamies eikä etsintää toimiteta paikanetsinnän yhteydessä. Tämän vuoksi ilmoittamista koskevan sääntelyn täsmentäminen pakkokeinolaissa olisi perusteltua sekä lainsäädännön systematiikan että EU-oikeuden

tehokkuusperiaatteen näkökulmasta. Ilmoittaminen on keskeinen edellytys sille, että kohdehenkilö voi tosiasiallisesti käyttää jälkikäteisiä oikeussuojakeinoja. Ilmoittamisen ei kuitenkaan katsottu vaikuttavan itse etsinnän lainmukaisuuteen.

Laite-etsinnän oikeusturvajärjestelyt ovat parantuneet kokonaisprosessin kannalta etukäteisvalvonnan painottamisen myötä, mutta jälkikäteisiin oikeussuojakeinoihin sisältyy epäjohtonmukaisuuksia. Tuomioistuimen laite-etsintäpäätökseen liittyvä muutoksenhakukielto sekä sivullisten rajalliset mahdollisuudet saattaa laite-etsinnän lainmukaisuus jälkikäteen arvioitavaksi voivat muodostaa ongelman erityisesti tilanteissa, joissa etsintä kohdistuu henkilöihin, jotka eivät ole asianosaisia myöhemmässä rikosprosessissa ja joiden laitteelta etsittyjä tietoja ei käytetä todisteena. Muutoin laite-etsintää koskevien muutoksenhakekeinojen rajaamista voitiin pitää perusteltuna muiden käytettävissä olevien oikeussuojakeinojen valossa.

Kokonaisuutena voidaan todeta, että pakkokeinolain laite-etsintää koskeva sääntely täyttää pääosin EU-oikeudelliset vähimmäisvaatimukset, mutta sääntelyssä on rakenteellisia ja systemaattisia epäselvyyksiä. Tehokkuusperiaatteen valossa unionin oikeutta tulisi tulkita mahdollisimman pitkälle tavalla, joka edistää sen tavoitteiden toteutumista ja turvaa unionin oikeudessa suojattujen yksilön oikeuksien toteutumisen. Tältä osin sääntelyssä on edelleen useita kehittämismahdollisuuksia. Tämä korostuu erityisesti, koska LED minimidirektiivinä turvaa perusoikeuskirjan mukaisia oikeuksia vain vähimmäistasolla. Sääntelyratkaisussa näytetään kuitenkin systemaattisesti pyrkivän välttämään tämän vähimmäistason ylittämistä.

Teknologisen kehityksen myötä laite-etsinnän merkitys rikostutkinnassa on kasvanut huomattavasti, mutta lisännyt samalla yksityiselämän ja henkilötietojen suojaan kohdistuvan puuttumisen intensiteettiä. Sekä tuomioistuimen etukäteisillä että jälkikäteisillä päätöksillä on merkittävä rooli siinä, miten yksilön oikeuksiin puuttumisen ja rikostutkinnan tehokkuuden tasapainottaminen toteutuu käytännössä. Mikäli etukäteisvalvonta jää vain muodollisuudeksi, suhteellisuusperiaatteen toteutuminen vaarantuu. Tutkielman kirjoittamisaikana asiaa koskevaa oikeuskäytäntöä ei ollut vielä muodostunut, joten sääntelyn toimivuutta on seurattava jatkossa. Samoin huomiota on kiinnitettävä toimivaltuuksien käyttäjien riittävään koulutukseen, joka osaltaan toimii oikeusturvan takeena.

Laite-etsinnän kohdistumista luottamuksellisen viestin suojaan olisi perusteltua tarkastella jatkotutkimuksessa perustuslain näkökulmasta, joka voi edellyttää perusoikeuskirjaa

korkeampaa suojan tasoa, sillä kysymys jäi tämän tutkielman tutkimuskysymysten ulkopuolelle. Laite-etsintää koskevalle tutkimukselle vaikuttaisi olevan ylipäättään tarvetta, jota ilmentää tutkielman lähdemateriaalin hajanaisuus. Samoin erityisesti laite-etsinnän toimittamiseen soveltuvien säännösten tarkastelusta huomattiin, ettei säännösten tulkinta ole vakiintunutta. Uusimmilla muutoksilla on vaikutuksia myös pakkokeinolain sisäiseen systematiikkaan ja eri pakkokeinoista aiheutuvan puuttumisen tasapainottamiseen, jonka vuoksi kokonaistarkastelu olisi perusteltua.

Tarkasteltu sääntelyratkaisu viittaa siihen, että unionin oikeudesta johtuvat vaatimukset nähdään kansallisessa lainsäädäntöprosessissa pikemminkin rajoitteena kuin lähtökohtana sääntelyn kehittämiseksi. Samalla unionin oikeus näyttäytyy mekanismina, joka pyrkii takaamaan yksilön oikeuksien korkean suojan sekä ottamaan huomioon rikostutkinnan tarpeet. Tässä suhteessa unionin oikeus vaikuttaa reagoivan muuttuvaan toimintaympäristöön kansallista lainsäätäjää nopeammin. Edellä käsitellyn pohjalta näen todennäköiseksi, että samankaltaisia oikeuskäytännön muutoksia on tulossa jatkossakin. On selvää, että unionin oikeuden tulkintalinja aiheuttaa haasteita käytännöntasolla rikosmenettelyn tehokkuudelle ja lisää viranomaisten työtaakkaa samoin kuin edelleen kaventaa prosessiautonomian merkitystä. Oikeusvaltiossa taattuja perusoikeuksia ei voida sivuuttaa poliisin työn tehostamiseksi, sillä on tärkeää, että yksilöt voivat luottaa viranomaisten käyttävän toimivaltuuksiaan lain mukaisesti ja että toimivaltuuksille asetetaan laissa perustellut rajat. Viime kädessä kyse on luottamuksesta julkisen vallan käyttöön, joka on keskeinen perusta oikeusvaltiolle ja yhteiskuntarauhan säilymiselle.